

12
C. BOGUCKA, C. NIEWIADOMSKA, J. WARŃKÓWNA.

9,49
8

Pierwsze ćwiczenia do nauki poprawnego pisania

8,76
2
32

6 6
3

6 81 63
715
9,76.
9

348,54
8766

9,76
P

536,00
79,24

456,76

56
7
12
72
79

26090
6355
9,76
9

348,56
8784

2607

Stopień I^{szy}

WYDANIE DZIESIĄTE

NAKLAD GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA ——— LUBLIN ——— ŁÓDŹ
KRAKÓW ——— G. GEBETHNER I SPÓŁKA
W POZNANIU — KSIĘGARNIA M. NIEMIERKIEWICZA
W NEW-YORKU — POLISH BOOK IMPORTING CO.

Wprawa w pisanie liter i wyrazów.

1. Przepisz następujące litery:

a. q. e. c. i. o. ó. u. y.

2. Przepisz wszystko pisanemi literami:

b. b.

*baba, boli, bawi, bogaty,
baranek, co sobota robota,*

babula lubi kota, kto łowi ryby, bosc bobo boli noga.

3. *c. c.*

*cebula, palace, cygany, noc,
caluje ojca, ida kuce po ulicy,*

na wojence bolą ręce, leca po cepy, owoce, cel.

4. d. d.
*dudek, koto budy są badyle,
budujemy dwa domy, drogi,*

pojadę daleko po wodę, tedy droga do sadu, dym.

5. f. f.
fujara, figura, fajka, fura,
za fatygę dali figę, kupili furę kartofli, koty figlują,
fasola się wije na kije, oni zdobyli fortecę, fe,

6. g. g.
gesi, gegaja, baran ma rogi,
gadula zajada jagody, grabili łakę grabiami, grad,
gospodyni gotuje, gajowy gada dużo, gołąb grucha.

7. h. h.
hola, hula, hałasuje, hejże,

pijemy herbatę, oni heblują deski, grajek gra na harfie,
co to za heca, hultaje hałasowali, on handluje.

8. ch. ch.
chucha, dmucha koto ucha,
chata, duch, puch, na dachu jest komin, to zuch,
choina wyrosła, kochaj braci, mucha łązi po mchu,

9. j. j.
oddaj moje jaja, baj, baju,
bajki, polujemy na jelenka, kto buduje koleje, nie
bij, kiju, samobiju, piję wodę, ja się myję, wyleję pomyje.

10. k. k.
kukulka kuka, kto tam puka,
kaleka ma kule, kruk krukowi oka nie wykole, kos,
kolka kole, nie kol, kolka, kreda jest krucha, korale.

11. l. l.
ule, lina, lipa, lisy, leki, len,
lubi luli dla matuli, ona lubi maliny, posiali melony,
powitali kowala, podali sól, leży lis wedle drogi.

12. ł. ł.
woty, oraty, topaty, kopaty,

sałata wyrosła koto płota, chłopcy bawili się piłką,
na łące wbili kolki, łyko jest mocne, łapa, łysy.

13.

m. m.

kuma kumie maki data.

malowana misa, to są moje maki, słodka malina,
łakoma mucha pije mleko, mam ładnego motyla.

14.

n. n.

ona nosi wodę od rana do nocy.

jadę na koniku, na nic ta robota, nie dam ci nic,
jasne niebo nad nami, on chory na nogi, nieborak.

15.

p. p.

na polu palą ognisko, pan poluje.

nie pij piwa butelką, po południu padał grad, jutro post,
kto porwał mi pas, pies pilnuje domu, polecę na pole.

16.

r. r.

rok. rak. ryk. kora. kura. ryj.

ręką biore raka, komary latają, ukarali nieboraka,
prosię ryje pod murem, jaka gruba kora, piorun.

17.

s. s.

sanki sunę do lasu, lata osa kolo

nosa, gra basetta od ucha, ona stoi i słucha,
kosa kosi, pada rosa, wysoka osoba zasuwa zasuwkę.

18.

t. t.

kto pracowity, ten bywa syty,

tatulo rąbie toporem, trąbka gra tra ra ra, motyle
latają, dobre buty na ten luty, twoja motyka, tak.

19.

w. w.

wyleciała sowa, co się we dnie chowa,

wuj ma duże wąsy, wykopali dwa rowy, wołamy was,
wilki wyją, zgubili nowy worek, zawołali polowego.

20.

z. z.

zając ma duże zęby, stoi kora

wedle woza, zima mrozi, lato pali, zapaliłem zapalną,
powrozy leżą na wozie, rozum, zaraz idę, zagadka.

21.

ż. ż.

tu leży żaba, buch do katury, żal,

żałujemy żebraka, leca żorawie, żelazne nożyce kraja,
nie mam nożyc, on żartuje, lubię wesołe żarty.

22.

cz. cz.

czapka, czysty, częsta, czapla, czepek.

kaczka kwacze, ucze się czytać, czekali do czasu,
czatujemy na czajki, obręcz są na beczie, czas.

23.

dz. *dz.**chodzę, nudzę, widzę, cudzę, rydżę,*

rana na nodze, czyje to dzbany, sadze są czarne,
ubodzy siedzą na drodze, dzieci dzwonią, dzwon.

24.

rz. *rw.**rzeka, rzepa, burza, rzepak, korzeń,*

ludzie jedzą orzechy, młynarz miele, dąb ma mocne
korzenie, zasiali jarzyny, zrywamy dojrzałe porzeczki.

25.

sz. *sz.**koszula, koszyki, myszy, uszy, szuba,*

szyjemy na maszynie, słyszymy uszami, co szyjecie,
rzeka szumi, czego szukasz, wszak to nasze pałasze.

26.

szcz. *sxcx.**sxcxur, sxcxotka, sxcxaw, desxcx,*

szczupak, jaszczurka, pies szczeka, mysz piszczy,
ona jeszcze mnie szczypie, na leszczynie są orzechy.

Wprawa w pisanie wielkich liter.

Dużą literą zaczynamy zdanie po kropce. Piszemy dużą
literą imiona i nazwiska osób, imiona zwierząt, wiosek,
miast, krajów, gór, rzek i t. p.

Przepisuj i wszędzie zamiast + kładź taką literę, jaka
przy tym numerze będzie podana.

27.

A. *A.*

Adam, Antek, +gata, +niol. Antoni kozy goni. +nula
kota lula. Agata chusty łąta. +niela szykuje się do
wesela. Adam ma pieska Azora.

28.

B. *B.*

Bartek, Barbara, +artosz. +asia nosi wodę. Buraki
powyrastały, +artkowa kury chowa. Bartek lubi +ur-
ka. Boże, daj pogodę. Boję się.

29.

C. *C.*

Celina, Cesia. +yganie szukają Bronka. +elestyna goni
Ankę. Czesław pisze listy. Coś słyszę. Czekaście.

30.

D. *D.*

Dududu, grał stary Dąbek na weselu +oroty. Dobry to
grajek. A lepszy jeszcze +ominik Dąbrowa i Błażej
Cebula. Daj mi wody. Dolej piwa.

N. N.

3.

Nastusia, Nikodem. Nauka nie oszuka. Jan Nepomucen. +ie baj bajek, +ikodemio. Nastka opowiada o Adamie i Ewie. Nie znam żadnego Niemca.

O. O.

4.

Ojcie nasz, któryś jest w niebie. O Matko Boża, Opiekunko ludzi. Oleś zgubił worek. Oj, nad rzeczką osiedę i rybakiem se będę, hej. Ona tu była.

P. P.

5.

Paweł, Piotr. Petronela pojechała do Poznania. +oznań to bardzo duże miasto. Mieszkają tam także Polacy. +ije Kuba do Jakuba. +an i pani.

R. R.

6.

Roman, Rozalka. +och. Roch wszedł w groch. Oj, Rochu, nie depez grochu. Nie rób szkody. Jeszcze groszek młody. Nie słucha +och, tłucze groch.

S. S.

7.

Stefan, Sabina, +eweryna. +tach i Szymek łowią ryby. Sabina uczy +eweryna. Stary +tefan sieje zboże, młody Stefek tylko orze.

T. T.

3.

Tadeusz, Tomek, +eresa. +omasz i Tadeusz Tyka mieszkają w Tomaszowie. +adeuszek nałapał muszek. Talara dała Barbara. To zrobił Teodor.

U. U.

49.

Ulisia, Urszula, Urban. Ule stoją w pasiece +rbana. Stary Urban dał słodkiego miodu +lisi i Rozalce. Urszula często hula, a za to gniewa się Ewa.

W. W.

50.

Wanda, Wawrzek, +alenty. Wisła płynie do morza. Wypływa z gór. Te góry zowią się Karpaty. Wojtek, +ojtuś, +ojciech, +ojteczek, +ojtkowa.

Z. Z. Z. Z.

51.

Zosia, Zuzia, +uzanna. Zgadłam zagadkę. +uzulą nazywają kukulkę. Żaba skacze. Żydek kupuje masło. +ając ucieka do lasu. Zagraj nazywa się pies.

52. Przepisuj, uważaj na wielkie litery, wytłumacz, dlaczego je stawiamy.

Adam i Ewa żyli w Raju. Kain i Abel byli to synowie Adama i Ewy. Adam i Ewa nie słuchali Boga. Bóg wypędził ich z Raju.

53. Przepisz i wytłumacz, dlaczego te wyrazy zaczynamy wielką literą.

Anna, Aniela, Bartłomiej, Kasia, Stach, Walek, Szymek, Felek, Józiek, Pietrek, Jan, Jagna, Helena.

54. Przepisz i wytłumacz, dlaczego te wyrazy piszemy wielkimi literami.

Kalisz, Lublin, Siedlce, Częstochowa, Radom, Warszawa, Kraków, Łomża, Płock, Kielce, Wisła, Polska.

55. Napisz trzy imiona dziewcząt i trzy imiona chłopców.

56. Napisz: Jakie znasz wioski?
Jak się nazywa najbliższe miasteczko?
Jaką widziałeś rzekę?
W jakim mieszkasz kraju?

57. Przepisywanie lub dyktando 1.

Sokoły latają. Kuba łowi ryby. Sękaty kije leżą. Kowal kuje żelazo. Lipa ma konary. Antoni kosi łąkę. Koza ma rogi. Helena robi robotę. Ewa była na weselu. U wozu są koła. Wybudowali figurę na polu. Michalina kuleje. Jemy buraki i salate. Baby idą do lasu na jagody. Koty są miłe. Kura pije wodę. Tego roku było dużo lodu. Janowa gotuje zupę. Woda zalała pola. Owady latają rojami. Owoce popadały. Rataje orali niwy. Komary są to małe owady. Bolek nosi nowe buty. Burek goni zająca.

58. Przepisywanie lub dyktando 2.

Połamali stare koszyki. Antoni toczy koło. Ona nie lubi myszy. Budują chatę koło boru. Baby sadzą salate. Szymon uczy syna. Oczy ma widzę. Uszy bolą Helene. Szuba wisi wysoko. Chory ma ranę na nodze. Fela chucha na szybę. Mucha ma duże oczy. Myszy jedzą suchary i kaszę. Kuba nasuwa czapę na czoło. Maryna szuka rydza. Ja ci poradzę. Maliny usychają. Oto suche badyle. Rano obudzę syna do roboty. Tomaszowa szyje koszule. Oszukali Weronikę. Nie widzę tu czeladzi. Rodzice czekają koło chaty. Czubate kury chodzą po ulicy. Szare koty łażą po dachu. Ona szyje na maszynie. Koza chodzi na paszę.

Koguty budzą ludzi do roboty. Janowa suszy koszule. Dorota szyje kapelusze. Za lasem koszą Paweł i Gawel.

59.

Odróżnienie i—y.

y wymawiaj twardo, i — miękko.
Czytaj głośno i przepisuj uważnie.

Mysz. Misa. Slaby. Slabi. Pysk. Pisk. Wyka. Witka. Pif, paf, pyf. Cicho. Cygan. Chłopak brudny. Chłopcy brudni. On tu był. On był syna. Siny nos ma Walenty. Wydra cicho łowi ryby. Idę na łowy. Wicher wyje. Michał da mi mydło. Lisy są chytre. Iysemu włosy nie odrosną. One umyły stoły i stoliki. Jaki miły ten mały.

60.

Przepisuj, a zamiast + postaw i albo y.
(Ćwiczenia ustne, a potem piśmienne).

M+sz. M+sa. On jest star+ i łys+. Sin+ nos. S+ne nos+. Dług+ b+cz. Mał+ bicz+k. Młod+ b+czech br+ka. Młode b+czki br+kają. Kto pracow+ty, ten syt+. Kto ien+wy, ten głodn+. S+n Agat+ nos+ list+. My czytam+ i piszem+. P+sk wołu. P+ski mysz+. Anten+ wynos+ ławk+. Indyk się pusz+. M+dłem myjem+. Weron+ka w+sypała jagod+. Mum do domu czter+ mile.

Przepisywanie lub dyktando 3.

Zły Witek wybrał jaja plakom. Wincenty zrobił mi borny biczyk. Mamy sito. Nowe sito na kolek. Siny ko- był syty, a bułany głodny. One szły do lasu, a chłopcy na pole. Siła złego na jednego. Antoni posyła Filipa

po lyko na chodaki. W zbożu chabru bez liku. Szukamy Bronki i Stasi, a one poszły na jagody i rydze. Lisy narobiły szkody. Łysy chce, żeby mu włosy urosły. Leniwy uniika pracy. Wicek wypił mleko. Każdy początek jest trudny.

62.

Dyktando 4.

Ogrody owocowe nazywamy sadami. Kto złe broi, ten się boi. Staruszek prosi o kawałek chleba. Trawy powysychały na łąkach. Chłopak zwozi zboże do stodoły. Kowal kuje żelazo młotem na kowadle. Kto ma dobre serce, ten się lituje nad ubogimi. Ptaki fruwać wysoko. Jabłonka daje dobry owoc. Skowronek nuci w obłokach. Srocza jest gadatliwa. Wrona kracze na gałęzi, bo głodna. Ropucha jest pożyteczna. Franka lubi karmelki. Mleko jest smaczne i pożywne. Czajka lata nad wodą. Sosna ma igły mocno pachnące żywicą. Strumień płynie po kamieniach. Podaj mi kilka jabłek. Stach daje złe rady. Pająk snuje długą nitkę. Robotnicy pracują wytrwale. Łukasz złamał rękę. Nastka stłukła dzban od wody. Dlaczego nie lubisz grochu? Szkło jest kruche.

63.

Odróżnienie i—j.

Czytaj głośno i przepisz uważnie.

Iskra. Igła. Idę. Izba. Ignacy. Indyki. Wóz. Nos. Goni. Robi. Janek. Julek. Jędre. Jazda. Jabłko. Kraje. Daje. Myje. Biję. Daj. Maj. Kolej. Nalej. Szukaj. Kij. Bij. Wuj. Kraj. Jajka. Idę dalej. Oboj. Jada. Możliwe. Stoż. Stoje. Jazda. Jan.

64.

Wypisz wyrazy, zaczynające się od i.
Wypisz wyrazy, zaczynające się od j.

65.

Przepisuj, a zamiast + postaw i albo j.

+anek. +gła. +adę. +dę. +echać. +gnacy. Kole+. Kra+. Ona kra+. Jędre. my+. Nie bi+. psa. Umy+. się. +dę po +ndyka. +ulek sto+. +anek da+. Zos+. swo+. +agody. Lub+. +ajka. Gra+. ek.

66.

Napisz 3 wyrazy, kończące się na i.

Napisz 3 wyrazy, kończące się na j.

67.

Dyktando 5.

Jadę do jeziora. Moje jesiony usychają. Jagnię jest bojaźliwe. Jędre. poi konie. Jagusia doi krowę. Kij samobij mocno bije. Nie bij, kiju, samobiju. Czy znasz swój kraj? Rajskie jabłuszko jest małe. Podaj mi jajko. Kto złe broi, ten się boi. On się buja na jabłoni. Jakób kupuje jagnię. Wuj daje mi jaje. Czyja to igła? Idę do izby. Ignacy zajada jagody. Podaj jej jabłuszko. Janek buduje.

68.

Oznaczenie miękkości głosek.

ci—ć.

Czytaj głośno i pisz uważnie, co następuje.

Nici — nieć. Kręci — kręć.

Wici — wieć. Nieci — nieć.

Sieci — sieć. Traci — trać.

Cisza. Idę żąć i kosić. Ptak leci. Ptaku, leć. Mam braci. Kochamy naszą brać. Kto płaci? Ty płac. Jaka mać, taka nać.

Ciocia. Ciasto. Całe ciato. Ciekawe cię. Ciasne buciki. Ciuciu-babka to zabawa. Bociany odleciały. Bracia jadą.

69. Przepisuj, a zamiast +stawiaj ci albo ó.

Bi+. Zy+. Kry+. Pi+. .Dałam ci pi+. On kręci
ni+ i ty krę+. Umiem czyta+, pisa+, rachowa+, zamia-
ta+ izbę i trochę szy+. Będę ku+ młotem.

+ocia piecze +asto. Krowa ma duże +ało. Stef+a
jest +ekawa. Miło pomaga+ matce w robo+ie. Het+a
u+eka, a Fel+a ją goni. Bo+any wracają. Mam +asne
buciki. Ew+a poszła pra+ kószule. Pot mu +ecze po
czole. Ko+e pazurki są ostre.

70. Dyktando 6.

Kuc leci. Kuć trudno. To jest nać buraczana. Cie-
chocinek jest miastem. Ciepło się zrobiło. Cicho, Tomciu.
Kocia i Nacia były ciekawe, co boćian jada. Stać nas na
ciele, a nie stać na wołu. Nacia lubi prasować. Bolcio
umie powozić. Kici, kici, kocie. Stefcio naprawi sieci.

71. ni—ń.

Czytaj głośno i pisz, co następuje.

Pani	— 5 pań.	On broni	— ty broń.
5 koni	— 1 koń	On rani	— ty rań.
5 kamieni	— 1 kamień.	On goni	— ty goń.
5 jeleni	— 1 jelen.	On czyni	— ty czyn.

Franio, Frania, Mania. Haniu, daj ubranie.
Niemiec gada po niemiecku. Kamień na kamieniu, pod
kamieniem kamień. Ile tu jest kamieni? Znam słonia.
To jest słon.

72. Przepisuj, a zamiast + postaw ni albo ń.

Bro+a. Ma+a. Ha+a. Nie ra+ mnie. Ma+a goni
Fran+a, a ty mnie go+. Bracia was dogo+ą. Bro+ mnie

od psów. Boże, chro+ nas ode złego. Nie czy+ tego drugie-
mu, co tobie +emiło. Ha+a pod+esie kamie+. +ebo jest
+ebieskie. Ko+ ciąg+e brone.

73.

Dyktando 7.

Koń goni konia. Niezgoda rani. Nie rań nikogo.
Brońcia się niecierpliwi. Nieborak nie żyje. No, Maniu,
broń Kasie. Susza niszczy. Ta panienka jest Niemka.
Kamień leży na drodze. Osłoń mię od wiatru.

74.

si—ś.

Czytaj głośno i przepisuj uważnie.

On kosi	— ty koś.	On dusi	— ty duś.
On nosi	— ty noś.	On kusi	— ty kuś.
On prosi	— ty proś.	On zmusi	— ty zmuś.

Jaś, Staś, Oleś. Jasiu, Olesiu, Stasiu. Adaś i Jaś
uciekli na siano. Szukajcie Adasia i Jasia. Maciuś pasie
prosięta. Plecie, co mu ślina niesie. Śniła mi się nasza
wieś. Jagusia śpi. Co ci się śni? Czyś ty śpioch?

75.

Przepisuj, a zamiast + postaw si albo ś.

Zo+a, Ba+a, Joa+a +edzą na kopie +ana. Anto+a
pa+e gęsi i małe ga+ęta. Nasza gę+ uciekła. Siwy konik
ma +liczne +odelko. +limaku, wysuń rogi. +erota nie ma
ojca ani matki. Ja+ u+adł na płocie. Sta+a szuka Igna+a.

76.

Dyktando 8.

Tatusz kosi łąkę, i ty koś. Biedak prosi o grosz, ale
ty nie proś. Siano pachnie ładnie. Nasza wieś jest duża.

Zanieś Jaskowi to siodło. Ślimak jada rośliny. Nie duś mnie, Magdusiu. Zanieś ojcu śniadanie. Powieś klucz na haku. Nie śmieję się z cudzej biedy. Słyszeć śmiechy i śpiewy. Zaśpiewajcie głośno.

17. Inne miękkie i powtórzenie.

Czytaj głośno i przepisuj.

Krowa. Ser krowi. Mleko krowie. Pasek. Piesek. Pani bije pianę. Makę mieli w młynie. Koza, kozieł i kozę jedzą kapustę. Ogrodzę pole. Adaś ogrodi łąkę. Chodźmy po ogrodzie. Masz dziurawą kieszeń. Żli ludzie. Wieś, wieśniak, wieśniaczka. Kos śpiewa. Kos trawę. Koś leży. Kościółek. Biedny chodzi po prośbie.

78. Przepisz i dodaj brakujące litery.

Podawała baba bab+e malowane grab+e. Jas+o um+e w+ersze na pam+ęć. Jadę na woz+e. Anto+ n+e wiedział, że mucha łazi mu po nos+e. Dzi+ niedz+ela. P+es pochwycił koś+ i uc+eka. Marysie+ka mała poz+omki zb+erała, co zebrała, w buz+ę kładła, poz+o-meczki wszystkie zjadła. Koza i ko+lę pasą s+ę na łące. Co za radoś+. Le+, ptaszku. Zos+ka. Zo+ka. Igna+. Sta+. Ja+. Ada+. Ko+ trawę.

79. Dyktando 9.

Mam dobrą pamięć. Wojtuś pomoże ci złapać pieska. Sam go nie złapiesz. Lepiej dać, niż brać. Panie Janie, na śniadanie. Mam kobietę Jagusię i dzieciątko malusie. Dzwonek dzwoni dyń, dyń, dyń. Małego Jezusa

położyli na sianku. Pojedziemy dziś do kościoła. Oko pańskie konia tuczy. Wesoły dzień. Słońce zachodzi. Ludzie idą do chaty. Lis. List. Liść. Maciuś gra na fujareczce. Wieś już śpi. Nie kręć się, Staśku. Koń stąpił na kamień. Będziemy tańcować.

80. Ó — u.

Przepisz i podkreśl o i ó.

Soli — sól, rogi — róg, stoły — stół, woły — wół, wozy — wóz, noże — nóż, ogrody — ogród, lody — lód, kruki — kruk, duchy — duch, mucha — much.

ó pisze się w tedy, jeżeli wywodzi się od o; — u zostaje zawsze bez zmiany.

81. Przepisz następujące wyrazy, a zamiast + kładź opuszczoną literę.

mrozy — mr+ z	narody — nar+ d
roje — r+ j	pokoje — pok+ j
miody — mi+ d	kruki — kr+ k
mury — m+ r	kościół — kości+ ł
wory — w+ r	popioły — popi+ ł
rowy — r+ w	kurzy — k+ r a
duchy — d+ ch	pierogi — pier+ g

82. Zmień następujące litery tak, żeby o zmieniło się na ó.

koza — kózka	koło —
krowa —	komoda —
obora —	broda —
stodoła —	podkowa —

<i>szkoła</i> —	<i>woda</i> —
<i>komora</i> —	<i>pszczoła</i> —

83. Żeby wiedzieć, czy pisze się ó, czy u, trzeba tak zmienić wyraz, żeby o słysząc było wyraźnie.

Zmień wyraz tak, żeby ó zmieniło się na o.

<i>bór</i> —	<i>bo bory</i>	<i>mój</i> —
<i>ogród</i> —		<i>sokół</i> —
<i>nóż</i> —		<i>wesół</i> —
<i>żłób</i> —		<i>zdrów</i> —
<i>łódź</i> —		<i>barłóg</i> —
<i>zachód</i> —		<i>twój</i> —
<i>wschód</i> —		<i>chlód</i> —

84. Przepisz te wyrazy, zastępując + przez ó albo u.

Jag+dka. Na+ka. W+zek. K+la. W+j. D+t
B+t. Kr+k. K+ra. W+l. M+w. R+j. Kog+t. S+l.
W+r. L+dzie. R+w. B+raki. Ł+dka. Kom+rka.
C+dak. +smy. D+ch. D+dek. Sok+l. Pł+g. K+lko
W+z. Ogr+dek. Sw+j. Kości+l.

85. **Dyktando 10.**

Ten wół ma jeden róg. Żeby kózka nie skakała, toby nóżek nie złamała. Stół ma cztery nogi. Mój ogrodek jest nieduży. Stawiamy obórkę. Borówki są czerwone. Sosnowy bór. Bóg czuwa nad światem. Krówka liże sól. Wóz się wywrócił (wywrotny). Wykopali rów. Dzisiaj tęgi mróz. Pójdę (poszedł) do komórki po drewka na ogień. Wschód słońca. Zachód słońca. Północ to połowa nocy. Kruk skacze po błoniu. Lud spieszy do ko-

ścioła. Mam ósmy rok. Nie mów nikomu ani słówka. Twój nóż jest ostry. Doktor leczy chorych. Zrobilem żłób dla naszej krówki. Kościół murowany długo stać może.

86. Wypisz z dyktanda wyrazy z ó i wytłumacz, dlaczego się tak piszą.

87. Na końcu wyrazów pisze się zwykle ów.
 Do następujących wyrazów dodaj na końcu ów.

5 dachów	syn—
5 owad—	ptak—
7 wilk—	kwiat—
8 lis—	ogrod—
9 król—	mak—
11 piernik—	kij—

88. **Dyktando 11.**

Jajka owadów są bardzo malutkie. Pięć psów goni zająca. Zabili siedem wilków. Kilku panów pojechało na polowanie. Kupimy sobie cukierków. Bawmy się w kupców. Ojciec pochwalił synów. Dzieci kochają rodziców. Lubię zapach kwiatów. Nie mam bućków. Łapać tych szkodników.

89. **b—p.**

Przepisz ćwiczenie, dodając potrzebną literę zamiast +.

<i>żaba</i> —	<i>żabka</i>	<i>czapa</i> —	<i>cza+ka</i>
<i>łapa</i> —	<i>łapka</i>	<i>słupek</i> —	<i>słu+ki</i>
<i>baba</i> —	<i>babka</i>	<i>trąba</i> —	<i>trą+ka</i>
<i>kupa</i> —	<i>kupka</i>	<i>kuśek</i> —	<i>ku+ki</i>

zęby — za+ki

ryby — ry+ki

zupa — zu+ka

czeppek — cze+ki

90. Żeby wiedzieć, czy pisze się **b** czy **p**, muszę tak zmienić wyraz, żeby tę literę słyszeć było wyraźnie.

Zmienić wyraz tak, żeby słyszeć było, dlaczego w nim jest **b** lub **p**.

Ząb	—	zęby	Gołąbki	—
Dąb	—		Szubka	—
Chłop	—		Skorupki	—
Czub	—		Łap	łapie
Czapka	—		Kop	—
Kupki	—		Skub	—
Kubki	—		Drap	—

91. Dodaj na końcu wyrazu **b** albo **p**.

Chle+. Skle+. Sier+. Skar+. Dziób+. Sno+. Czu+. Osku+. Nie dra+. Zako+. Grabiami gra+.

92. Zastąp + przez **b** lub **p**.

Ry+ki. Tra+ka. Chry+ka. Ła+ka. Szo+ka. Dwa ku+ki. Dwie ku+ki. Gra+ki. Cze+ki. Chału+ka. Daj mi chle+ka. Mam nowy sier+. Znalazłem skar+. Nie ró+ tego. Sno+ żyła leży. Chło+ spi.

93. Dyktando 12.

Złapałem żabkę. W kubku jest mleko dla Janka. Pies ma cztery łapki. Dostałem dwa gołąbki. Czapla łowi

rybki. Sypię piasek na kupki, i ty syp. Czy masz trąbkę? Ostry sierp żnie doskonale. Zróbcie, matko, śniadanie. Idą chłopcy z szopką. Dostałem chryпки i nie mogę mówić. Każdy ptak ma twardy dziób. Poznaję swoją czapkę. Kasia ma ciepłą szubkę. Wykopali skarb na polu. Jabłka są bardzo smaczne. Gdzie jest pułapka na myszy? Podaj mi chleb. Kto stłukł szybkę w oknie? Leży jabłko pod jabłonią.

94.

d—t.

Przepisz i dokończ.

Dudek	—	dudka,	2 dudki	Władek	—	Władka
Furta	—	furtka,	2 f—	Salata	—	sałatka
Chata	—	cha+ka,	2 —	Schody	—	schodki
Buda	—	bu+ka,	2 —	Oplatek	—	opła+ki
Gromada	—	groma+ka		Sady	—	sa+ki
Sierota	—	siero+ka		Ogrody	—	ogró+ki

Jeżeli chcesz poznać, czy pisze się **d** czy **t**, zmień wyraz tak, żeby **d** albo **t** słyszeć było wyraźnie.

95. Zmień wyraz tak, żeby słyszeć było wyraźnie, kiedy pisze się **d**—kiedy **t**.

bródka	—	broda	zagałka	—	zga+ywać
chatka	—	chata	kartka	—	
grad	—	gra+y	latko	—	
wódka	—	wo+a	głód	—	
mołki	—	mo+ek	łód	—	
sąsiad	—		but	—	

96.

Na końcu wyrazu dodaj **d** lub **t**.

Dzia+. *Ko+*. *Mio+*. *Bra+*. *Gra+*. *Sa+*. *Mło+*.
Dru+. *Sasia+*. *Skła+*. *Śla+*. *Gło+*. *Ga+*. *Ja+*. *Sq+*.
Bu+. *Kre+*. *Swą+*. *Ba+*. *Cu+*.

97.

Przepisz, zastępując + literą **d** lub **t**.

Kla+ka. *Groma+ka*. *Ko+ka*. *Sasia+ka*. *Scho+ki*.
Cha+ka. *Zaga+ka*. *Fur+ka*. *Sia+ka*. *Cio+ka*. *Pła+ki*
śniegu. *Wspieram ubogiego dzia+ka*. *Bu+ka*. *Spo+ki*.
Mio+ *sło+ki*. *Dwa świa+ki*. *Siero+ka*. *Ma+ka*. *Sa-*
ła+ka. *Wó+ka*. *Jagó+ka*. *Sobó+ka*.

98.

Dyktando 13.

Lód pęka od ciepła. Nie pij wódki. Głód i chłód często ludziom dokuczają. Basia nosi na głowie siatkę. Nasza sąsiadka spadła ze schodków. Dostałem od dziadka klatkę na ptaki. Jest nas w szkole duża gromadka. Zanieś ojcu te opłatki. Poznaję dudka po czubku na głowie. Pies poczuł ślad zająca. Żmija ma trujący jad. Zbudujmy Burkowi budkę. Miód jest bardzo słodki. Idę do sądu na świadka. Ogrodnik sypia w budce, kiedy pilnuje sadu. Rozbij grudki ziemi, nim zasiejesz ziarno. Zgadnij tę zagadkę. Idę po kładce. Grad potłucze naszą salatkę. Uboga sierotka nie ma swojej chatki.

99.

g — k.

Przepisz i dokończ:

<i>pajaki</i> — <i>pajak</i>	<i>Boga</i> — <i>Bó+</i>
<i>drugi</i> — <i>drag</i>	<i>śniegi</i> —
<i>plugi</i> — <i>plu+</i>	<i>raki</i> —

stogi — *stó+**ptaki* —*rogi* —*bulki* —*małki* *ma+**targi* —*progi* —*stukac* —

100.

Zmień wyraz tak, żeby słychać było wyraźnie, kiedy pisze się **g**, a kiedy **k**.*głóg* — *głogi**bąk* — *bąki**kruk* —*wróg* —*sok* —*pieróg* —*sęk* — *sęki**jarmark* —*wasąg* —*koszyk* —*Bóg* — *Bo+a*.*plug* —

101.

Zastąp + literą **k** lub **g**.

Pła+. *Plu+*. *Paja+*. *Ra+*. *Śnie+*. *Ró+*. *Stó+*
Kru+. *Pró+*. *Wie+*. *Le+*. *Tar+*. *Bru+*. *Jarmar+*.
Bó+. *Dra+*. *Wró+*. *Wasą+*. *Kro+*. *Roba+*. *Stu+*.

102.

Dyktando 14.

Kruk krukowi oka nie wykole. Jaki tu wysoki próg. Głóg rośnie w lesie. Ile pajak ma nóg? Podaj mi ten drag. W lesie słychać stuk siekier. Piorun zapalił stóg siana. Nie lubię dróg błotnistych. Ścieli stary buk. Umiem czytać druk. Wytoczę duży wasąg. W miasteczku jest codzień targ, a jarmark co miesiąc. Biały śnieg leży w polu. Bóg opiekuje się światem. Mak jest czerwony. Smolny sęk jasno się pali. Ojciec kupił nowy plug. Bąk odżywa się nad bagnem. Baran ma złamany róg.

103.

S — Z.

Przepisz i dokończ:

laseczka — laska	piasek — pia+ki
koza — kózka	obrazek — 2 obra+ki
lasy — la+ki	deseczka — 2 de+ki.
wozy — wó+ki	wiązeczka — 2 wią+ki
pasy — pa+ki	bluza — 2 blu+ki
gruzy — gru+ki	psy — pie+ki

104. Zmień tak wyraz, żeby wyraźnie słyszeć było **s** albo **z**.

mróz — mrozy	nos — 2 no+y
stos — stosy	gruz — gru+y
wóz — wo+y	wrzos — wrzo+y
lis — li+y	gałązka — 5 g—
powrót — 2 p—	wiązka — 5 w—
czas — cza+u	głaz — 2 g—

105. Dopisz na końcu wyrazu **s** lub **z**.

Obra+. La+. Mró+. Ko+. Powró+. Wó+. Li+.
Pie+. Cza+. Ra+. No+. Wią+. Sto+. Gru+. Kło+.

106. Zastąp + literą **s** lub **z**.

Klu+ki. Kó+ki. Wó+ki. La+ka. Kra+ka. Ga-
lą+ka. Wią+ka. De+ka. Blu+ka. Kielba+ka. Pod-
wią+ka. Obra+ki. Pia+ki. Dwie blu+ki.

107.

Dyktando 15.

W lutym bywa tegi mróz. Karaski mają dużo ości.
Kos ładnie śpiewa. Las jest duży i piękny. Z tej gałązki

zrobię laskę. Pojedziemy wózkiem. Kraska ma ładne
pióra. Czy lubisz kluski? Gruz i piasek był na drodze.
Daj mi tę wiązkę siana. Nasyp tutaj piasku. Ułożyli
stos gałęzi. Bez ślicznie pachnie. Zerwał się powrót,
którym (kto) związali deski. Jędrak ma guz na czole.
Zajechał po nas wóz. Kózka skacze. Wicher złamał stary
wiąz. Już są zawiązki owoców. Ojciec mi kupił nową
bluzkę. Czas do domu, czas.

w — f.

108.

Przepisz i dokończ:

głowa — główka	śliwa — sli+ka
trafil — traf	trawa — tra+ka
ławka — la+ka	Ewa — E+ka
piwo — pi+ko	Stefek — Ste+ka
szafa — sza+ka	słowo — słó+ko
parcie — 1 pa+	śpiewy — śpie+ki

109. Zmień wyraz tak, żeby wyraźnie słyszeć było **f** albo **w**.

krewn — krewny	lew —
szafka — szafa	brew —
gniew — gnie+u	mów —
chlew — do chle+a	Stefka —
siew — do sie+u	marchew —
śpiew — do śpie+u	mrówka —

110.

Dodaj na końcu **w** albo **f**.

Ró+. Pa+. Telegra+. Kre+. Śpie+. Le+. Gnie+.
Reka+. Chle+. Zasio+. Dziwny tra+. Marche+. Bre+.
Sta+. 5 kró+. 7 osłó+.

111.

Zastąp + literą w lub f.

Głó+ka jak makó+ka. Ka+tan. Słó+ko. E+ka.
 Sza+ka. +artuch. Podkó+ka. Kone+ka. Stałó+ka.
 Mró+ka. Zasu+ka. Śpie+ka. Śli+ka. Tra+ka. Ste+ka.
 Dzie+ka. Pole+ka. O+ca.

112.

Dyktando 16.

Trawka rośnie na łące. Paw ma śliczne pióra. Władysław kopie rów. Nie mów ani słówka. Mam buty z podkówkami. To jest zła zabawka. Stefka rwie makówki. Ewka niesie konewkę wody. Widziałem wrony i kawki. Słyszać śpiew ptaków. Nie jedz surowej marchwi. Kaftan ojca wisi w szafce. Krew jest gorąca i czerwona. Nie pij piwka po śliwkach. Gniew daje złe rady. Brew osłania oko. Mrówki robią wielkie mrowiska. Chlew i obórka stoją obok stodółki. Na ławce stoi miska z gorącą polewką. Nafta pali się jasno. Zeszyj szew na rękawie.

113.

ż — sz.

Jeżeli chcesz poznać, czy pisze się **ż** czy **sz**, zmień tak wyraz, żebyś **ż** lub **sz** słyszał wyraźnie.

Przepisz następujące wyrazy i dokończ zadania.

nóż — noże	palasz — 2 pała+...
łóżko — łóże	kaszka — ka+a
łyżka — ły+eczka	wąż — 2 w...
kosz — 2 ko+	jeż — 2 j...
mysz — 2 my+y	straż — 2 str...
grosz — 2 gr...	odzież — tej odzie+y

114.

Zastąp + literą ż lub sz.

Niosą ko+. Idzie stró+. Daj mi gro+. Tu leży wg+.
 Śmiały mą+. Dzielna stra+. Mokra odzie+. Ostry nó+.
 Głodna my+. Je+ ma kolce. Moje kó+ko. Drewniana
 ły+ka. Tadeu+ku, wstawaj z tó+ka. Nie bądź leniu+kiem.
 Mateu+ku, weź ły+kę i jedz ka+kę.

115.

Dyktando 17.

Zdaleka widać kilka wież kościelnych. Wąż leży na słońcu. Kupiłem duży kosz. Młodzież bawi się wesoło. Zmaż to zdanie. Straż ogniowa ugasiła pożar. Zmokła mi odzież na deszczu. Daj grosz dziadkowi, który prosi o jałmużnę. Stróż pilnuje domu. Spiesz mi na pomoc. Jeż pokryty jest kolcami, a wąż łuską. Nie ciesz się z cudzej biedy. Podaj mi nóż i łyżkę. Mysz uciekła do nory. Dzielny mąż nie zna bojaźni. Uczesz siostrę. Pościel łóżko.

116.

dz — c.

Przepisz następujące wyrazy:

2 piece	— 1 piec	2 rydze	— 1 rydz
2 kloce	— 1 kloc	2 sadze	— 1 sadz
2 zajace	— 1 zajac	2 pieniądze	— 1 pieniądz
2 tysiące	— 1 tysiąc	2 wodzowie	— 1 wódz
2 palce	— 1 palec	z mosiądzu	— mosiądz
2 miesiące	— 1 miesiąc	księdza	— ksiądz

Jeżeli chcesz poznać, czy pisze się **c** czy **dz**, musisz zmienić wyraz tak, żeby słyszać było wyraźnie **c** albo **dz**.

117. Przepisz i zastąp + literą **o** lub **dz**.

Widzę księ+a. Idzie ksią+. Świeci księży+. To mój
pienią+. Ucieka zaja+. Jaki ładny ry+. Cały miesią+.
Pokaż palcem liczbę tysią+. Wojsko prowadzi wó+. Oni
jedzą i ty je+. Ciepły pie+.

118. **dz — ć.**

Przepisz następujące wyrazy:

sieci — sieć	kadzie — kadź
nici — nić	śledzie — śledź
barcie — barć	czeladzi — czeladź
lece — leć	chodzi — chodź
młóce — młóć	idzie — idź
wróce — wróć	jedzie — jedź

119. Przepisz następujące wyrazy i zamiast + napisz **ć** lub **dź**.

Ja sobie radzę i ty sobie ra+. On siedzi i ty sie+.
Sie+my. On świeci i ty świe+. Świe+my. Ona leci i ty
le+. Lećmy. On będzie i ty ba+. Cho+ do mnie. Wró+
do braci. Słony śle+. Dziurawa sie+. Długa ni+. Cho+
ze mną. Wró+ do domu. Ty nas są+.

120. Zmień tak następujące wyrazy, aby było wyraźnie
słychać **c**, **ć** lub **dz**, **dź**.

widelec — widelca	ksiądz — księdza
padalec —	pieniądz —
oberwaniec —	rydz —
malec —	sadz —
nać —	kadź —
kość —	śledź —

złość — złości	czeladź — czeladzi
jegomość —	żerdź —

Chcąc poznać, jaką literę trzeba pisać, zmieniamy wyraz
tak, żeby ją było słychać wyraźnie.

121. Dyktando 18.

Biegnie zając. Rośnie rydz. Naprawiamy sieć. Zna-
lazłem pieniądz. Świeć nam, słonko. Książdz naucz. Śledź jest słony. Leć, ptaszku. Siedź spokojnie. Boli mię
palec. Wódz prowadzi wojsko. Kupiec kupuje zboże.
Sadź kartofle. To jest sadz na ryby. Chłopiec pobiegł
na plac. Nie kładź palca w szparę. Idź spać. Powiedz
nam bajkę. Tysiąc owiec pędzą drogą. Poradź mi. Leży
kość. Jegomość.

22.

ż — ś.

Przepisz następujące wyrazy:

karasie — karaś	on wiezie i ty wieź
galezie — gałąź	on kosi i ty koś
on nosi i ty noś	naszej wsi — nasza wieś
on wozi i ty woź	gesi — geś

23. Przepisz następujące wyrazy i zastąp + literą **ś** lub **ź**.

Pro+. Pro+cie. Gry+. Gry+cie. Wynie+. Wy-
nie+cie. Ty wie+. Wy wie+cie. Zła+. Ge+. Gałą+,
Ja+. Sta+. Jó+ka. Ba+ka. Ka+ka. Pa+gesi.

24. Następujące wyrazy zmień tak, aby wyraźnie słychać
było **ś** lub **ź**.

Kubuś — Kubusia	zanieś — zanieście
geś —	leź —

<i>złaz</i> —	<i>woż</i> —
<i>Wojtuś</i> —	<i>noś</i> —
<i>koś</i> —	<i>proś</i> —
<i>gałąz</i> —	<i>groź</i> —

125.

Dyktando 19.

Koś łąkę, Jaśku. Woż siano. Proś ojca o pomoc. Wynieś mleko z lochu. Zanieś matce śniadanie. Weź te grabie i łopatę. Powieś klucz na ścianie. Nie noś czapki w lecie, weź kapelusz. Złaz z drabiny. Słuchaj Józka. Nie gryź palców. Baśka płacze. Lepiej prośbą, niż groźbą.

126.

z — ż.

z zmienia się na ż.

Przepisz i dokończ:

<i>mrozy</i> — <i>mroże</i>	<i>grozię</i> — <i>gro+ę</i>
<i>wozy</i> — <i>wo+ę</i>	<i>łazię</i> — <i>ła+ę</i>
<i>kazaę</i> — <i>ka+ę</i>	<i>wiazaę</i> — <i>wia+ę</i>
<i>mazaę</i> — <i>ma+ę</i>	<i>zakazaę</i> — <i>zaka+ę</i>

127. Przepisz i dokończ, pamiętając, iż ż wywodzi się od z.

<i>wiażę, bo wiązać</i>	<i>wożę, bo wo+ę</i>
<i>mażę — ma+ać</i>	<i>łażę — ła+ić</i>
<i>każę — ka+ać</i>	<i>mrożę — mró+.</i>

128.

Dyktando 20.

Łód jest to zamrożona woda. Wożę zboże. Uczeń maże po tablicy. Słuchaj, co ci ojciec każe. Oni nam grożą. Zwiążę dwa sznury na lejce. Mrówki łażą koło mrowiska.

129.

g — ż.

g zmienia się na ż.

Przepisz i dokończ:

<i>rogi</i> — <i>różki</i>	<i>pieróg</i> — <i>2 piero+ki</i>
<i>śnieg</i> — <i>śnieżek</i>	<i>waga</i> — <i>wa+y</i>
<i>śnieg</i> — <i>śnie+ę</i>	<i>uwaga</i> — <i>uwa+ny</i>
<i>droga</i> — <i>dró+ka</i>	<i>odwaga</i> — <i>odwa+ny</i>
<i>droga</i> — <i>dró+ę</i>	<i>powaga</i> — <i>powa+ny</i>
<i>noga</i> — <i>nó+ka</i>	<i>sługa</i> — <i>on slu+y</i>
<i>księga</i> — <i>ksią+ka</i>	<i>mogę</i> — <i>on mo+ę</i>
<i>Bóg</i> — <i>Bo+ę</i>	<i>my mo+emy.</i>

130. Przepisz i dokończ, pamiętając, iż ż wywodzi się także od g.

<i>drożyna, bo droga</i>	<i>służy, bo sługa</i>
<i>książka — księ+ę</i>	<i>waży — wa+ę</i>
<i>wstążka — wstę+ę</i>	<i>pomoże — poma+ę</i>
<i>nóżka — no+ę</i>	<i>odważny — odwa+ę</i>
<i>śnieżyca — śnie+ę</i>	<i>ważny — uwa+ę</i>

131.

Dyktando 21.

Żeby kózka nie skakała, toby nóżki nie złamała. Poszedł chłopiec leśną dróżką. Śnieżyca zawiąła drogi i drożyny. Nie psuj książki. To odważny człowiek. Do czego nam służy kadź? Czy nie możesz słuchać poważnie? Będę ważył buraki. Nieuważny Jaś zgubił rozek prochu. Tu leży twoja wstążka. Pomóż służącej ważyć cukier. Stach jest uważny i odważny.

r zmienia się na rz.

Przepisz i dokończ:

kura	—	daj kurze	chmura	—	na chmurze
mur	—	na mu+e	paciorek	—	pacie+e
rura	—	w ru+e	pióro	—	pie+yna
sznur	—	na sznu+e	jezioro	—	po jezio+e
fura	—	na fu+e	wiara	—	ja ci wie+ę
orać	—	on o+e	miara	—	on mie+ę
wieczór	—	wiecz+e	twórca	—	two+y
stary	—	sta+ec	kara	—	on ka+e.

133. Przepisz i dokończ, pamiętając, iż rz wywodzi się od r.

na murze, bo mur	on wierzy, bo wiara
na furze — fu+a	mierzy — mia+a
na górze — gó+a	karze — ka+a
po sznurze — sznu+	orze — o+ać
w chmurze — chmu+a	pierze — p+ać.

134. Napisz nazwy rzemieślników podług nazwy rzemiosła.

stolarstwo	—	stolarz
ślusarstwo	—	ślusarz
tokarstwo	—	
malarstwo	—	
garbarstwo	—	
bednarstwo	—	
piekarstwo	—	
kucharstwo	—	

135. Napisz nazwy kilku rzemieślników, kończące się na rz.

Bielizna wisi na sznurze. Nie gadaj po pacierzu. Co będzie na wieczerze? Pojedziemy na furze. Gospodarz orze pole. Mularz siedzi na murze. Chmurzy się dziś od rana. Nie wierzę kłamcy. Bóg karze złe czyny. Piekarz piecze chleb, a kucharz gotuje potrawy. Tylko Stwórca z niczego tworzy. Zmierzyli nasze pole. Łódź plywa po jeziorze. Bednarz pobija beczki. Posłali po lekarza. To jest starzec.

137. Zmień tak następujące wyrazy, żeby r zmieniło się w rz, a g — w ż.

Bóg, nora, dziura, waga, paciorek, droga, drag, żniwiarka, karczmarka, gospodarka, uwaga, odwaga, noga, ser, wieczór, wiara, służa, moge, miara, Barbara, śnieg, Teodor, księga, skóra, chory, stary, róg.

138. W następujących wyrazach zastąp + literami ż, rz albo sz.

O mój Bo+e! Wie+ę w Boga. U dzbanu+ka niema u+ka. Barba+e nie chce się mówić pacie+a. Sta+y ludzie są często cho+y. Na wiecze+ę będą piero+ki. Niebo się zachmu+yło. Sarna ma małe ró+ki. Pieka+ szedł dró+ka do miasta. Leka+ zapisał Łuka+kowi lekarstwo. Ja cie zamro+ę, powiedział mróz. Podró+ny (droga) usiadł na fu+e. Nie ka+ nas, Boże. Módl się w poko+e. Wo+ę zboże. Śnie+ęca się sro+y. Moja ksią+ka. Każdy mo+e być uwa+ny. Plug o+e. Matka pie+e.

Gospodarz kupił dużą wagę, a gospodyni małą ważkę. Zmów pacierz i połóż się do łóżka. Pierzyna jest ciepła. Nauczyciel karze nieuważnego ucznia. Chmurzy się, będzie śnieżyca. Nie wyrywaj kurze pierza. Boże z nieba wysokiego, chroń mię od wszelkiego złego. Bóg jest Stwórcą, bo tworzy z niczego. Wodę z morza nazywamy morską. Powieś sukmanę na drażku. Na wieczerek kupimy chleba od piekarza. Słuchaj, co ci starsi każą. On może dłużej pracować od ciebie. Kłamecy nikt nie wierzy. Zmierz długość ogródka. Ślusarz robi zamki, a stolarz stoły i ławy. Czy służyłeś we dworze? Ludzie ważą buraki. W jesieni niebo często zachmurzone.

z, w, do, na, po — przed innymi wyrazami.

Przepisz:

Dom, do domu, z domu, w domu. Pole, na polu, w polu, z pola, po polu. Ogród, do ogrodu, z ogrodu, w ogrodzie, po ogrodzie. Stoi chata. Idę do chaty. Wychodzę z chaty. Jestem w chacie. Chodzę po chacie. Buda. Pies wyszedł z budy. Siedzi w budzie. Woda. Pływam po wodzie. Ryba żyje w wodzie. Żaba wyskoczyła z wody. Wchodzę do wody. Włazę na drzewo. Siedzę na drzewie. Zejdę z drzewa. Idę po drzewo. Biegnę do drzewa.

Wyrazy: **z, w, do, na, po** i kilka innych pisze się oddzielnie przed wyrazami, oznaczającymi jakąś rzecz, zwierzę lub osobę.

Napisz: **z, w, do, na, po** — przed wyrazami:

Kościół. Sad. Łąka. Rzeka. Most. Stajnia. Córka. Las. Brat. Miasto. Izba. Kuchnia. Pies.

Panna stoi w oknie, warkoczyk jej moknie. Jaś pisze list do rodziców. Wysyp kartofle z worka. Idę do studni po wodę. Dzieci bawią się na drodze. Pies siedzi pod stołem. Schowam się za piec. Już siedzę za piecem. Idę do ciotki. Byłam u ciotki. Szymek poszedł z ojcem w pole. Czy lubisz chleb z masłem? Kot siedzi na płocie. Poszły baby po jagody w las. **Już do domu czas.** Na zagonie zielono. Dostałem jabłek od matki. Za dusze zmarłych mówmy pacierze. Prośmy Boga o pogodę. Wychodzimy do żniwa. Powracamy z łąki. Czerwienią się jabłka na grubej jabłoni, a chłopcy i dziewczęta śmieją się też do niej.

143. Powtórzenie używania wielkich liter.

Napisz:

Jakie znasz imiona męskie? — żeńskie? Jakie znasz wioski? O jakich słyszałeś miastach? Jaką widziałeś rzekę? Jak nazwałbyś swoje psy, gdybyś miał ich kilka? W jakim mieszkasz kraju? Jaki ma tytuł książka, z której czytasz?

Przepisywanie lub dyktando 25.

Największym miastem w Polsce jest Warszawa. Leży ona nad rzeką Wisłą, wypływającą z góry Baranów w Karpatach. Wisła wpada do morza Bałtyckiego pod miastem Gdańskiem. Z Wisłą łączy się dużo rzek,

z których najważniejsze są: Narew, Bug i Pilica. Nad Wisłą leżą miasta: Kraków, Sandomierz, Warszawa, Płock, Toruń i Gdańsk. Po Wiśle pływają flisacy czyli oryle. Czy znasz tę piosenkę:

Hej, flisacza dziatwo,
Hej, dalejże, dalej,
Płyn do Gdańska z tratwą
Po szumiącej fali.

Znaki przestankowe.

Przypomnienie: Zaczynamy zdanie dużą literą. Na końcu zdania stawiamy kropkę.

145. Przepisuj. Uważaj na kropki.

Słowik śpiewa. Żmija jest gadem. Sól jest słona.
Bocian ma długi dziób. Słońce świeci jasno.

146. Przepisuj, sam stawiaj kropki, gdzie potrzeba, i zamiast małej litery, pisz dużą.

Jabłko zgniłe żelazo jest twarde on jest uczynny.
Cesia ucieka motyl fruwa ucze się pisać ona jest dobra
Wisła płynie do morza komar jest owadem małpa ma
cztery ręce zaprowadzono konia do stajni idę po wodę
kamienie leżą na polu jabłka dojrzewają w jesieni uczy-
my się w szkole ogień parzy ryba żyje w wodzie książka
jest potrzebna.

147. Odpowiedz całymi zdaniami na następujące pytania i po każdym zdaniu połóż kropkę.

Gdzie rośnie żyto? Co rodzi jabłón? Co robią ze
lnu i konopi? Kto kosi? Kto jedzie? Jakie zwierzę lu-

bisz najwięcej? Kiedy odlatują bociany? Kiedy powra-
cają do nas jaskółki? Jaką mamy teraz porę roku? Ja-
ka jest sól? Jaki jest kot? Jakie jest mleko? Czem jest
lipa? Czem jest mucha? Czem jest trawa? Kto łowi ryby?

148. Między zdaniami, które należą do siebie, stawiamy przecinek.

Przepisuj i uważaj, gdzie są przecinki.

Zosia pisze, a Kazio czyta. Owca beczy, pies szcze-
ka, a kot miauczy. Szczupak jest rybą, a wąż gadem.
Staś jest pilny, a Jacuś leniwy. Kto rano wstaje, temu
Pan Bóg daje. Suchy marzec, mokry maj, będzie żytko
jako gaj. Nauczyciel się ucieszył, że dzieci dobrze na-
pisały. Kto rano wstaje, temu Pan Bóg daje.

149. Przepisuj i sam kładź przecinki między zdaniami, które należą do siebie.

Śnieg pada będzie sanna. Burek warczy a kot
parska. Kreda jest biała a krew jest czerwona. Żniwa
skończone snopy zwiezione. Żrebie jest wesołe a kocię
figlarne. Wrona ma dwie nogi a baran cztery. Jak so-
bie pościelesz tak się wyśpisz. Kto się pilnie uczy ten
głupim nie będzie. Powiedziały jaskółki że niedobre
spółki. Ojciec mówi że uczyć się trzeba. Nie wiem czy
matka wróciła.

150. Przepisuj i sam kładź przecinki i kropki, a po kropce dużą literę.

Słońce pali a wiatr chłodzi wilk żywi się mięsem
a zając roślinami Marysia śpiewa Jasio zaś gra na fu-

jarce pojedą do miasta ale ty nie pojedziesz jest zielono bo to wiosna jak jeno urosnę zetnę w boru sosnę gospodyni chleba dała obiad przysłać obiecała a jak minie miesiąc drugi da talarka za zasługi odleciały bociany liście opadają jesień nastała skowronek fruwa kura chodzi a kaczka pływa.

151. **Odpowiedz zdaniami na następujące pytania i połóż, gdzie trzeba, przecinek.**

Jaki głos wydaje koń, a jaki owca? Jaki jest śnieg, a jaki węgiel? Jaki jest miód, a jaki ocet? Dlaczego krowa jest pożyteczna? O czym dowiedziałeś się w szkole? Poco rolnik sieje żyto? Poco się człowiek uczy? Dlaczego nie możesz fruwać? Czem się żywi koń, a czem wilk? Dlaczego w nocy jest ciemno? Poco Antos pojechał do miasta?

152. **Jeżeli się pytasz, to na końcu zdania stawiaj znak zapytania ?**

Przepisz te pytania i daj na każde odpowiedź.

Kto cię uczy? Uczy mnie nauczyciel.

Jak się nazywa ta wieś? Ta wieś nazywa się Wola.

Czy tu jest las? Co robisz? Kto robi stoły? Czy daleko jest do wody? Gdzie rybak łowi ryby? Co sąsiadka pierze? Czego Adaś szuka? Kiedy jadamy wieczerzę? Co rośnie w polu?

153. **Przepisuj i sam kładź znak ? tam, gdzie jest pytanie, a kropkę po odpowiedzi.**

Jak się nazywasz Nazywam się Jan Konarski Gdzie mieszkasz Mieszkam we wsi Wola Kto są twoi rodzice

Moi rodzice są Antoni i Barbara Konarscy Czy tu jest kościół Tu niema kościoła Co teraz robią w polu Teraz w polu orzą Ile nóg ma ptak Ptak ma dwie nogi Kiedy słońce zachodzi Słońce zachodzi wieczorem O co prosisz Boga Proszę Boga o zdrowie Poco jedziesz do miasta Jadę do miasta na jarmark Dlaczego się uczysz Uczę się, żeby być mądrzejszym i lepszym.

154. **Napisz sam 3 zdania z zapytaniem.**

Zdania samodzielne.

155. **Odpowiedz na te pytania piśmiennie, ale już szczerą prawdę.**

Jak się nazywasz? Ile masz lat? Kto są twoi rodzice? Czy masz braci albo siostry? Jak im na imię? Co robi ojciec? Co robi matka? A ty co robisz? Czy pomagasz rodzicom?

156. Gdzie mieszkasz, w jakiej wiosce czy miasteczku? W jakim domu, drewnianym czy murowanym? Czy w waszej wsi jest kościół i szkoła? Czy koło wsi jest rzeka? Czy daleko do lasu? Czem się tam zajmują ludzie? Czy dużo jest mieszkańców?

157. Co sieją w polu? Jakie znasz zboża? Co robią ze zbożem, kiedy dojrzeje? Gdzie zwożą żęte zboże? Czem je następnie młóca? Dokąd wiozą wymłócone zboże? Co się z niego potem robi?

C. BOGUĆKA, C. NIEWIADOMSKA, J. WARŃKÓWNA.

Pierwsze ćwiczenia do nauki poprawnego pisania

Stopień II^{gi}

WYDANIE DZIEWIĄTE NIEZMIENIONE

NAKLAD GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA — LUBLIN — ŁÓDŹ
KRAKÓW — G. GEBETHNER I SPÓŁKA
W POZNANIU — KSIĘGARNIA M. NIEMIERKIEWICZA
W NEW-YORKU — POLISH BOOK IMPORTING CO.

Drukowano za pozwoleniem Cenzury Niemieckiej
z dnia 22 marca 1916 r.

Stopień II „Pierwszych ćwiczeń do nauki poprawnego pisania” jest uzupełnieniem i rozszerzeniem Stopnia I-go tej książeczki. Niektórych reguł bez pomocy gramatyki wytłumaczyć niepodobna, liczyliśmy też, że uczeń równocześnie zapoznaje się choć pobieżnie z rzeczownikiem, przymiotnikiem i czasownikiem.

Mając ciągle na myśli cel książeczki i uczniów, dla których jest przeznaczona, staraliśmy się wszelkie wskazówki podawać więcej w sposób jasny i praktyczny, niż ściśle naukowy.

Pominięliśmy także dzielenie wyrazów na zgłoski, ponieważ niepodobna w tym zakresie wyjaśnić zasady dzielenia, a są rzeczy o wiele ważniejsze i pilniejsze.

Wogóle materiałem, zawartym w książeczce, musi nauczyciel rozporządzać umiejętnie, stosując się do zdolności uczniów: — ćwiczenia zbyt trudne należy opuszczać, inne powtarzać kilkakrotnie, dopóki uczeń dostatecznie nie przyswoi sobie zasady; w razie potrzeby na wzór danych, tworzyć nowe np. przy znakach przestankowych, gdzie podobne ćwiczenia muszą się powtarzać dla wprawy.

Przypomnienie i powtórzenie.

Kiedy pisać litery: b—p, d—t, g—k, w—f, s—z, ż—sz,
ź—ś, dz—c, dź—ć.

B, d, g, w, z, ż, ź, dź — wymawiamy często na końcu wyrazu lub przed inną spółgłoską, jak p, t, k, f, s, sz, s, c, ć, — więc żeby rozpoznać, jaką literę pisać należy, trzeba tak zmienić wyraz, aby ją słyszeć było wyraźnie.

1. Następujące wyrazy zmień w ten sposób, aby wyraźnie słyszeć było, dlaczego się pisze **b** albo **p**.

<i>Goląb</i>	— <i>gołębie</i>	<i>Garb</i>	—
<i>Sapka</i>	— <i>on sapie</i>	<i>Śrubka</i>	—
<i>Grób</i>	—	<i>Szopka</i>	—
<i>Drób</i>	—	<i>Kropka</i>	—
<i>Sierp</i>	—	<i>Kiep</i>	—
<i>Chrypka</i>	—	<i>Sklep</i>	—

2. W następujących wyrazach zamiast + napisz **b** lub **p**.

Ptak ma dzió+. *Wielki skar+.* *Babula w cze+ku.* *Czerwone ja+tko.* *Stłuczona szy+ka.* *Wysoki czu+.* *A to kie+!* *Zwijam jedwa+.* *Osku+ gęś.* *Wyko+ rós.* *Smaczny chle+.* *Ku+ka siana*

Następujące wyrazy zmien w ten sposób, aby wyraźnie słychać było, dlaczego pisze się **d** lub **t**.

Kłódka	—	klódeczka	Składka	—
Łatka	—	łatam	Kładka	—
Wódka	—		Salatka	—
Klatka	—		Miód	—
Sąsiadka	—		Gad	—
Łopatka	—		Jad	—

W następujących wyrazach zamiast **+** napisz **d** lub **t**.

Okła+ka na książce. Bra+ki ładne kwia+ki. Piękny sa+. Lubię la+. Śla+ zajaca. Skła+ka na biednego dzie+ka. Szukam mło+ka. Rozewałem sia+kę. Dokucza mi chłó+ i głó+. Czysta kar+ka. Złamał się ló+. Kre+ryje ziemię. Sło+ki mió+. Ko+ wlażł na pło+. Pełza ga+. Pada gra+.

5. Następujące wyrazy zmien tak, aby wyraźnie słychać było, dlaczego pisze się **g** lub **k**.

Drag	—	dragi	Targ	—
Druk	—	drukowany	Jarmark	—
Bak	—		Śnieg	—
Plug	—		Bóg	—
Wróg	—		Dług	—
Sok	—		Sok	—

6. W następujących wyrazach zamiast **+** napisz **g** lub **k**.

Kwitnie głó+. Słychać stu+. Stoł stó+ siana. Wyso+ki pró+. Czarny bru+. Złamany ró+. Duży wasa+.

ułożyli piękny bró+ zboża. Na ulicy nierówny bru+. Roś+nie bu+. Ile pła+ ma nó+?

7. Następujące wyrazy zmien tak, aby wyraźnie słychać było, dlaczego, pisze się **z** lub **s**.

Mróz	—	mrozu	Gaz	—
Pas	—	paszy	Las	—
Wózki	—		Powróż	—
Obrazki	—		Głaz	—
Wiązka	—		Guz	—
Czas	—		Kwas	—

8. W następujących wyrazach zamiast **+** napisz **z** lub **s**.

Ko+ śpiewa. Wó+ jedzie. Be+ kwitnie. Ułożyli sto+ gałęzi. Z komina sypie się gru+. Długa de+ka. Nowa blu+ka. Jemy klu+ki. Stara zapa+ka. Pończochy podwią+ują podwią+ką. Gałą+ka.

9. Następujące wyrazy zmien tak, aby wyraźnie słychać było, dlaczego pisze się **w** lub **f**.

Stalówka	—	stalowy	Krawcowa	—
Traf	—	trafil	Konewka	—
Słówko	—		Krew	—
Rękaw	—		Władysław	—
Mrówka	—		Stefka	—
Szafka	—		Podkówka	—

10. W następujących wyrazach zamiast **+** napisz **w** lub **f**.

Zielona tra+ka. Ładna zaba+ka. Smaczna śli+ka. Rozdarty ka+tan. Słyszę śpie+. Siedzę na la+ce. Podali

pole+kę. To jest telegra+. Sieję marche+. Straszny gnie+,
E+ka wpadła w ró+. Ste+ku!

W wyrazach polskich **f** pisze się **bardzo rzadko**.

11. Przepisz następujące wyrazy i podkreśl w nich **w**,
które wymawia się jak **f**.

Kwiat, kwiaty, kwiatki, kwitnie. Chwała, chwałę, po-
chwała, pochwalony. Chwast. Świat, światło, świeci, świt.
Święty, święto. Szewc, szwaczka. Świnia. Swoj, swoja. Twój,
twoja. Twórcza, tworzy. Kwoła. Kwas. Modliwa. Bitwa.
Cwałem. Chwiać się. Kwakać.

12. Napisz zdania, w których będą wyrazy:

Świat. Kwiat. Chwali. Twój. Święty. Kwoła. Kwitnie.
Swoje. Światło. Kwaśny. Bitwa.

13. Następujące wyrazy zmień tak, aby wyraźnie słychać
było, dlaczego pisze się **ż** albo **sz**.

Kosz — kosze	Stróż —
Mąż — męże	Grosz —
Wąż —	Młodzież —
Jeź —	Odzież —
Mysz —	Podróż —
Straż —	Pałasz —

14. W następujących wyrazach zamiast **+** napisz **ż** albo **sz**.

Ty się spie+. Moje łó+ko. Wystrugał ty+kę. Ucze+
mnie. Połó+no+. To jest je+. Cicho le+. Widzę pli+kę.
Kot łapie my+kę. Młodzie+. Daj mi gro+. Daleka po-
dró+. Stara odzie+. Nie stra+!

15. Jeżeli mówimy, co **ty** robisz, to na końcu wyrazu zawsze
pisze się **sz**, np.

Przepisz i dokończ:

Ja robię,	ty robisz	Ja biegam,	ty —
Ja chwale,	ty chwalisz	Ja chodzę,	ty —
Ja mówię,	ty —	Ja szukam,	ty —
Ja wołam,	ty —	Ja piję,	ty —
Ja piszę,	ty —	Ja biję,	ty —
Ja czytam,	ty —	Ja wiem,	ty —
Ja kopię,	ty —	Ja śpię,	ty —

16. Następujące wyrazy zmień tak, żeby wyraźnie słychać
było, czy pisze się **ż** czy **ś**.

Gryź —	Noś —
Nieś —	Woź —
Łaż —	Proś —
Karaś —	Leź —
Wieź —	Baśka —
Wieś —	Jóźka —

- 17.

Przeplisz i dokończ:

Nieś —	nieśmy —	nieście
Gryź —	—	—
Woź —	—	—
Koś —	—	—
Proś —	—	—
Łaż —	—	—
Zawieź —	—	—
Noś —	—	—
Weź —	—	—

18. **Zamiast + napisz *ś* lub *ż*.**

Zielona gałą+. *Pęknięta o+*. *Ludna wie+*. *Błoto jak ma+*. *Młoda gę+*. *Idzie Sta+*. *Zgry+* to ziarno. *Wielka pro+ba*. *Straszna gro+ba*.

19. **Dyktando 1.**

W maszynie pękła śrubka. Wódka zdrowiu szkodzi. Głóg kwitnie pod lasem. Szkoda łez. Ewka siedzi na ławce. Weź tę gałąź i zanieś do chaty. Złaz z dachu po drabinie. Wąż pełza, bo nie ma nóg. Teraz nośmy wodę. Łeb konia jest długi. Zgadujcie tę zagadkę. Jarmark skończył się wieczorem. Połóż na wóz wiązkę drew. Stefka niesie konewkę wody. Owce się pasą. Czeka mnie daleka podróż. Czy nie boisz się tej groźby? Mam do ciebie prośbę. Zepsuła się kładka na strudze. Bóg jest Stwórcą świata. Buk rośnie w lesie. Stróż pilnuje domu. Ostry sierp żnie zboże. Grad wybił żyto. Czy jedziesz na targ? Nie strasz gołąbka. Nóż leży na piasku. Nie mam kubka do mleka. Koście łakę. Poproś Jaśka o grosz. Co robisz? *)

20. **Następujące wyrazy zmień tak, aby wyraźnie słychać było, dlaczego pisze się *dz* albo *c*.**

<i>Miesiąc</i> —	<i>miesiaca</i>	<i>Malec</i> —
<i>Mosiądz</i> —	<i>z mosiądzu</i>	<i>Bydz</i> —
<i>Zajac</i> —		<i>Palec</i> —
<i>Księżyc</i> —		<i>Sadz</i> —
<i>Ksiądz</i> —		<i>Wódz</i> —
<i>Kolec</i> —		<i>Piec</i> —

*) Błędy, zrobione przez uczniów, należy objaśnić, potem niech sami je poprawią.

21. **W następujących wyrazach zamiast + napisz *dz* albo *c*.**

Duży klo+. *Złoty pienią+*. *Tysią+* lat. *Stary ksią+*. *Plotę wienie+*. *Rwę kaczenie+*. *Wó+* dowodzi. *Lu+ka* praca. *Piękny ry+*. *Księży+* świeci. *Male+* skaleczył *pale+*. *Sa+* na ryby. *Mesią+*.

22. **Następujące wyrazy zmień tak, żeby wyraźnie słychać było, czy się pisze *ć* czy *dz*.**

<i>Nić</i> —	<i>Nać</i> —
<i>Śledź</i> —	<i>Czeladź</i> —
<i>Kość</i> —	<i>Liść</i> —
<i>Sieć</i> —	<i>Dobroć</i> —
<i>Kadź</i> —	<i>Złość</i> —
<i>Pieść</i> —	<i>Mieść</i> —

23. **W następujących wyrazach zamiast + napisz *ć* lub *dz*.**

<i>Lece,</i>	<i>i ty le+</i>	<i>Idzie,</i>	<i>i ty i+</i>
<i>Chodzę,</i>	<i>i ty cho+</i>	<i>Jedzie,</i>	<i>i ty je+</i>
<i>Tracę,</i>	<i>i ty tra+</i>	<i>Siedzi,</i>	<i>i ty sie+</i>
<i>Świecę,</i>	<i>i ty świe+</i>	<i>Gniecie,</i>	<i>i ty gnie+</i>
<i>Radzę,</i>	<i>i ty ra+</i>	<i>Smuci,</i>	<i>i ty smu+</i>
<i>Nudzę,</i>	<i>i ty nu+</i>	<i>Sądzi,</i>	<i>i ty sq+</i>

24.

Przepisz i dokończ:

<i>Leć</i> —	<i>lećmy</i> —	<i>lećcie</i>
<i>Chodź</i> —	<i>chodźmy</i> —	<i>chodźcie</i>
<i>Świeć</i> —		
<i>Usiądź</i> —		
<i>Bądź</i> —		
<i>Gnieć</i> —		
<i>Idź</i> —		
<i>Sadź</i> —		

Dyktando 2.

25.

Mam srebrny pieniądz. Księżyc jasno świeci. Osadź nas, bracie. Osądźcie nas, sąsiedzie. Śledź jest rybka morską. Idź po nową oś. Obudź mię jutro do dnia. Zjedz to jabłko. Baśka i Józka pielą. Leć, ptaszku, gdzie chcesz. Chodź w pole. Idźcie do lasu. Zapłać za buty. Zapłaćcie nam za pracę. Wystuchaj naszej prośby. Książd święci święcone.

26.

Zbieg spółgłosek.

Przepisz i dokończ:

Dziewczynka zasłała, chłopczyk zasłał.

Staruszka oslepała, staruszek —

Ona jadła, on —

Ona upadła, on —

Ona usiadła, on —

Róża zakwitła, len —

Ona biegła, on —

Ona stukała, on —

Ona pomogła, on —

Ona zmokła, on —

Świeca zgasła, ogień —

Ona wlaźła, on —

Sosna rosła, dąb —

Ona gryzła, on —

Ona wiozła, on —

Ona schudła, on —

Ona ochrypła, on —

Przepisz i dokończ:

Chłopcy biegli,	dziewczeta biegły,	konie biegły
Chłopcy jedli,	dziewczeta jadły,	owce jadły,
" gnięli	" —	woły —
" zziębli	" —	indyki —
" paśli	" —	barany się —
" gryźli	" —	psy —
" rośli	" —	drzewa —
" uciekli	" —	zające —

8. Napisz zdania z następującymi wyrazami, odpowiadając na pytania:

Dzwon, deszcz, szczotka, barszcz, chrząszcz, chrabąszcz, szczaw, szczur, szczęście, płaszcz, podróż, żdźbło, tchórz.

Co dzwoni? Co pada? Czem czyścisz? Co jesz? Co zjada liście drzew? Co rwiemy na łące? Co kot złapał? Co masz w ręku? Czem się okrywasz? Co cię czeka? Jak się nazywa łodyga zboża? Jak nazywają człowieka, który się wszystkiego boi?

Dyktando 3.

Sadze się zatliły, straż spieszy do pożaru. Barszcz z buraków jest czerwony. Chrabąszcze niszczą liście i zawiązki owoców. Pszczoła zbiera miód z kwiatów. Mrówki usypały mrowisko. Strumyk bystro płynie. Pisklęta w gniazdku wołają rodziców. Tchórz wszystkiego nie boi. Szczęśliwa dziewczyna śmieje się głośno. Szczaw jest kwaskowaty. Jaszczurka leży na słońcu. Chłopiec zziął do kości. Wiódł ślepy kulawego. Grad wytłukł zboże. Syn pomógł ojcu. Sąsiad zmarł na mrozie.

o — ó — u.

30. 1) **ó** pisze się wtedy, kiedy ten sam wyraz możesz tak zmienić, że słyhać wyraźnie **o** np. lód—lody, dwór—dwory, bór—bory, gwóźdź—gwoździe.
- 2) **ó** pisze się wtedy, jeżeli jest **o** w wyrazie pokrewnym, np. trójka, troje; — prószy, próchno, proch; — rozbójnik, rozboje; — pół, połowa; — mnóstwo, mnogi; — podróż, podróżny, droga; — młócić, młot.
- 3) **u** nigdy się nie zmienia: np. duch — dusza — duszno; ruch — ruszyć; słuch — słuchać; duży — dużo.

31. W następujących wyrazach zamiast + napisz potrzebną literę, t. j. **o** lub **u**.

Noga—n+żka. Duch—d+sza. Koza—k+żka. Droga—dr+żka, podr+ż. Ludzie—l+d. Wesoly—wes+l. Stukać—st+k. Zdrowy—zdr+w. Smutny—sm+lek. Co—c+ż. Kto—kt+ż. Ruszać—r+sza. Puch—p+chowy. Proch—pr+chno—pr+szy. Rozboje—rozb+żnik. Mur—m+rować. Połowa nocy—p+łnoc. Druć—dr+tuje. Poszedł—p+jdzie. Ja robię, i ty r+b. Ja doje, i ty d+j. Ja poje, i ty p+j. Ja skubię, i ty sk+b. Ja stoję, i ty st+j. Mn+stwo.

32.

Przepisz i dokończ:

1 pszczoła	— 5 pszczoł	1 pole	— 10 —
1 słowo	— 6 —	1 sioło	— 11 —
1 krowa	— 7 —	1 podkowa	— 12 —
1 sowa	— 8 —	1 koza	— 13 —
1 koło	— 9 —	1 komora	— 14 —

Wielka obora, mała ob+рка

„ stodoła	„ —
„ rożota	„ —
„ komora	„ —
„ podpora	„ —

Dyktando 4.

33.

Na podwórku bawi się wesoła trójka. Biegnie zuch do szkółki, choć śnieg od rana prószy. Od wiosny do jesieni mnóstwo ziół kwitnie pośród naszych łąk, pól i lasów. Pójdź zobaczyć spróchniały pień dębu. Józek stłukł sobie podbródek. Nie bój się, bo tu niema rozbójnika. Śliczny był wschód słońca, ale zachód pochmurny. O północy pójdziemy szukać kwiatu paproci. Szczęśliwie wróciłem z podróży. Ósmy uczeń zachorował. Duży las wyścieli. Młocą (młot) zboże w stodółce.

34.

ów,ówka,ówna.

- 1) Jeżeli mówimy o kilku rzeczach lub osobach, to na pytanie: kogo? czego? na końcu wyrazu pisze się **ów** np. synów, wilków, domów.
- 2) Na **ów** kończą się nazwy miast: np. Kraków, Lubartów, Ożarów, bo mówimy: do Krakowa, Lubartowa, Ożarowa.
- 3) Wyrazy, zakończone na **ówka** i **ówna**, piszą się zawsze **ó**.

35.

Przepisz i dokończ:

2 królowie	— 5 królów	2 kościoły	— 6 —
3 pługi	— 5 —	3 płoty	— 7 —
4 woły	— 5 —	2 chłopci	— 8 —
2 sznury	— 5 —	2 synowie	— 9 —
3 wozy	— 5 —	4 panowie	— 10 —

36.

Przepisz i dokończ:

Berowa jagoda nazywa się bor+**wka**.
Makowy owoc nazywa się mak+**wka**.
Stalowe pióro nazywa się stal+**wka**.
 Mieszkanie leśniczego nazywa się —
 Na córkę kowala mówią kowal+**wna**.
 Na córkę sołtysa mówią —
 Na córkę piekarza mówią —
 Na córkę wójta mówią —

37.

Przepisz i dokończ:

*Dach+**wka**, złot+**wka**, stolarz+**wna**, szewc+**wna**. Sołtys+**wna** z kowal+**wną** poszły na bor+**wki**. Po drodze wytrząsały mak+**wki**. Na leśnicz+**wce** dostały za jagody złot+**wkę**. Cydzik+**wna** pędzi jał+**wkę**. Wójt+**wna** znalazła podk+**wkę**. To jest kryj+**wka** sowy. Jał+**wka** się pasie. Idą dzieci na maj+**wkę**.*

Tylko *zasuwa*, *zasuwka* pisze się **u**, gdyż pochodzi od *suwać*.

38.

Dyktando 5.

Sąsiad ma pięć wozów, pięć pługów, dziesięć wołów i osiem krów. Kraków jest starem miastem. Niedaleko Warszawy leży Pruszków. Ojców jest piękną wsią. Znam Janów i Pacanów. Dwie dachówki spadły Jaśkowi na główkę. Ile ziarenek jest w makówce? Córka Guza, Guzówna, znalazła dwie złotówki. Zasunęłam we wrotach zasuwę i u furtki małą zasuwkę. Wiem, jak się pisze *zasuwa* i *zasuwka*. To była wesoła majówka. Zosia sołtysówna.

ować—uję, un, unek.

39.

- 1) Wyrazy, które się wywodzą od czasowników, zakończonych na **ować**, piszą się zawsze **u**, np. rachować, rachuję, rachunek. Zwiastować, zwiastuję, zwiastun.
- 2) Wyrazy, zakończone na **un, unek** — zawsze się piszą **u**.

Przepisz i dokończ.

	Chorować	Rachować	Malować
(ja)	choruję	rachuję	—
(ty)	chorujesz	—	—
(on)	choruje	—	—
(my)	chorujemy	—	—
(wy)	chorujecie	—	—
(oni)	chorują	—	—

41. Odmień tak samo wyrazy: całować, żałować, rabować, smarować, gotować, bronować, budować.
42. Od następujących czasowników wywiedź wyrazy, zakończone na **unek**.

ować	unek
Rachować	rachunek
Szacować	—
Podarować	—
Rysować	—
Obstałować	—
Ładować	—
Ratować	—
Pocałować	—

ować	un	unka
Zwiastować	zwiastun	zwiastunka
Piastować	—	—
Opiekować się	—	—

43.

Dyktando 6.

Bocian i skowronek to zwiastuny wiosny. Piastunka piastuje dziecko. Matka gotuje obiad. Kiedy pole zabronuje, to wesoło potańcuje. Nasz opiekun często choruje. Najświętsza Panno, Opiekunko ludzi. Zgoda buduje, niezgoda rujnuje. Kowal robi na obstalunek. Co jest na tym rysunku? Zapłaciłem duży rachunek. Co należy sądzić o przysłowiu: dobry trunek na frasunek?

ó, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

Są wyrazy, które się piszą przez **ó**, choć niełatwo można wytłumaczyć, dlaczego. Trzeba je zapamiętać. Wszystkie wyrazy, które się od nich wywodzą, piszą się także przez **ó**, np. król, królowa, królewicz, królewski.

44.

Przepisz zadanie, a zamiast + połącz wszędzie **ó**.

Córa, c+rka, c+reczka, c+ruś, c+ruchna.

Góra, g+rka, pag+rek, wzg+rze. G+ral i g+ralka mieszkają w g+rach. Kraj g+rski, g+rzysty, pag+rkowaty. Wchodzę na g+rę.

Ogórek, og+reczek, og+rki, pięć og+rków.

Pióro, pi+rko, pi+rnik, przepi+rka, pan Pi+rkowski.

Król, kr+łowa, kr+lewicz, kr+lewna, kr+lestwo, zamek kr+lewski, kr+łować trudno, kr+liki.

Skóra, sk+rka, sk+rkowy, sk+rzany, na sk+rze. Nie nie wsk+rał.

Róża, r+życzka, r+żowy, chmurka r+żowa, R+żo.

Plótno, pl+cienko, pl+cienny, pl+tnianka.

Chróst, chr+ścik, płot chr+ściany, chr+ściel.

Chór, śpiewać ch+rem, na ch+rze, cały ch+r.

45. Napisz sam zdania o córce, ogórku, piórze, górze, róży, o królowej, skórze, płótnie, chróście, chórze.

Dyktando 7.

46.

Królik ma futro białe, a oczy różowe. Na wysokich górach leżą wieczne śniegi. Kura zgubiła pióro. Zanieśmy kosiarzom kwaszonych ogórków. Koszule robimy płócienne, a buty skórzane. Córka zamiata podwórko. Czy lubisz bajki o królewiczach? Uciekła mi przepióreczka w proso. Zepsułam twój piórnik. Człowiek ubiera się w płótno, skórę i wełnę. Nazbieraj suchego chróstu. Dzieci śpiewały chórem.

47.

Przepisz zadanie, a zamiast + połącz wszędzie **ó**.

Józef, J+zefowa, wieś J+zefów, J+zio.

Stróż, str+żka, str+żować. Str+ż pilnuje domu.

Wróbel, wr+belek, wr+blica, wr+bleta, Wr+blewski.

Jaskółka, jask+łeczka, gniazdo jask+łcze.

Wiewiórka, wiewi+reczka, futro wiewi+rcze.

Kłótnia, kl+tnik lubi się kl+cić, chłopiec kl+tlivy.

Różga, r+zeczka, Mruczek dostał r+zga.

Wójt, w+jtowa, w+jtówna, wieś W+jtówka.

Mózg, m+żdżek, m+zgownica, m+zgowy.

Tchórz, być tch+rzliwym, stch+rzyc, polowanie na tch+rza.

48. Ułóż sam i napisz zdania o Józefie, strózu, wróble, jaskółce, wiewiórce, kłótni, różdze, wójcie, mózgu, tchórze.

49.

Dyktando 8.

Józefka obiera buraki. Wróble się pokłóciły o ziarno owsa. Nad strumieniem krążą jaskółki i chwytają w locie muszki. Burek, stróż domowy, siedzi w swojej budzie. Domem wiewiórki była w pniu dziurka. Różia wójtówna bieli płótno z Józką. Cienkie gałązki bez liści nazywamy różgami. Nie pójdziemy do wójta, sami damy pokój kłótni. Anioł Stróż. Mózg mieści się w czaszce. Nie bądź tchórzem.

50.

Przepisz zadanie, a zamiast + połącz wszędzie ó.

Brózdka, br+zdeczka, br+ździć. On mi br+ździ.

Włóka, wł+czyć, wł+czek, wł+czka, wł+knno, wł+knienko, wł+knisty, wł+cze broną.

Wiór, wi+rek, pozbieraj wi+rki, wi+reczek.

Źródło, źr+delko, woda źr+dlana, idę do źr+dła.

Póty, póki. Dop+ty dzban wodę nosi, p+ki się ucho nie urwie. Ucz się, p+kiś młody.

Żółć, ż+łty, ż+łtko. Jest choroba ż+łtaczka.

Czołno, cz+lenko. Pływamy cz+łnem.

Żółw, idzie ż+łwim krokiem, skorupa ż+łwia.

Żóraw, leca ż+rawie, klucz ż+rawi, ż+rawina.

51. Ułóż sam i napisz zdania na wyrazy: źródło, wiór, brózdka, włóka, żółty, czołno, włókno, póki, póty, żółw, żóraw.

Dyktando 9.

52.

Plug robi w polu brózdy. Józef ma włókę gruntu. Żółć jest żółta i gorzka. Póki życia, póty pracy. Nad źródłem zakwitła róża. Suche wióry łatwo się palą. Wróbel żywi się ziarnem, a jaskółka owadami. Żółw pokryty jest twardą skorupą. Schowaj włóczkową chustkę do kuferka, a weź płócienną, bo ciepło. Czołno jest podobne do łódki. Skóra ryby jest pokryta łuską, a ptaka piórami. Zbudujemy chatę na pagórku. Źródłana woda jest czysta. Żórawie już odleciały.

53.

Przepisz te wyrazy, a zamiast + połącz wszędzie ó.

Wróżyć, wr+żka, wr+żba, cyganka wr+ży.

Próba, spr+buja, udała się pr+ba, na pr+bę.

Równy, r+wno, r+wność, r+wnina, zr+wnaj tę ścieżkę.

Podzielić na r+wne części.

Różny, r+żnie, r+żnica, odr+żnić, por+żnić się.

Próżny, pr+żno, pr+żność, pr+żnować, pr+żniak, wypr+żnić worek, napr+żno.

Późny, p+żno, sp+żnić się, op+żnienie.

Krótki, kr+tko, kr+tkość, skr+cić, skr+cony, kr+ciutki.

Pogoda kr+tko trwała.

Szósty, sz+stka, sobota jest sz+stym dniem w tygodniu.

Kupiłem sz+sty kajet.

Siódmy, si+demka, si+demego dnia odpoczywamy.

54. Ułóż sam i napisz zdania z wyrazami: wróżyć, próba, równy, różnica, próżniak, późno, krótki, szósty, siódmy.

55.

Dyktando 10.

Słońce wróży pogodę. Ten próżniak próbował już różnych zajęć. Na równinie oko daleko sięga, a góry widok zasłaniają. Próżniak nauki nie lubi. Szóstkę łatwiej napisać, aniżeli siódmkę. Jaka jest różnica między ogórkiem a dynią? Od wódki rozum krótki. Lepiej późno, niż wcale. Źródło wytryska z ziemi. Słońce jest żółte, a księżyc biały.

56.

Powtórzenie.

Przepisuj i zamiast + kładź ó lub u.

Hej, tam na g+rze jadą rycerze. Puku*), p+ku w okieneczko, otw+rz, otw+rz, panieneczko, koniom wody daj. Domek z chr+stu. Wł+kna lnu sł+żą do wyrobu pł+tna. W+jt jest naczelnikiem gminy. Każdy d+dek ma sw+j cz+bek. Śpiewajmy ch+rem. Kog+t jest kł+tliwy i czup+rny. Nasz l+d jest nabożny. L+d jest zimny i twardy. Polne r+że bywają r+żowe lub białe. Kr+l Kazimierz Wielki założył wieś Ojc+w. Zając jest tch+rzliwy. Lecą ż+rawie. Pracowita c+rka piele od rana og+rki. Pawie pi+rko jest ładne. Gr+szka ma cienką sk+rkę. Wr+ble i jask+łki kł+cą się o gniazdo. Suchy wi+rek wiatr niesie. Nasz opiek+un woła rat+nku. Porach+j swoje rys+nki. To dobra wr+żba**).

57.

Dyktando 11.

Późnym wieczorem matula prała w stawie płócienne koszule. Suchoty są zaraźliwą chorobą. Po południu

*) Puku wywodzi się od pukać.

**) Jeśli w ćw. dużo błędów, należy je powtórzyć.

wuj zawiezie nas czółnem na kępe. Kuce pobiegły kłusem do domu. Na wiosnę kwitnie mnóstwo różnych ziół pachnących. W góry, w góry, miły bracie, na szalasy do pasterzy, gdzie ze źródła woda bieży. W zimie są dni krótkie, a w lecie długie. Z czego się robi sukno i płótno? Lis czatuje na zdobycz. Chudy wiórek tańczy, gdy wiatr podmucha. Rachujemy już godzinę i nie możemy zakończyć trudnego rachunku. Ktoś puka do chaty.

ż od z i g.

z zmienia się na ż.

Przepisz i dokończ:

Mazać — ja mażę, i ty maż.
Kazać — ja — i ty —
Lizać — ja — i ty —
Wiązać — ja — i ty —
Pokazać — ja — i ty —

g zmienia się także na ż.

Przepisz i dokończ:

Odwaga, chłopiec odważny.
Trwoga, zając trwo+liwy.
Droga, dro+yna.
Noga, mała nó+ka.
Księga i ksią+ka.
Kij długi, tamten dłu+szy.
Srebro drog+ie, złoto dro+sze.

Mogę — on mo+e, i my mo+emy.

Pomogę — on pomo+e, i ty pomó+.

Wspomogę — on wspomó+e, i ty wspomó+.

58.

59.

dz zmienia się także na **ż**.

60.

Przepisz i dokończ:

Książdz — idą księ+a, ogród księ+y.

Pieniądz — człowiek pienię+ny, bo ma pieniądze.

Mosiądz — guzik mosię+ny, kółko mosię+ne.

61.

Dyktando 12.

Owca chętnie liże sól. W lecie dzień dłuższy niż w zimie. Pomóż mi przejść przez kładkę. Zwiąż razem nasze książki. Józek maże po tablicy. Zapłaciłem drożej od ciebie za buty. Kłos waży więcej niż słoma. Księża idą drożyną. Trwożliwy chłopiec wszystkiego się boi. Koty łażą po dachu. Nie obrażaj się o głupstwo. Mosiężne guziki są żółte jak złoto. Chory leży w łóżku. Pokaż swoje książki. Pomóż mi. Zgubiłem mały pieniążek.

62. Z poprzedniego dyktanda wypisz wyrazy, które się piszą przez **ż**, i wytłumacz, dlaczego się tak piszą.

ż, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

W niektórych wyrazach nie można poznać, dlaczego się **ż** pisze: — takie wyrazy trzeba zapamiętać, i pisać **ż** także w tych wszystkich, które się od nich wywodzą, np. żać, żniwo, żniwiarz, dożynki.

63.

Przepisz zadanie, kładąc **ż** zamiast +.

Żyć, +ycie, +ywy, +ywność, +ywić, po+ywienie, +wawy, +ywica. Każdemu mile +ycie.

Żyzny, u+yżnię ziemię, +yzne grunta, u+yżniony.

Pożytek, po+yteczny, u+ytek, u+yteczny, u+yteczność.

Życie rolnika jest po+yteczne.

Żyto, chleb +ytni, sieję +yto, mąka +ytnia.

Życzyc, +yczenie, +yczliwy, po+yczyć komu czego, po+yczka pieniędzy. Po+ycz mi pióra.

Żać, +ęto zboże, +niwo, +niwiarka, +niwiarz, do+ynki, +eńcy, +niwiarka +nie zboże.

Żądać, +ądanie, gość po+ądany, nie +ądaj niczego.

Żał, chory się +ali, on +ałuje swej winy, +ałoba, +ałosny, +ałośnie. Nie +ałuż mnie.

Żyd, +ydzi, +ydówka, +ydowski, +ydek.

64. Napisz sam zdania z wyrazami: żywy, pożyteczny, żyto, żyzny, żeczy, pożyczył, żał, żąda, żaluje, Żyd.

65.

Dyktando 13.

Gorzkie żale przybywajcie. Boże, z Twoich rąk żyjemy, choć naszymi pracujemy. Pożyczę ci książki, tylko jej nie zniszcz. Dalej na żniwo, póki pogoda! Łubin użyźnia grunta. Życzymy żeńcom szczęśliwej pracy. Żywica wycieka z sosny. Żądaj od siebie dużo, a od ludzi mało. To jest mąka żytnia. Pędzę sobie żwawo. Koń jest bardzo pożyteczny. Żydzi najczęściej zajmują się handlem. Nie żałuj mi chleba. Czego żadasz? Zaczęli żąć żyto.

66.

Przepisz i dokończ:

Żelazo, +elazko do prasowania, haczyk +elazny, stare +elastwo, +elazo jest pożyteczne.

Żart, on +artuje, +artobliwy, +artowniś.

Żłób, +łobek. W +łobie leży. Drewniany +łób.

Żer, kruk +eruje, wilk po+era jagnię, oni walczą za+arcie, +arłoczny. Zabrakło +eru.

*Żar, po+ar, sikawka po+arna, węgiel się +arsy, +arłowy.
Straż gasi po+ar.*

Żur, garnuszek +uru, czy lubisz +ur?

*Żuć, krowa +uje trawę, zwierzęta prze+uwające +ują dwa
razy po+ywienie.*

Żuk, wielki +uk i mały +uczek. Drzewo objadły +uki.

57. Napisz sam zdania z wyrazami: żelazo, żłób, pożar, żur, pożera, żartuje, żuje, żuk.

58.

Dyktando 14.

Nie żartuj z kaleki. Żelazo jest bardzo pożyteczne. Włóż siana do żłobu. Sowa żeruje w nocy. Kowal rozżarzył kawał żelaza. Żur robią z chleba albo mąki żytniej. Pożuj dobrze każde pożywienie. Wyszedł zuczek na słoneczko w zielonym płaszczyku. Wilk jest żarłoczny. Nie bądź żarłokiem. Pożar powstał od pioruna.

69

Przepisz i dokończ:

*Żołądz, dąb daje +ołędzie, kawa +ołędziowa jest dobra.
Zbieramy +ołędzie.*

*Żołądek, baran ma cztery +ołądk, pokarmy idą do +ołądk.
ka. Boli mnie +ołądek.*

Żebrak, +ebrać, +ebranina. Daj grosz +ebrukowi.

Żołnierz, chleb +ołnierski, idą +ołnierze.

Żona, o+enić się, +eński, mał+eński, mał+eństwo

Żaba, +abka, +aby rechoczą, mam zieloną +abkę.

Żmija, +mijka, jad +mii, jadowna +mija.

Żądło, kłuje +ądłem, osa ma +ądło, +ądelko.

Żaden, nie znam +adnego zbroja, +aden nie zgadł.

70. Napisz zdania na wyrazy: żebrak, żołnierz, żołądz, żołądek, żaden, żona, żaba, żmija, żądło.

Dyktando 15.

71.

Żaby rechoczą w stawie. Żmija nie ma żądła. Kto za dużo jada, choruje na żołądek. Świnie lubią żołędzie. Nie zrobiłem w dyktandzie żadnego błędu. Ociemniały staruszek poszedł po żebraninie. Będę żołnierzem. Wujenka jest żoną wuja. Osa ukłuła mnie żądłem.

72

Przepisz i dokończ:

*Krzyż, klęczę pod krzy+em, krzy+owe dni. Chrystus
ukrzy+owany na krzy+u. Krzy+yk.*

Papież, widziałem papie+a, mówimy o papie+u.

Mąż, mę+owie, mę+czyni, mę+ny, zmę+niał.

Wąż, wę+e, skóra wę+owa, wę+ownica, wę+yk.

*Jeż, je+e nie jadają jabłek, je+ naje+ył kolce, je+yny,
wieś Je+ewo, włosy mu się je+ą.*

*Młodzieź, młodzie+ lubi się bawić, nauka potrzebna jest
młodzie+y. Zebrała się młodzie+.*

Straż, stra+ak, stra+acy gaszą po+ar.

Odzież, uboga odzie+, nie sądz po odzie+y.

Sprzedaż, wyprzeda+, handlarz trudni się sprzeda+ą.

Kradzież, złapali złodzieja na kradzie+y.

73. Napisz zdania z wyrazami: krzyż, papież, mąż, wąż, jeż, straż, odzież, młodzieź, sprzedaż, kradzież.

74.

Dyktando 16.

Wisi na krzyżu Pan, Stwórca nieba. Papież jest głową kościoła katolickiego. Żebraka posądzono niesłusznie

o kradzież. Cała młodzież poszła do żniwa. Odzież powinna być czysta. Kupiłem dużo żelaza. Jaki pożytek mamy z owcy? Młodzież modli się pod krzyżem. Złapałem jeża. Jedzie straż. Mężny chłopiec zniósł ból wytrwale. Wężę zmieniają skórę. Żmija ma zęby jadowite.

75

Przepisz i dokończ:

Zboże, sieją zbo+e, uprawa zbo+a, zbo+e nas karmi.

Wieża, zegar wie+owy, wie+yczka. Stoję na wie+y.

Dzieża, dzie+ka mleka, mleko w dzie+y.

Kożuch, ko+uszek, bajka o mysim ko+usssku, dwa ko+u-
chy, stary ko+uszyna.

Drożdże, ciasto rośnie na dro+dżach. Kup mi dro+dży.
Ciasto dro+dżowe.

Cieżar, cię+ki, cię+ko, to mi cię+y.

Książę, księ+na, księ+niczka, ksią+ęta.

Jałmużna, prosić o jałmu+nę, dawać jałmu+nę.

Wróżyć, zła wró+ba. Dobra wró+ka wró+y pogodę.

Duży, du+e kłosa, du+o siana, du+a praca.

Każdy, ka+dy musi jeść i spać, ka+dy powinien pracować,
pomóc ka+demu biedakowi.

Świeży, świe+utkie masło, świe+a zieloność, odświe+yć,
nieświe+e mięso truże.

76. Napisz zdania z wyrazami: wleża, kożuch, drożdże, dzieża, zboże, książę, ciężar, wróży, jałmużna, duży, każdy, świeży.

77.

Dyktando 17.

Deszcz odświeżył rośliny. Każdy chciał dużo mówić. Ona niesie ciężką dzieżę. Do Świętego Ducha nie

zdejmuj kożucha. Cyganka wróży z kart. Ciasto pieką na drożdżach. Nasz kościół ma wysoką wieżę. Książę pojechał na polowanie. Lubię wesołe żarty. Spieszmy do pożaru. Na dożynkach tańczyli do rana. Pożycz mi pióra. Nie pożyczaj, zły obyczaj. Straż ogniowa ugasiła pożar. To ciężka praca. Kaleka presi o jałmużnę.

Na końcu wyrazów nieodmiennych pisze się **z**, jeśli słychać **z** lub **sz**, np. **aż**, **już**, ponieważ; — dodajemy też nieraz **z** lub **ze** do innych wyrazów np. **któż**, **cóż**, **stójże**, **róbże**.

78.

Dopisz **z** lub **ze** zamiast +.

Gdy+, na có+? po có+? albo+, kiedy+? jaki+? który+? Daj+ mi pokój. Mów+ wyraźnie. Cemu+ milczysz? Dlaczego+to robisz? Komu+ dałeś jabłko? Zrób+ zadanie. Pójdź+ do lasu. Graj+, grajku. Przecie+, ponieważ+, te+, ni+, a+, ju+, i+. Dokąd+ idziesz? Czego+ chce+?

79.

Dyktando 18.

Biegł, aż się zdyszał. Chodźże zaraz, gdyż jest już późno. Dopókiż będą trwały deszcze? Niktże mi nie pomoże? Skądże pochodzi śnieg? Dajże mi pokój. Mój deszczyku, mój kochany, nie padajże na te łany. Choć bieda, ale hoc! Hejże, ha, grajek gra. Ponieważ cię nie znam, więc z tobą nie pójdę. Ależ mój kochany, to tylko barany! Ileż godzin mam tu czekać? Czekajże do jutra. Słuchajże, ty urwisie, czemuż to uciekasz? Przecież tu krzywdy nie masz.

RZ.

r zmienia się na **RZ** np. góra — na gór**ze**, piekarnia — piekar**ze**.

80.

Przepisz i dokończ:

<i>Brać wodę</i> — on bier ze wodę	<i>Kura</i> — mówię e —
<i>Prać bieliznę</i> — on —	<i>Diwór</i> — chodzę po —
<i>Orać rolę</i> — on —	<i>Jezioro</i> — pływam po —
<i>Karać winnych</i> — on —	<i>Nora</i> — lis siedzi w —
<i>Ja zbiorę siano, i ty</i> —	<i>Fura</i> — jadę na —

*Wieczorem ludzie jedzą wiec**ze** + **ę**.*

*Stwórca świat stwo**+** + **ł**.*

*Nurek się zanu**+** + **a**.*

Chmura — niebo się —

Pokora — módl się w —

*Jare zboże nazywa się ja**+** + **yna**.*

81. Następujące wyrazy sam zmień tak, żeby **r** zmieniło się na **RZ**.

Bór, — mur, — skóra, — kora, — siostra, — dobry, — mądry, — chytry, — karać, — orać.

82.

Przepisz i dokończ:

*Piekarnia — piekar**stwo** — piekar**z***

*Księgarnia — księgar**stwo** —*

Drukarnia — —

Stolarnia — —

Garbarnia — —

*Ślusar**stwo**, on jest*

*Malar**stwo**, —*

<i>Koszykarstwo, on jest</i>	<i>Malarstwo, on jest</i>
<i>Kucharstwo, —</i>	<i>Aptekarstwo, —</i>
<i>Bednarstwo, —</i>	<i>Lekarstwo, —</i>

83. Napisz sam nazwy pięciu rzemieślników, kończące się na **RZ**.

84.

Dyktando 19.

Pacierz mów uważnie. Gospodarz pracuje na roli, a lekarz leczy chorych. Ojciec karze syna za okrucieństwo. Ten starzec podniósł korzec kartofli. Marzec bywa chłodny. Rybak zanurza sieć w wodę. Nie lubię spać pod pierzyną. Pierze gęsi i kaczki jest piękniejsze niż kury. Na górze stoi kościół. W morzu jest woda słona. Matka warzy (war) obiad. Wierzę w Boga Ojca. Geometra mierzy pole. Kto stworzył świat? Smaczna była wieszka po pracy. Ojciec orze niwę. Drukarz drukuje książkę, a księgarz sprzedaje. Żonę żołnierza nazywają żołnierką. Zanurzyłem się w wodzie.

RZ po b, p, d, t, g, k, ch.

85.

Po literach b, p, d, t, g, k, ch pisze się **RZ**.

Przepisz następujące wyrazy:

Brzoza, brzeg, brzydal, brzęczy, brzuch.

Przędza, przyjaciel, przepiórka, przelaz.

Drzewo, drzazga, drzewko, drzewi.

Trzoda, trzymaj, trzaska, trzeci, trzmiel.

Grzebień, grzywa, Grześ, grzmi, grzebie.

Krzaki, krzemień, krzyż, skrzydła, krzywog.

Chrzan, chrzest, chrześcijanin, chrześci.

86.

Przepisz i dodaj opuszczone litery.

B+ydki robak. Komar b+ęczy. P+odownica niesie wieniec. Dziewczyzna p+ędzie. Zielenią się d+ewa. Pies d+emie p+ed chatą. T+ymaj konia. T+y jabłka. Jarzyny rosną na g+ędzie. Koń ma g+biet szeroki. Podaj ojcu k+esło. G+eś k+yczy głośno. Mój ch+estny p+yjechał. Ch+ęścijanin powinien miłować ludzi. Ch+an rośnie w ogrodzie. G+mi.

87.

Dyktando 20.

Boli brzuszek, nie jedz gruszek. Przyznaj się do winy. Krzywe drzewo rośnie nad wodą. Krzemień jest bardzo twardy. Grzela trzaska z bicia. Chrzan szczypie w język. Strzelec strzela, zając zmyka. Nie krzycz, ty krzykaczu. Brzoza ma białą korę. Leszczyna jest krzakiem. Drzazga ze smolnego drzewa trzaska w ogniu.

88. Wyrazy: pszenica, pszczoła, kształt piszą się przez sz.

Przepisz i dokończ:

Pszenica, łan p+eniczny, chleb p+enny.

Pszczoła, mała p+czółka, p+czółami zajmuje się p+czelarz, w P+czelinie jest pasieka.

Kształt, dzbanek ma piękny k+tałt, wigo jest k+tałtny.

Jaki jest k+tałt jabłka?

89.

W przymiotnikach przy porównaniu płazemy zawsze sz tam, gdzie je słychać, np. brzydszy, lepszy, większy, krótszy, głębszy i t. d.

90.

Przepisz i dokończ:

jeden słaby, — drugi słabszy, — trzeci najslabszy

„ głupi, — —

„ gładki, — —

„ krótki, — —

„ wielki, — —

„ suchy, — —

„ brzydki, — —

„ słodki, — —

91.

Dyktando 21.

Przodownica przyniosła wieniec z pszenicy. Piorun trzasnął blisko krzyża. Brzoza ma inny kształt niż sosna. Lepszy rydz niż nic. Dlaczego ciągle chrząkasz? Jęczmień ma ziarno grubsze niż pszenica. Pszczelarz opiekuje się pszczołami. Każdy potrzebuje przyjaciela. Przeciółeczka kwili w życie, panie wójcie, czy słyszycie? Smolne drzazgi łatwo się palą. Wieczór był cichszy niż poranek.

rz trudne do wytłumaczenia.

W niektórych wyrazach nie można łatwo poznać, dlaczego pisze się rz. Takie wyrazy należy zapamiętać i pisać także rz w tych wszystkich wyrazach, które się od nich wywodzą, np. rzut, rzucać, wyrzucił, porzucił, wyrzuty.

92.

Przepisz zadanie, kładąc rz zamiast +.

Rząd, +adca, on +adzi, u+ędnik, u+adzać zabawę, wy+adzać szkodę, spo+adzać ubranie, po+addek, on jest po+adny, przy+ad do pływania, na+ędzie do krajanina, stoją +ędem.

Rzecz, on wy+ekł się wódki, przy+ekł mi pomoc, daj przy+eczenie. — I Bóg +ekł: niech się stanie światło. — Narzeczony, na+eczona.
Rzecz, wielka +ecz, +eczownik, chory gada od +eczy, to twoja +ecz, +eczowniki.
Rzeka, +eczka, +eczulka, siedzę nad +eką, wieś +eczyca, nad +eką rosną po+eczki.
Rzepa, +epka, siejemy +epę, +epak kwitnie, żona Piasta nazywała się +epicha.
Rzodkiew, +odkiewka, +odkiew ma smak ostry, a +epa słodki, siejemy +odkiewkę.
Rzemiosło, +emieślnik umie swoje +emiosło, żonę +emieślnika nazywamy +emieślniczką, stelmach jest +emieślnikiem.
Rzemień, +emyk, pas +emienny, twardy jak +emień, +emień robi się ze skóry.

93. Napisz zdania z wyrazami: porządný, narzędzie, rzekł, przyrzekł, rzecz, rzeka, rzepa, rzodkiew, rzemieślnik, rzemyk.

Dyktando 22.

94.

Nauczyciel żąda od uczniów porządku. Rzemieślnicy używają różnych narzędzi do pracy. Rzeka stanęła, będzie ślizgawka. Zasiałiśmy dużo rzepy, rzodkwi, ogórków i innych jarzyn. Rządca rządzi gospodarstwem. Rządna gospodyni zbiera obierzyny dla wieprza. Od łyeczka do rzemyczka. Rzepak ma kwiaty żółte. Powiem ci ważną rzecz, ale mi przyrzeknij, że nie powtórzysz tego nikomu. Nie lubię nieporządku.

Przepisz zadanie, kładąc rz zamiast +.

95.

Rzucac, pod+ucił piłkę, za+ucił sieci, wy+ucił śmiecie, wy+uty sumienia, od+ucił kijek, biedny pod+utek, po+ué złe zamiary.
Rzeż, +eźnik zabił wieprza, a +eźniczka sprzedaje mięso, prowadzą bydło na +eż do +eźni; wy+ynanie z drzewa nazywa się +eźbienie, +eźbiarz +eźbi, ładna +eźba.
Rznąc można piłą albo nożem, tracze +ną deski, rzeźnik +nie barana, wy+nąc kijem, ode+nąc kawał kiełbasy, po+nę skórę na +emienie.
Rzadki, +adki las, +adko bywa jarmark, podali +adką kaszę, liche zboże +adko rośnie.
Rzetelny, to człowiek +etelny, +etelnego szanują, każdy wierzy +etelnemu, piękna jest +etelność.
Rzeźwy, rzeźki, to +eżki chłopak, deszcz o+eżwił wszystko, +eżwo bierzmy się do pracy.

96.

- Napisz zdania z wyrazami: rzuca, rzeźnik, oderznij, rzadki, rzetelny, rzeźki.

Dyktando 23.

97.

Święta Łuca dnia przyrzuca. Na tartaku rzną drzewo. Żniwiarz żnie zboże sierpem. Rzeźnik zarzyna woły nożem. Na piaskach rośnie rzadkie żyto. Deszcz orzeźwił rośliny. Wilk rzucił się na jagnię. Mam wapno i kielnię, pracuję rzetelnie. Rzeźbiarz wyrzeźbił piękną figurę. Zarzucił worek na plecy.

98.

Przepisz i dokończ:

Ottarz, otta+yk, świece stoją na otta+u, klęczę przed otta+em, ksiądz idzie do otta+a.

Katamarz, dwa kałama+o, nie zdłj kałama+a, kała.
ma+yk, w kałama+u jest atrament.

Kołnierz, barani kołnie+, futrzany kołnie+, dwa koł-
nie+e, mały kołnie+yk, czyj to kołnie+?

Kalendarz, kupię kalenda+, zobacz w kalenda+u.

Talerz, tale+e robię z gliny, 5 tale+y, mój tale+yk, tale-
+e stoją na stole, podaj mi tale+.

Zwierz, dzikie zwie+ę, zwie+yna, zwie+ęta, zwie+ętko,
rozum zwie+ęcy, nie dręcs zwie+ęł.

Kurz, jadę w ku+u, na gościńcu się ku+y, jest ku+awa,
zaku+ony podróżny, zetrzyj ku+.

Tchórz, tchó+liwy, on stchó+ył, ty tchó+u.

Twarz, mała twa+yczka, miła twa+, on ma rumianą
twa+, znak na twa+y. Potwa+.

Macierz to jest matka, na łące rośnie macie+anka.

99. Napisz zdania z wyrazami: ołtarz, kołnierz, kałamarz,
talerz, zwierzę, kurz, tchórz, twarz, macierzanka.

100. Dyktando 24.

Przed ołtarzem ksiądz odprawia nabożeństwo. Na-
lałem pełen kałamarz, i znów niema atramentu. Wielki
kurz na drodze, bo idzie trzoda. Nałóż na talerz świeże-
go twarożku. Pójdziemy zbierać macierzankę. Mówią,
że tchórzowi strach siedzi za kołnierzem. Twarz spuchła
mi od bólu zęba. Każde zwierzę potrzebuje pożywienia.
Rzeźbiarz robi ołtarz.

101.

Przepisz i dokończ:

Burza, już po bu+y, lato było bu+liwe, straszna jest
bu+a na morzu, wiatr zdw+ył chatę.

Orzech, mały o+sszek, drzewo o+echowa, o+aszyna,
półtmy na o+echy, dziurawy o+ech.

Wierzba, wie+łbna, fujarka wie+bowa, gruski na
wie+łta, wypróchniała wie+ba.

Wierzch, idę na wie+chu, wie+chołek wie+by, drzewo
pływa po wie+chu wody.

Korzeń, ko+enki, sklep z ko+eniami, wódka z ko+eniami,
roślina pije ko+eniami, dąb ma mocne ko+enie, wiatr
wyrywał drzewo z ko+eniami.

Korzyść, nauka daje ko+ysć temu, kto chce z niej ko+y-
stać, ko+ystaj z czasu.

Uderzyć, ude+yłem go piłką, mocne było ude+enie, ude-
mnie, ude+yłem go orzechem.

Zdarzyć się, to się zda+a, ciekawe zda+enie, co mi się
wyda+yło! zda+yło się jednego razu.

102. Napisz sam zdania z wyrazami: burza, orzechy, wierz-
ba, wierzech, korzeń, korzyść, uderzył, zdarza się.

103.

Dyktando 25.

Burza słała różę. Uderz w stół, nożyce się ode-
zwą. Orzech włoski jest drzewem, a leszczyna krzakiem.
Na fujarce wierzbowej gra pastuszek wioskowy. Wierz-
chołki drzew chwieją się od wiatru. Korzenie buraka,
marchwi, rzepy i rzodkwi służą nam na pożywienie. Ko-
rzystajmy z pogody i chodźmy do lasu. Uderzenie pio-
runu przestraszyło wszystkich. Zdarzyło się jednego ra-
zu, że wilk uciekł przed cielęciami.

Ujrzeć, uj+aćem morze, spoj+ać, wyj+ać, doj+ać spoj+enie, wej+enie, doj+ę owoc doj+ąły, doj+aćle zboże, obej+ać chatę, zaj+ać do sadu, przej+ać się w lustrze, wyj+ać oknem.

Towarzysz, mój towa+ysz i moja towa+yszka, wesołe towa+ystwo, chodźmy razem w towa+ystwie, będę ci towa+yszył w podróży.

Bierzmować, biskup bie+muje, bie+mowanie.

Jarzębina, ja+ębina ma jagody, ja+ąbek to ptak, liście ja+ębiny są ładne, zastrzekiłem ja+ąbka.

Zorza, na niebie zo+a, zachodnia zo+a jak ogień czerwona, wstajemy o rannej zo+ty.

Wrzos, rosną w+osy, w+osowisko, w+esień.

Murzyn, czarna Mu+ynka, Mu+yn ma włosy kędzierzawe, Mu+yni żyją w gorących krajach.

105. Napisz zdania z wyrazami: towarzysz, Murzyn, spojzienie, spojrzalem, dojrzały, bierzmowanie, jarzębina, zorza, wrzos.

106. Dyktando 26.

Pojedziemy na łowy, towarzyszu mój! Murzyni mają włosy czarne i kędzierzawe, zęby białe. Owoce już dojrzewają. Spojrzyj na dojrzałe zboże. Wiele ptaków lubi owoce jarzębiny. Nie jestem jeszcze bierzmowany. Zaszumiła nasze pole złotą pieśnią zbóż, wschodzi, wschodzi śliczne słońce wśród rosnących ziół. Nazwa miesiąca wrzeźnia pochodzi od wrzosa.

107.

żądać — rządzić.

Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

Ojciec wymaga czyli +ąda posłuszeństwa. Bóg +ądzi światem. +ądca za+ądza majątkiem. Nie +ądaj za wiele, bo nic nie dostaniesz. Twoje +ądanie jest zabawne. U+ędnicy pomagali królowi w +ądach. Po+ądny chłopak wziął kaftan na opak. Stańcie do marszu +ędami. Choroba nigdy nie jest po+ądana. U+ądzimy zabawę. +ądam po+ądku.

108.

zać — rznąć.

Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

Zniwiarz +nie zboże sierpem, a cieśla +nie drzewo piłą. Po+nięte deski połóżcie na podwórzu. Zboże dojrzało, czas zacząć +niwo. Kto we +niwa patrzy chłodu, nacierpi się w zimie głodu. Nasz basista +nie od ucha. Ze+niemy pszenicę, a potem słomę po+niemy na sieczkę. Rzeźbiarz wy+yna z drzewa figurki. Urządzimy sobie wesołe do+ynki. Sierpem +niemy, nożem lub piłą +niemy.

109.

ważyć — warzyć.

Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

Na wadze się wa+ty. W wa+e czyli gorącej wodzie gotujemy czyli wa+ymy. Jędrak wa+ty krupy, bo ma wagi, a Baśka je wa+ty w garnku. Mleko na ogniu się zwa+yło. Kuchy wa+ą wełnę. Kucharz dla czeladzi jagły w garnku.

wa+yl, Jaś ich musiał skosztować i język oparzył. Kasza obwa+ana to znaczy obgotowana w wa+e. Obwa+anki oblewają warem, a potem pieką. Buraki, marchew i inne jarzyny nazywają także wa+ywem. Bóg zwa+ny nasze czyny. Mleko się zwa+yło.

żuć — rzucać.

110. Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

+uć ten kamień. +uć znaczy gryźć. Po+uć zabawę i chodź do roboty. Wół +uje dwa razy trawę, bo musi każdy pokarm dwa razy prze+uć. Wy+uć te śmiecie. Od+uć mi piłkę. Nie +uj w ustach tego liścia. Po+uć żarty. On +uje orzechy.

Jeżyna — jarzyna.

111. Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

Na je+ynie kolce się je+ą. Od wyrazu jary pochodzi ja+yna. Je+yny nazywają także o+ynami. Zając lubi sałatę i inne ja+yny. Ja+yny są zdrowym pożywieniem. Je+yny rosną dziko. Powiedz, co to jest ja+yna i co je+yna.

Pożyczka — porzeczka.

112. Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

Po+eczki i agrest najwcześniej dojrzewają. Kiedy czego po+yczam, to się nazywa po+yczka. Po+yczyłem ci kożucha, po+ycz ty mnie butów. Czerwone po+eczki są kwaśniejsze od białych. Po+eczka to jagoda. Co to jest po+yczka?

113.

Przepisz te zdania, zamiast + kładąc ż lub rz.

a. Nad +eką były +yzne grunta. Nauka to +ecz po+yteczna. Czy umiałbyś za+ądzić domem? Odzie+imowa jest cie+ka. Nazbieramy o+echów i +ołędzi. Wszyscy +artują z tchó+a. Zrobiliśmy koło krzy+a piękny olta+yk. +ebrak +yczyl mu szczęścia. Jakie zwie+ęta +eżnik za+yna na pokarm? Bu+a zlamala spróchniałą wie+bę. Ku+ zasypał nam oczy. Jagody ja+ębiny doj+ewają w jesieni. Tale+ kwaśnego mleka o+eżwił zmęczonego. Przywieźli +epę i +odkiew na sprzeda+. Boli mię +oładęk. Co to za zbo+e? To +yto. Ma+ i +ona pomagają sobie w pracy.

b. Po+ądny +emieslnik pracuje +etelnie i uczciwie zarabia na +ycie. Je+ ko+onków nie jada — +ekł ojciec do syna. +elazo jest bardzo po+yteczne. Złoty krzy+świeci na wie+ty kościoła. Ude+yłem +emieniem. Spoj+yj w twa+ tego żołnie+a — +ekł ksią+ę do towa+ysza. Ka+dy +ąda tego, co mu ko+ysć przynosi. Ko+uch z du+ym kolnie+em jest ciepły. +ał mi było biednego +yda. +adko się zda+a taki wypadek. Któ+ wejdzie na wie+chołek tego d+ewa? +uki po+arły liście rośliny. Nie wie+ę wró+kom. Postawił garnek +uru na za+ących węglach. +aby długo +yją. +mija jest jadowita, a wq+ nie ma jadu.

c. +nie kapela od ucha, kto ma uszy, niech słucha. Papie+ mieszka w Rzymie. Stra+ ogniowa biegnie do po+aru. Doj+ało zboże, więc, działwo, +ywo dalej na +niwo, bo grad spaść mo+e. W +łobie le+ty, któ+ pobie+ty kołędować Małemu? Suchy ma+ec, mokry maj, będzie +yt-ko jako gaj. Na sk+ypieczkach Stach wy+yna. Nie będziesz

po+adał domu błędnego, ani +adnej +eozy, która jego jest. Złego człowieka droszą wy+uty sumienia. Miło pat+eć na młodzie+, bo z niej będą ludzie. Raniusieńko jak zo+e, słyhać ptaków śpiewania, skowronczek ju+ o+e, a p+e-piórka pogania. Modra wsta+ka u czapeczki i stalowe podkó+oski, +ółty, piękny pas skó+any, kółeczkami nabijany. +adko kłuje.

114.

Dyktando 27.

Owea należy do najpożyteczniejszych zwierząt. Spróchniały krzyż wywróciła burza. Zubożały rzemieślnik zażądał od przyjaciela pożyczki. A te dzikie gąski piórka pogubiły z onej to żalości, że nas porzuciły. Nie wyrządzaj krzywdy żadnemu stworzeniu. Petek, co szybko bieży po pięknej dolinie, wymawiał wielkiej rzece, że pomału płynie. Rozlała się zorza, jak czerwone morze. Rzemienny pas, skórzany trzes. Odwróć twarz, na ołtarz patrz. Pustelnik żył korzenkami i orzeszkami buzonny. Zakwitły różowe wrzosa. Młodzież lubi wesołość.

h—oh.

115.

Najczęściej po polsku pieze się **ch**, np. chata, chęć.

Ułóż zdania z wyrazami:

chleb	chokwa
chlew	chór
choroba	choma
chłop	chmisi
chrost	chocho
chataupa	pieh
chmura	bochenek

W niektórych jednak wyrazach pisze się **h**. Takich wyrazów jest niewiele. Najczęściej używane są następujące:

16.

Przepisz je dla pamięci:

halas	historja	hartować się
handel	hetman	hańba
hebel	huśtawka	honor
huk	hulać	Hania
hak	herbata	Helena
haft	puhacz	Halina
hardy	huta	Henryk
hej!	hola!	hop!

17.

Przepisz i dodaj brakującą literę.

+erbata rośnie w Chinach. +elena +astuje chustkę. Dzieci +alasują koło +uśtawki. Pu+acze +ukają koło chaty. W lesie słyhać +uk siekiery. Jędrzej +andluje zbożem. Podaj mi ten +ak żelazny. Stolarz +ebluje +eblem. Praca człowieka +artuje. W +ucie topią żelazo. Opowiem ci zabawną histerję. +ardy chłopak nie chciał ustąpić. Każdy ma swój +onor. +ola! +ej! +op! +op! wołali +enryk i +ania. +etman wyruszył na wojnę.

18.

Przepisz i dokończ:

Hałas, +ałasliwy, +ałasować, nie +ałasuj, co za +ałas! Myszy +ałasują, bo kota nie czują. Huk, wiatr +uczy, słyhać +uk pioruna, pu+acz +uka. Żołnierz +uknął pięścią w stół. Handel, +andlarz, +andluje, +andlarka, +andlujemy. On szogacił się +andlem.

Hebel, stolarz +ebluje, stół +eblowany, +eblować.
Haft, +aftować, +afciarka, +aftuje, piękny +aft.
Hart, +artować, jestem za+artowany, praca +artuje.
Hardy, +ardość, z+ardział, +ardo odpowiadać.
Huścić się, +uścić, +uścić się, idę na +uścić.
Dzieci lubią się +uścić.

Hulać, +ulanka, po+ulajmy, +ulaka, nie +ulaj.
Hak, +aczyk, wisi na +aku, za+aczyć.
Hańba, praca nie +ańbi, +ańba znaczy wstyd.
Herbata, +erbatka, +erbaciarnia, pije +erbatę.

119. Ułóż zdania z wyrazami: **hetman, puhacz, historia,**
huta, herbata, hej, hop, hola, Hanna, Helena, Halina
Henryk.

120. **Zmień pieszczotliwie imiona:**

Henryk,	Henryś,	Henryczek
Hanna	—	—
Helena	—	—
Halina	—	—

121. Dyktando 28.

Nie hałasujcie. Pójdę się huścić. Helena umie haftować. Henryk hula. Stolarz hebluje. Hetman dowodzi. Kupiec handluje. Słychać puhacza. W hucie wyrabiają naczynia szklane. To chłopak zahartowany. Pijemy herbatę. Hańba znaczy wstyd. Antek jest bardzo hardy. Klucz wisi na haku. Dużo huku przy wystrzale. To są opowiadania historyczne. Lubie historję.

122. **Przepisz zadanie, zamiast + kładąc h lub oh.**
 +ania +ętnie +aftuje. +etman bił się odważnie.
 +ciwy +andlarz za+orował. Woda +uczy po kamie-

nia+. +miel rośnie wysoko. +elena pije +erbatę. Sta+
 ma buty z +olewami. Co to za +ałas. Nazbieramy +róstu
 na ogień. Czy byłeś kiedy w +ucie? Zaśpiewajmy +órem
 na +órze. +ebel jest pożytecznym narzędziem. To zu+ za-
 +artowany. Wbij ten +ak w drzewo. Du+a nikt nie widzi.

23.

Dyktando 29.

Mam ochotę pohuścić się trochę. Przy pracy się hartujemy. Puhacz jest to ptak drapieżny. Piwo warzy się z chmielem. On handluje końmi. Czy umiesz haftować? Posłuchajmy tutaj echa. Na chórze pięknie śpiewali. Chłopaki z hałasem zaczęli chróst zbierać. Szkło robią w hucie szklanej. Zbudził mnie huk piorunu. Na weselu pohulamy. Puch jest ciepły. Czytam powieść historyczną. Hej, chłopaki, hop, na konia! Hola, bratku! Hanka bardzo hałasuje.

24. Przyimki przed rzeczownikami i innymi wyrazami.

Wyrazy: do, od, u, z, za, w, o, na, po, przy, nad, pod, przed i wiele innych—przed rzeczownikami i innymi wyrazami piszą się zwykle osobno.

25. Przepisz:

Do sąsiada, od sąsiada, u sąsiada, bez sąsiada,
za sąsiada, na sąsiada, po sąsiada, z sąsiadem, w są-
siedzie (mam przyjaciela), o sąsiedzie, przy sąsiedzie,
nad sąsiadem, pod sąsiadem, przed sąsiadem.

Dodaj te same wyrazy do rzeczowników: ojciec, siostra, las, sad.

126. Przepisz:

Do dużego dworu, od dużego dworu, bez dużego dworu, z dużym dworem, w dużym dworze, o dużym dworze, na dużym dworze, po dużym dworze, przy dużym dworze, nad dużym dworem, pod dużym dworem, przed dużym dworem.

127. Dodaj te same wyrazy do: nasza wieś, drewniany kościół, mój koń, stary most.

Przymyki przed czasownikami.

128. Wyrazy do, od, u, z, za, w, o, na, po, przy, nad, pod, przed i wiele innych — z czasownikami piszą się razem.

Przepisz:

Pisać — dopisać, odpisać, zapisać, wpisać, opisać, napisać, przypisać, podpisać, przepisać, wypisać.

129. Dopisz z do: gubić, ganić, rąbać, ważyć, żąć, grabić, nudzić, brudzić, nieść, wieść, gnieść.

Dopisz s do: kopać, pleść, kosić, kręcić, pruć, trząść, paść, tłuc, krzywić, kraść, puścić.

Dopisz od do: dać, pisać, nieść, gryźć, mówić, trąbić, rąbać, kopać, kryć, lecieć, powiedzieć.

Dopisz do do: dać, pisać, nieść, rzucić, brać, wieźć, gotować, ciągnąć, gonić, czekać.

Dopisz na, wy, prze do wyrazów: kopać, rąbać, nieść, czytać, rwać.

Dyktando 30.

180.

Idę do roboty. Idę dorobić klucz do kłódki. Dostałem książkę od ojca. Odniosłem ojcu książkę. Byłem u ciebie. Upiłem mleka ze dzbana. Tańczyła ryba z rakiem. Zrąbałem drzewo. Za dziesiątą górą mieszkał czarodziej. Zabiorę swoje rzeczy. W ulu mieszkają pszczoły. Kot wpił się pazurami w ciało. O czym myślisz? Zaraz ci opowiem. Gniewam się na ciebie. Nacieraj śniegiem zmarzniętą rękę. Idę po kładce. Chory się pokłada. Siedzę przy tobie. Przysięgam się do ciebie. Zakopię to pod drzewem. Podkopię się pod drzewo.

a, e, jako końcówki rzeczowników.

a) W rodzaju nijakim.

181. e pisze się na końcu w tych rzeczownikach rodzaju nijakiego, do których na pytanie kogo? czego? dodajemy **ci** albo **nia** np. kureczka — kureczka, imię — imienia (II p.).

Przepisz te wyrazy, kładąc e zamiast +.

Szukam cielęcia. — znalazłem ciel+. Brak mi kureczka. — znalazło się kurecz+. Nie znam tego imienia. — znam to imi+. Jadę bez strzemiennia. — naprawiłem strzemi+. Mam jedno prosi+, jedno źrebi+, jedno ciel+, jedno kurecz+, jedno jagnię+ i jedno szczeni+. Boli mnie prawe ramię+. To jest ładne imię+. Nie widziałeś naszego chłopięcia? Idzie chłopię+. Przez zagony, przez pole idzie sobie pachol+.

132. Wypisz z poprzedniego ćwiczenia wszystkie rzeczowniki, które mają na końcu **ę**.

133. Dyktando 31.

Prosię kwiczy. Małe kocię jest ślepe. Uderzyłem się w ramię. Żrebię biega po łące. Jagnię skubie trawkę. Pisklę wypadło z gniazdką. Popraw sobie strzemię. Jak ci na imię? Niosę ciężkie brzemię. Kaczę zgrabnie pływa, a kurczę nie może. Znam to chłopię. Dziewczę śpiewa.

b) W rodzaju żeńskim i niektórych męskich.

134. **ę** pisze się na końcu rzeczowników rodz. żeńskiego i męskiego na pytanie: kogo? co? np. mam siostr**ę**, piję wod**ę**, widzę rząd**ę**, starost**ę**.

Przepisz zadanie, kładąc **ę** zamiast +.

Kogo kocham? Kocham matk+, siostr+, ciotk+, stryjenk+, tę biedną sierot+. Widzę organist+ i dzierzawc+. Znam starost+ i rząd+.

Co jadamy? Jadamy polewk+, grochówk+, kartoflank+, kasz+, kapust+, rzep+.

Co ludzie piją? Ludzie piją wod+, herbat+, kaw+, wódk+, maślank+ i inne napoje.

Kogo znasz? Znam Frani+, Basi+, Kasi+, Nastk+, Jagusi+, i panią dziedziczk+.

Ręka ręk+ myje. Noga nog+ podpira.

Tylko panią pisze się przez **ę**.

135. Napisz 10 rzeczowników, kończących się na **ę** i odpowiadających na pytanie kogo? co?

ą pisze się na końcu wyrazów (rodz. żeńsk. i męsk.), odpowiadających na pytania: z kim? z czym? kim? czym? np. idę z matką, kopię łopatą, jadę z rządcą.

36. Przepisz zadanie, kładąc **ą** zamiast +.

Z kim pójdziesz? Pójde z matk+, siostr+, babk+, Zosi+, Kub+, Grzel+, ze starost+, z dzierzawc+. Kartofle z sol+. Groch z kapust+. Kasza ze słonin+.

Czem się ludzie zajmują? Ludzie zajmują się prac+, nauk+, modlitw+, zabaw+. Rąbię siekier+. On rźnie pił+. Płynę wod+. Jadę bryczk+. Bronuję bron+. Szyję igł+. Bawię się piłk+.

37. Napisz 10 rzeczowników, kończących się na **ą**, kiedy odpowiadają na pytanie: kim? czym? albo z kim? z czym?

ą w innych wyrazach i powtórzenie.

38. Przepisz zadanie, a zamiast + kładź **ą**.

Wykopano głębok+ studnię. Hania złamała cienk+ igłę. Mam mał+ łyżkę. Jem zupę mał+ łyżk+. Piję czyst+ wodę. Znam jedn+ dobr+ pani+. Rzuci niedojrzał+ gruszkę. Czytałem pięk+ książkę. Śnieg pokrył cał+ ziemię. Pojadę z twoj+ babk+ do miasta. Basia jest dobr+ córk+. Bawię się star+ lalk+. Opiekuje się młodsz+ siostr+. Mieszkam pod słomian+ strzech+. Jadwiga była dobr+ i miłosiern+ królow+.

Przepisz zadanie, zamiast + kładąc **ą** lub **ę**.

Łubię dobr+ muzyk+. Znam pocziw+ staruszk+. Adaś zjadł niedojrzał+ gruszk+. Szyję sobie now+ sukni+. Bednarz naprawia star+ balj+. Zerwałem żółt+ róż+. Przejde przez głębok+ rzek+. Dam ci niebiesk+ wstążk+. Kasia ma czerwón+ spódnic+. Po-
biegniemy na śliczn+ zielon+ łąk+. Jaś rozdarł star+ koszul+. On skaleczył lew+ nog+. Mania złamała praw+ ręk+. Widzę nasz+ spalón+ chat+. Oleś bawi młodsz+ siostr+. Czytamy ciekaw+ książk+. Pójdę na ulic+ Mostów+. Hanka zgubiła swej+ robot+. Zerwałem sobie zielon+ gałązk+.

Dyktando 32.

Jaś pije wodę, a Zosia świeżą maślankę. Ojciec spotkał organistę i poszedł z organistą do proboszcza. Umyję Marysię i pójdę z Marysią na łąkę. Jem gorącą polewkę małą łyżką. Mam dużą lalkę i bawię się dużą lalką. Kowal wykuił żelazną podkowę. Poznałem dzierżawcę i rozmawiałem z dzierżawcą.

ę, ę, ą w ozasownikach.Przepisz zadanie, zamiast + kładąc **ę, ę** lub **ą**.

ja rachuję,	on rachuje,	oni i one rachują.
ja bronuję,	on bronuje,	oni i one bronują
ja pracuję,	on pracuje	oni i one pracują
ja rysuję,	on rysuje	oni i one rysują
ja sieję	on sieje	oni i one sieją

ja piszę,	ono pisze,	oni i one piszą.
ja ciągnę	on ciągnie	oni i one ciągną
ja biorę	on bierze	oni i one biorą
ja orzę	on orze	oni i one orzą
ja kopię	ona kopie	oni i one kopią
ja wiozę	on wiezie	oni i one wiozą
ja niosę	ona niesie	oni i one niosą

Przepisz i dokończ, kładąc **ą** lub **ę** zamiast +.

Ja szanuję ojca, i Staś go szanuje. Oni płaczą, a one się śmieją. Ja plotę koszyki, a on plecie głupstwa. Oni krzyczą i śpiewają. Ja wiodę konia, a on wiezi krowę. Psy skomlą, wyją, szczekają, warezą. Ja pokraję chleb, a Marynia go posmaruję. Ziola wschodzi, rośnie, zielenieje, kwitnie, wydam nasiona, więdnę i usychają. On pracuje wytrwale, a ja pracuję niedbale. Ja sieję zboże, a ona sieje kwiaty. Ja myję twarz, a on myje ręce. Ja biję psa, a on bij konie. Ja szyję fartuch, a szewc szyje buty.

Napisz, jakie głosy wydają: konie, woły, owce, świnię, koty, myszy, kury, kaczki, gęsi, indyki, gołębie, wróble i wrony.

Dyktando 33.

Ja szyję, on szyje i one szyją. Ja buduję chatę, on buduje stajnię, i oni coś budują. Ja gotuję krupnik, ona gotuje kartofle, a oni gotują groch. A jak ja urosnę, przegnę wołki siwe, będę orał i zasiewałem tę pszeniczną ziarnę. Wiedniak młóci ziemię. Cieszą się kosiarze, że po-

goda służy. Ja choć pracować, a on chce się bawić. Wkoło szumi zboże, kłania mi się kłosem, kiedy zbiorę, morzę, to pobrzęknę trzesem.

Końcówka **ami, mi,**

145. na pytanie: kim? czem? z kim? z czym?

Przepisz zadanie, kładąc **ami** lub **mi** zamiast +.

Ludzie pracują ręk+, patrzą ocz+, słyszą usz+, mówią ust+. Nie poruszaj nog+. Janek kieruje koń+. Władek idzie za woł+, krow+, cielęt+ i krowiat+. Burek pognał za owc+. Młocą cep+. Mgły wisiały nad łąk+. Gospodarz zajął się gości+. Za las+, za gór+ była szklana góra. Stoję za drzewi+. Niebo pokryte chmur+. Złocą się pola kłos+. Bawię się z chłopc+. Idę z rodzic+. Wyszli w pole z sierp+ i kos+. Wichur ściga się z chmur+.

Przeczytaj głośno, coś napisał.

146. Dyktando 34.

Siedzimy pod lipami. Pojedziemy wozami. Wyszliśmy drogę drzewami. Orzemy wołami albo końmi. Ptak jest pokryty piórami. Płyniemy łódkami. Bóg czuwa nad sierotami. Nie będziemy samolubami. Rycerze walczyli szablami. Dom pokryty gontami. Chata stała między brzoźami.

Końcówka **ej.**

147. Przepisz zadanie, dodając **ej** zamiast +.

Brakam nasz+ graniast+ krowy. Nie mam swoj+ własn+ chaty. Myślę o nasz+ wiosce rodzin+.

szeliscie o dobr+ królów+ Jadwidze? Na śląski+ ziemicy stoi ciemna góra. Przypatrz się t+ śliczn+ czerw+ róż+ zy. Na zielon+ łące kwiateczków tysiące. Chodziła czapla po lipow+ desce. Pomagajmy dobr+, kochan+ matce. Nie lubię tej leniw+ i zł+ dziewczyny. Bajka o star+ wróżce.

Przeczytaj głośno, coś napisał.

Dyktando 35.

Wszyscy żalowali pocziwej kobiety. Po szerokiej Wiśle naszej płyną wielkie statki. W zielonej dolinie stoją białe chaty. Kup mi wstążki niebieskiej, różowej i żółtej. Od zimnej wody człowiek młody. W małej rzeczy ustap bratu. Zgodzę się po dobrej woli. Schowałem się w starej wierzbie. Od złej doli serce boli.

a—on, om; e—en, em.

Przepisz dla pamięci.

Walenty,	sakrament,	Konstanty,
Jacenty,	atrament,	kompanja,
stryjenka,	fundament,	koncept,
wujenka,	elementarz,	pompa,
temperować,	kalendarz,	blond.

10. Przepisz zadanie, kładąc **on, om, on, om**, zamiast +.

Wal+ty p+puje wodę. Jac+nty kupił elem+tarz. K+stanty szuka czegoś w kal+darzu. Stryj+ka ma bl+d włosy. Wuj+ka posłał z k+panją do Częstochowy. Zet+peruj mi ołówek. Rozstałem atram+t. Jest się

dem sakram + tów. Dom stoi na fundam + ois. Głupi
k + cept nie nie wart. Idę na cm + tarz.

151.

Dyktando 36.

W tym atramencie są męty. Po kąpieli pójdziemy na cmentarz. Popsuła się pompa. Fundament domu jest murowany. Kalendarz wisi na ścianie. Któż nie zna elementarza! Nie mogę zatemperować ołówka tępyym scyzorykiem. Ile jest sakramentów? Czy szedłeś kiedy z kompanją? Blond włosy są jasne. Napompuj wody dla stryjenki.

152.

Wielkie litery.

Wielką literą zaczynamy imiona i nazwiska ludzi, krajów, narodów, wsi, miast, rzek, mórz, gór i t. p., tytuły książek i pism i każdy nowy wyraz po kropce.

Napisz swoje imię, nazwisko i miejsce zamieszkania. O jakich słyszałeś sławnych ludziach? O jakich królach? Wojownikach? Pisarzach?

Napisz, o jakich słyszałeś częściach świata? Krajach? Narodach? Wsiach? Rzekach? Górach? Morzach?

153.

Dyktando 37.

Mieczysław Pierwszy przyjął chrzest święty. Mikołaj Kopernik uczył, że ziemia obraca się koło słońca. Adam Mickiewicz pisał śliczne wiersze. Henryk Sienkiewicz pisze ciekawe powieści. Stefan Czarniecki tego bił Szwedów. Polska leży w Europie. Warszawa leży nad Wisłą.

Papież mieszka w Rzymie. Byłam w Lublinie i w Płocku. Matka kupiła książkę do nabożeństwa pod tytułem Złoty Ołtarzyk. Czytamy Gazetę Świąteczną i Zorzę.

Znaki przestankowe.

(.) Kropka.

Po zdaniu skończonem kładziemy kropkę, a po kropce dużą literę.

154. Przepisz następujące ćwiczenia, kładąc, gdzie potrzeba, kropkę i dużą literę zamiast małej.

Marysia dobrze się uczy stolarz pojechał na jarmark rybak złowił dużego szczupaka stary Antoni sieje pszenicę gołębie fruwać lipy już zakwitły kaczkę pływają po rzece dobra Jagusia bawi młodszą siostrę nauczyciel poszedł z dziećmi na przechadzkę.

155. Odpowiedz w całych zdaniach na następujące pytania i po każdym zdaniu połóż kropkę.

Gdzie rośnie żyto? Co rodzi jabłoń? Gdzie się gnieźdzą wróble? Kto wodzi kaczkę? Co robią ze lnu i konopi? Które zwierzę lubisz najwięcej? Dokąd odlatują na zimę bociany? Kiedy powracają do nas jaskółki? Jaką mamy teraz porę roku? Jaka jest sól? Jaki jest kot? Jakie jest mleko? Czem jest mucha? Czem jest lipa? Czem jest trawa?

(,) Przecinek.

Przecinek stawia się między zdaniami, które należą do siebie, np. Co robią Staś i Antosia? Staś pisze, a Antosia szyje.

O czym opowiadał brat? Brat opowiadał, że widział sarnę.

Jaką książkę ci podać? Podaj mi książkę, która leży na stole.

156. Przepisz następujące zdania, kładąc, gdzie trzeba, przecinki.

Basia robi masło a Helenka wyciska ser. Józio łapie motyle a Franek zrywa kwiaty. Wstąp po mnie to pojedziemy razem do kościoła. Widziałem pisklę które wypadło z gniazda. Wiedział psotnik że go kara nie minie. Antek zachorował bo się zanadto objadł. Chciałbym żebyśmy zaczęli się bawić. Gdy słońce zaszło poczęło się ściemniać. Wrócimy do domu gdy nazbieramy grzybów. Narwiemy wisien jeśli już dojrzały.

157. Odpowiedz w zdaniach na następujące pytania i połóż, gdzie trzeba, przecinek.

Gdzie się gnieźdzą skowronki, a gdzie jaskółki? Co robi szewc, a co krawiec? Jaki głos wydaje koń, a jaki owca? Jaki jest śnieg, a jaki węgiel? Jaki jest miód, a jaki ocet? Czem jest Wisła, a czym Warszawa? Dlaczego Grzegorz kuleje? Dlaczego krowa jest pożyteczna? O czym się Ignasz dowiedział w szkole? Poco rolnik sieje żyto? Poco się człowiek uczy?

Przecinkiem oddzielamy też wyrazy przy wyliczaniu, np. Krowy, woły, owce, konie, psy są ludziom pożyteczne.

158. Przepisz te zdania i połóż, gdzie trzeba, przecinek.

Chaber kąkol mak rumianek rosną w zbożu. JędreK Kasia Magda Józek idą do lasu. Nóż piła młot obcegi są to narzędzia. Kupiłam chleba masła sera kaszy i słoniny. Znam Płock Lublin Radom i Kielce. W sadzie dojrzały jabłka gruszki śliwki i orzechy. Hanka posiada marchew cebulę rzepę i rzodkiew. Znam wróble jaskółki wrony sroki i bociany. Pili miód piwo mleko i wodę.

159.

Dyktando 38.

Słońce pali, a wietrzyk chłodzi. Kto się pilnie uczy, ten głupim nie będzie. Chłopcy kopią grządki, a dziewczynki je grabią. Siedzi nad książką mały chłopczyna, potrzebę nauk już czuć zaczyna, chciałby się uczyć, chciałby coś wiedzieć, lecz mu się nie chce główki pobiedzić. Starzy, młodzi, kobiety, nawet dzieci małe pospieszyły do lasu. Sosny, świerki, brzozy i dęby szumiały poważnie. Żyto, pszenicę, jęczmień i owies już żęto. Lubię tańce, gonitwy, wycieczki, wędrówki i wszelkie przyjemności.

(?) Znak zapytania.

Gdy się o co pytamy, stawiamy znak, który się nazywa znakiem zapytania.

160. Wybierz z § 155 dziesięć zdań pytających, przepisz je i połóż przy każdym znak zapytania.

161. Przepisz te zdania i połóż na końcu każdego znak zapytania.

Która godzina Gdzie rośnie chaber Jaki to jest las Ile mucha ma nóg Kto pobił Turków Czem się żywi

krowa Jakie owoce rosną w naszym sadzie Czem jesteś Czy umiesz dobrze liczyć Dlaczego się uczysz Kto pracuje w polu Czy widziałeś orła Jakie znasz miasta Czego Janek szuka Czy lubisz książki

162. Ułóż zdania pytające z następującymi wyrazami.

Chata. Baran. Ogród. Las. Mak. Wilk. Jabłko. Gęś. Pies. Ojciec. Sąsiad. Wrona. Kosa. Wieher. Zima. Np. Jaka jest ta chata? Czy duży macie ogród?

(1) Dwukropek.

Dwukropek kładziemy przed wyliczaniem, np. W sklepie stały różne naczynia: miski, talerze, garnki, garnuszki, szklanki.

(Przedmioty wyliczone oddziela się zawsze przecinkiem).

163. Przepisz te zdania, kładąc, gdzie trzeba, dwukropek.

Na polu rosną zboża i jarzyny żyto, pszenica, owies, jęczmień, groch i kartofle. Mamy w ogrodzie takie drzewa owocowe jabłko, śliwki, gruszki i wiśnie. Widziałem na obrazku dzikie zwierzęta lwa, tygrysa, słonia i krokodyla. Znam następujące dzikie ptaki jastrzębia, kuro-patwę, wronę i sowę. W pokoju stały następujące sprzęty dwa łóżka, stół, cztery krzesła i szafa. W ciągu dnia robię wiele rzeczy biegam, skaczę, bawię się, uczę się, jem i piję.

164. Odpowiedz w całych zdaniach na następujące pytania, kładąc, gdzie trzeba, dwukropek i przecinki.

Jakie zboża zasiał rolnik? Jakie widziałeś owoce w ogrodzie? Jakie znasz ptaki? Jakie zwierzęta ludzie hodują? Co ludzie jedzą? Jakie drzewa i krzewy rosną w lesie? Jakie kwiaty rosną w ogrodzie? Jakie znasz owady? Co sprzedają w sklepach? Co dzieci robią w szkole?

(„”) Cudzysłów.

Dwukropek kładzie się także przed przytoczeniem cudzych wyrazów, a te cudze wyrazy umieszczamy w cudzysłowie: „”. Np. Bóg nakazał w czwartym przykazaniu: „Czcij ojca twego i matkę swoją”.

165. Przepisz następujące zdania z cudzysłowem.

Pan Jezus powiedział: „Będziesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego, a bliźniego twego, jak siebie samego”. Franciszek Karpiński napisał piękną pieśń, która się zaczyna: „Kiedy ranne wstają zorze”. Nasz pisarz, Jan Kochanowski, powiedział: „Ten pan, zdaniem moim, kto przestał na swoim”. Ojciec mi mawiał: „Bez pracy nie będzie kołaczy”. Nauczyłem się pieśni: „Kto się w opiekę poda Panu swemu”.

(!) Wykrzyknik.

Używamy wykrzyknika, kiedy chcemy wyrazić nagłą radość, smutek, ból, przestrasz, albo też gdy naśladujemy głosy zwierząt i różne dźwięki.

166.

Przepisz następujące zdania z wykrzyknikami.

Ach, jak mi smutno! Ha, ha, ha! śmiały się dziewczęta. Pif, paf! i zając zabity. Święty Boże, święty mocny, zmiłuj się nad nami! Bądź zdrowa, matko! Hej, hej! rozlegało się po lesie. Hau, hau! zaszczekał Burek. Cyt! dzieci, ojciec chory. Sza! ani słówka! Aj! boli. Pi, pi, pi! wołała makolągwa. Bęc! i szklanka stłuczona.

167. Napisz sam dwa zdania z dwukropkiem, dwa z cudzysłowem i cztery z wykrzyknikiem.

168.

Dyktando 39.

Dokąd idziesz? Jak przyjemnie po deszczu! Do jakiego morza wpada Wisła? Zasiajemy na grządkach różne kwiaty: gwoździki, astry, maki i bratki. Czy znacie najlepsze lekarstwo na nudy? Ach! jakbym chciał mieć swego konia. Przepiórka woła w zbożu: „Pójdźcie żąć, póki pora”. Dzieci bawiły się w gry rozmaite: w piłkę, goni-twy, chowanego. Ludzie śpiewali na pastercie: „Bóg się rodzi, moc truchleje”. Oj, jak mię boli ta rana! Przynies mi z ogrodu różnych warzyw: marchwi, sałaty, cebuli, pietruszki i trochę buraków. Ludzie mówią: „Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz”.

Wzory ćwiczeń.

169.

Opis rzeczy.

Wzór.

Ławka.

Ławka jest sprzętem. Składa się z nóg, deski, a czasem jeszcze i poręczy. Ławka może być drewniana,

żelazna, kamienna lub zrobiona z ziemi i darni. Drewnianą robi stolarz, kamienną kamieniarz, żelazne wyrabiają w fabryce żelaznej, a ławkę z ziemi każdy zrobić może. Ławka służy ludziom do wygodnego siedzenia.

Plan.

Czem jest rzecz?

Z jakich części się składa?

Z czego może być zrobiona?

Kto ją robi?

Do czego służy?

Tak samo opisać można według tego planu: garnek, łopatę, chatę, pług, bronę, pilę, książkę, wóz, ubranie i t. p.

170.

Opis zwierzęcia.

Wzór.

Koń.

Koń jest zwierzęciem domowem. Ciało jego składa się: z głowy, szyi, tułowia, nóg i ogona. Głowę ma długą, uszy stojące, oczy duże i piękne, szyję pokrytą grzywą, tułów zgrabny, nogi wysokie, zakończone kopytami, ogon z włosia. Koń pokryty jest krótką sierścią, barwy białej, kasztanowej lub czarnej. Jest to duże i piękne zwierzę. Żywi się owsem i sianem. Jest bardzo pożyteczny, gdyż wozni ludzi i ciężary, ciągnie pług i bronę, nosi na grzbiecie człowieka i oddaje mu wiele innych usług.

Plan.

Czem jest koń?

Z jakich części składa się jego ciało?

Opis pojedynczych części.

Pokrycie ciała.

Wielkość zwierzęcia.

Czem się żywi?

Jaki przynosi nam pożytek?

Tak samo opisać można według tego planu:
psa, barana, wołu, kota, zająca, świnie i t. p.

Opis rośliny.

Sosna.

Sosna jest drzewem leśnem. Składa się z korzenia, pnia i gałęzi. Pień sosny jest wysoki, prosty, pokryty grubą, czerwonawą korą i bardzo żywiczny. Na gałęziach zamiast liści wyrastają zielone igły i nie opadają na zimę. Owocem sosny jest szyszka, w której znajduje się nasienie. Sosna rośnie u nas i tworzy całe lasy. Jest bardzo pożyteczna, bo jej drzewo służy na opał, sprzęty, na budulec. Zapach sosny jest bardzo zdrowy.

Plan.

Czem jest sosna?

Z jakich części się składa?

Opis każdej części.

Gdzie rośnie?

Pożytek.

Tak samo opisać można według tego planu:
brzozę, dąb, jabłoń, żyto, marchew, kapustę, kartofle
mak i t. p.

Opowiadanie.

Chciwy pies.

Pies szedł przez wodę i niósł kawał mięsa. Wtem spostrzegł w wodzie drugiego psa, z takim samym przysmakiem w pysku. Warknął natychmiast i, chcąc drugiemu psu odebrać zdobycz, upuścił w wodę swoje mięso, które popłynęło daleko. Wtedy się przekonał, że przez chciwość stracił swoje, a cudzego nie zabrał, bo w wodzie był tylko jego własny obraz.

Plan.

Którędy szedł pies i co niósł?

Co spostrzegł w wodzie?

Co uczynił?

Co się wtedy stało?

O czem się pies przekonał?

Tak samo napisać możesz każdą znaną powiastkę, a potem plan opowiadania ułożyć.

Tak samo ułożyć możesz plan każdej powiastki, a potem ją napisać.

List.

Kochany Kaziu,

Zostawiłem w szkole książkę i nie mogę teraz nauczyć się lekcji. Pożycz mi swojej na godzinę, a sam

— 64 —
Ci ją odniosę, jak tylko się nauczę zadanego opowiadania. Mój kochany, nie odmów mojej prośbie, bo zrobiłbyś mi wielką przykrość.

Do zobaczenia wkrótce.

Twój kolega
Antoś.

Napisz list do brata, dziękując za przysłany podarunek, — do ojca, donosząc mu, jak ci idzie nauka — do matki z prośbą o nowe ubranie.

C. BOGUCKA, C. NIEWIADOMSKA, J. WARNKÓWNA

Władysław Urbanczyk

Pierwsze ćwiczenia do nauki poprawnego pisania

Stopień IIIci

Wydanie piąte niezmienione.

NAKŁAD GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA — LUBLIN — ŁÓDŹ
KRAKÓW — G. GEBETHNER I SPÓŁKA

SKŁADY GŁÓWNE:
POZNAŃ, KSIĘGARNIA M. NIEMIERKIEWICZA.
NEW-YORK THE POLISH BOOK IMPORTING CO., INC.

Powtórzenie i uzupełnienie.

I. **u** i **ó**, pochodzące od **o**.

1. Następujące wyrazy zmień tak, żeby wyraźnie słychać było, dlaczego piszą się przez **ó**:

Mróz	powrót	mnóstwo	pośród
powróż	pochód	główny	otwórz
popiół	spód	trójka	pozwól
północ	spódniczka	czwórka	pomóż
wschód	dziób	ósmu	położ
zachód	sobótka	który	przyniósł
mrówka	szkółka	któż	zwiódł
próchno	połówka	cóż	pójdę

2. **u** nigdy się nie zmienia.

- a) Napisz wyrazy pochodne od następujących:

Duch	trud	kupiec	mazur
zuch	ślub	strumień	puścić
druk	pulk	sukno	nudzić
but	mur	łuska	kuścić
obuć	fujarka	drużba	rudy
futro	kuna	cebula	kulawy

Wszelkie prawa przedruku zastrzeżone.

b) napisz w zdaniach:

Jasiulek	babunia	cór <u>u</u> chna
chłopulek	dziad <u>u</u> nio	ciot <u>u</u> chna
mat <u>u</u> lka	tat <u>u</u> nio	mal <u>u</u> chny

3. W następujących wyrazach zamiast + połącz **ó** lub **u**:

Boży d+ch. Krzywy dzi+b. Wielki z+ch. Cały p+lk. Stary gr+d. Daleki wsch+d. Już p+lnoc. Wśród złotych z+rz. P+ść mię. Płynie str+mień. Zach+d słońca. Tr+dny powr+t. Śmiały w+dz. R+da mysz. Złota ł+ska. P+jdę do k+pca. Wśród las+w i p+l. Pom+ż mi. Czyj to śl+b? M+rowany gr+b. Nowa s+kmana. C+ż to za mr+wka? Kt+ry dąb? Z+chwały k+siciel. Spr+chniały pień. +sma trójka.

B+g Stw+rca, B+g rzeka, b+k drzewo.

4. Następujące wyrazy zmień tak, żeby **o** pochyliło się w **ó**:

Droga	głowa	zdrowie	twoje
pszczoła	proch	pole	stoje
woda	mrowie	rola	otworzę
zgoda	zbroja	moje	położę

5. Zmień rodzaj żeński na męski i dokończ:

Niosła, niósł	zamiotła	—
wiodła	ubodła	—
gniotła	przywiozła	—
plotła	ochłodziła	—

6. Niekiedy **e** pochyla się w **ó**.

Przepisz i dokończ:

sześć	— sz+sty	pierzyna	— pi+ro
siedem	— si+dmy	wlecze	— wł+kno

Napisz rozkazująco:

psuję	— psuj, psujcie	pomogę	—
kłuję	—	nagrodzę	—
pruję	—	pozwolę	—
poję	— pój, pójcie	uzdrowię	—
zbroję	—	pogodzę	—
stroję	—	złowię	—

Przepisywanie lub dyktando 1.

Wiódł ślepy kulawego. Pogódźcie się, koledzy. Mam wielu przyjaciół. Kupcze, jedź w miasto, ja do lasu muszę. Stańcie dwójkami albo czwórkami. Siódma trójka zwróci w lewo. Zaszło już słońko wśród złotych zórz, kłękni, dziecinko, i rączki złoż. Ten doktor leczy za pomocą ziół. Bądź zdrow, powrócę wkrótce. Barwna łuska, krasne piórka—cóż za piękny strój! Runął spróchniały dąb. Otwórz wrota, napój konie, pan pułkownik czeka. Strumień płynie po dolinie. Otóż i zachód słońca, zapalmy sobótkę. Krakowska spódniczka od wstążek się mieni. Idę dróżką w pole na chabry, kąkole. Nie włócz się po lesie, pilnuj pługą w polu. Tam na północ, hen, daleko szumią puszcze ponad rzeką. I mrówka mała, a świeci przykładem. Bug wpada do Wisły. Buk tworzy piękne lasy. Bóg jest niepojęty. Puśćcie ptaszka na wolność. Spruj ten szew. Nie psuj cudzej pracy. Wicher taniec wiódł, wszystkie śniegi zmiotł. Szósty dzień w tygodniu nazywamy sobotą, a siódmy niedzielą.

9. Wypisz z dyktanda wyrazy, w których jest **ó**,—a następnie te, w których jest **u**.

Drugi przypadek liczby mn. rzeczowników (**ów**), — przyrostki: **ówka, ówna**.

10. Napisz w II przypadku liczby mnogiej:

Budynek	but	funt	tchórz
fundament	kubel	lut	stróż
protokół	cud	lud	wiór
cyrkuł	grunt	czub	król

11. Wytłumacz ustnie lub plémniennie, dlaczego pisze się:

Majówka	podkówka	jałówka
makówka	papierówka	grochówka
stalówka	anyżówka	zasuwka

12. Przepisz i dokończ:

Doktór — doktorowa (żona), — doktorówna (córka)
 stolarz — stolarzowa — stolarzówna

sołtys	—	—
kowal	—	—
mularz	—	—
Mickiewicz	—	—
Batory	—	—

13. Przepisz, a zamiast + połów u lub ó.

Wójt+wna rozdała dzieciom papier+wiki. Córka Chodkiewicza nazywa się Chodkiewiczó+wna. Żyzny gr+nt. Brak żyznych gr+ntów. Czerwona mak+wka. Żelazna zas+wa. Mocna zas+wka. Królowa Dąbr+wka. Pożywna groch+wka. Dawniej liczono siedem cud+w świata. Niecierpię tchórz+w. Pułkownik+wna była na maj+wce. Mularz+wna zgubiła złot+wkę.

Przepisywanie lub dyktando 2.

Ten budynek to kościół. Papierówki dojrzewają w lecie. Gryzelda Batorówna została żoną Jana Zamojskiego. Zasun drzwi na zasuwkę. Ślusarz płacił gotówką pomocnikom. Przyniósł ojcu kubrak i wysokie buty. Trzydzieści dwa łuty stanowią jeden funt. Pan Raczek lubił anyżówkę, Stelmachówna idzie do ślubu. Kubel wody.

Czasowniki na **ować, iwać, ywać**.

Przepisz i dokończ:

Dziękować	—	—	—	—
ratować	—	—	—	—
rysować	—	—	—	—
rachować	—	—	—	—
stalować	—	—	—	—
szanować	—	—	—	—
zwiastować	—	—	—	—
podróżować	—	—	—	—

6. Odmieniaj w czasie teraźniejszym podług wzoru:

Naśladuję	czatować
naśladujesz	pracować
naśladuje	szanować
naśladujemy	gotować
naśladujecie	całować
naśladują	polować

Przepisz i dokończ:

Czytywać	—	czytujesz	—	czytujecie	—
widywać	—	—	—	—	—

nawoływać — nawołujesz, nawołujecie
 posługiwać — —
 oczekiwać — —

18. Odmieniaj przez osoby w czasie teraźniejszym:

Spisywać psuć
 wyśpiewywać pruć
 nasłuchiwać kłuć

19. Przepisuj i zamiast + połącz **ó** lub **u**.

M+dl się i prac+j. Oset kł+je. Uzbr+j się w odwagę. Kogo oczek+jesz? On nam ps+j zabawę. Pozdr+w naszych przyjaci+l. Szan+j pracę. Kłamstwo zasług+je na pogardę. Obstal+ję sobie buty. Kto próżn+j, czas marn+j. Już cały rok podróż+j. Bardzo dzięk+j. Pozw+l nam zapolować na zającą. Praczką pierze, magl+j i pras+j.

Rzeczowniki na **un, unek, unka**.

20. Od następujących czasowników utwórz rzeczowniki, zakończone na **un, unek, unka**:

Zwiastować rachować podarować
 piastować obstalować ratować
 opiekować się szacować ładować
 karczować gatunkować.

21. Przepisywanie lub dyktando 3.

Zwiastuny wiosny już po łąkach brodzą. Stolarz wykończył pilny obstalunek. Mam dubeltówkę, zapoluję na kuropatwy. Serdeczna Matko, Opiekunko ludzi. Stara piastunka pilnuje dzieci. Przyjmij, mój bracie, wyrazy sza-

cunku. Cygani wędrują po świecie. Szacunek zacnych ludzi to największy skarb. Tchórza nikt nie szanuje. Podobą mi się ten rysunek. To najlepszy gatunek. Zepsuleś mi zabawę. Pomóż każdemu chętnie. Lis czatuje na ptaki.

22. Wypisz z dyktanda rzeczowniki, zakończone na **un, unek, unka**, i wytłumacz, dlaczego się tak piszą.

ó, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

23. Napisz pochodne od wyrazów następujących:

Józef	tchórz	próżny	wróżyć
król	chróst	późny	klócić się
góra	równy	krótki	plókać
wójt	różny	żółty	brózda

24. Od następujących wyrazów utwórz zdrobniałe:

Źródło	róża	skóra
wiór	córka	plótno
ogórek	półka	czółno

25. Od następujących wyrazów utwórz przymiotniki:

Źródło	chór	szczegół	włókno
plótno	próba	ogół	góra
król	skóra	chróst	pióro

26. Zastosuj w zdaniach:

Wróbel	przepiórka	włoka	oprócz
jaskółka	wiewiórka	mórg	półki
żóraw	żółw	różga	póty

27. Następujące wyrazy postaw w liczbie mnogiej lub utwórz od nich pochodne:

Biskup	śruba	legumina	ślub
burmistrz	tytuń	pusty	południe
wuj	furtka	kruchy	grunt
stula	biuro	suchy	funt
brukiew	pastuch	surdut	tłumaczyć

28. Przepisz i zamiast + połącz ó lub u.

Żr+dło wytryska z g+ry. Śl+sarz przyni+sł śr+bkę. Jask+lki, ż+rawie i przepi+rki odlat+ją na zimę, a wr+ble zim+ją u nas. Orle pi+ro. Tch+rz umyka. W+jenka pł+cze bieliznę. R+szyli w drogę wszyscy pr+cz b+rmistrza. P+ki życia, p+ty pracy. Słodka leg+mina. Już poł+dnie. Głęboka br+zda. Wł+ka ziemi. Otwarta f+rtka. Nie p+jdę do w+jta. R+da wiewi+rka. Dwa ż+łwie. P+sty d+l. W bi+rze prac+ją +rzednłcy. Czy to jest st+l, czy bi+rko? (biuro). Og+l składa się ze szczeg+lów. Płyne cz+mo. Wr+żka wr+ży. Chr+st jest kr+chy. Porz+ć kł+tnie. Gr+ba sk+ra. Śpiewały r+żne ch+ry. Drogi tyt+n. S+chy gr+nt. Brzozowa r+zga. Dzielny g+rnik. Żółta r+ża. S+chy wi+rek. C+rka położyła na półce og+rek. Był to pr+żniak i wł+czega. Pł+cienna s+kienka.

29. Przepisywanie lub dyktando 4.

(Na dwie lub trzy lekcje).

Kucharka kwasi ogórki. Okrutniem rad, że przestałeś palić tytuń. Górale lubią muzykę. Chór ptasząt pieśnią powitał wschód słońca. Ostatnia próba krótko już trwała.

Jaszczurka ma żółte plamy na grzbiecie. Próżne, próżne narzekanie (rzekł). Opuść nam nasze winy, mówimy przy pacierzu. To wróbelek, szare ptasze. Józio wymknął się przez furtkę. Z mąki robią leguminę. Żóraw ma nogi wysokie, a żółw krótkie. Włóka ma 30 morgów. Uciekła mi przepióreczka w proso. Łódź jest większa od czółna. Szósty miesiąc w roku miewa dni najdłuższe. Próżniactwo jest źródłem złego. Wyszła z gniazda przepióreczka, tak mówiąc do młodzi: „Niechaj, póki nie wrócę, żadne nie wychodzi”. Masz trochę za krótką kurtkę. Tytuń i ziemniaki pochodzą z Ameryki. Zasun drzwi na zasuwkę. Przed chatą wójta pełno było wiórów. Pogańscy kapłani wróżyli z żółci zwierzęcia. Stolik z szufladami nazywamy biurkiem. Dlaczego bróździsz mi w robocie? Po niebie ciągnie klucz żorawi. Tchórzliwy lęka się własnego cienia.

30. Wypisz z dyktanda wyrazy, piszące się przez ó, a następnie te, które piszą się przez u.

II. ż—rz.

ż, pochodzące od g, h, z, dz.

(Droga—dróżka, dru~~h~~—drużyna, mazać—maże, pienią~~dz~~ — pieniądze).

31. Napisz pochodne od następujących wyrazów tak, aby g zmieniło się na ż.

Bóg	wstęga	róg	mnogi
brzeg	księga	stóg	ubogi
droga	śluga	srogi	oblega
trwoga	skarga	drogi	biega

32. Wytłumacz ustnie lub piśmiennie pisownię następujących wyrazów:

Położenie	odważny	uprzęć
łóże	uważać	strzeż
oblężenie	rozważać	mży (mgła)

33. Zmień te wyrazy tak, aby **z** zmieniło się na **ż**:

Wóz	kazać	grozić	wyobrazić
mróz	mazać	obrazić	porazić

34. Od następujących napisz wyrazy pochodne, w których **h** zmieni się na **ż**:

Druh	porohy	Sapieha
------	--------	---------

35. Wytłumacz pisownię wyrazów:

Drużyna	Zaporoże	Sapieżyna
drużba	Zaporożec	Sapieżanka
drużka		

36. Napisz wyrazy pochodne, w których **dz** zmieni się na **ż**:

Ksiądz	pieniądz	mosiądz
--------	----------	---------

zg zmienia się na **żdż**.

37. Następujące wyrazy zmień tak, żeby **zg** zmieniło się na **żdż**:

Miazga — miazdżę		
mózg	różga	drzazga

38. **zd** zmienia się na **żdż** albo **źdź**.

Zmień tak następujące wyrazy, żeby **zd** zmieniło się na **żdż**, **źdź**.

Gniazdo — w gnieździe — gnieżdżę się, — jazda, — gwiazda, — gwizdać, — bródza.

39. Zastosuj w zdaniach następujące wyrazy i wytłumacz ich pisownię.

Ujeżdżalnia	drzażdżka	móżdżek
przejażdżka	różdżka	miazdży

40. Przepisywanie lub dyktando 5.

(Na dwie lub trzy lekcje).

Jako druh dobry do swojej drużyny, bocian do liszki przyszedł w odwiedzin. Przepiórka i kuropatwa gnieżdżą się zwykle w zbożu. Mosiężne wyroby świecą się, jak złote. Spiesz się, bracie, spiesz, lenistwa się strzeż. Sosnowe drzażdżki łatwo się palą. Z móżdżku robią smaczne kołtety. Koń strwożony strzyże uszami. Co tam strużesz? Mży od rana, i deszcz prószy. Różdżki brzożowe są giętkie. Uwijaj się, rażno bież, podkówkami ognia krzesz. Pajac na drażku kozły wywija. Nie skarżę się ludziom na swoją niedolę, zamiast się uskarżać, radzić sobie wolę. Oblężeni w twierdzy bronili się mężnie. Wanda leży w naszej ziemi. Jeżdżę do miasta codzień. Zdrowie i rozum to najdroższe skarby. Nie obrażaj się o prawdę. Na bezdrożu zamieć się sroży. Kos ładnie gwizdże. W ujeżdżalni ujeżdżają wierzchowce. Ostrzyżone owce drżały z chłodu. Nie narażaj się na porażenie słoneczne. Zaporożcy słynęli z odwagi. Rozwiąż to zadanie za pomocą mnożenia. Idzie dróżką miła drużka. Nie masz o tem wyobrażenia. Ciężkie było położenie.

41. Wypisz z dyktanda wyrazy, piszące się przez **ż**, i objaśnij ich pisownię.

ż, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

42. Napisz pochodne od następujących wyrazów:

Żyć	życzyć (pożyczyć)	żał	żona
żyć	dążyć	żar	wieża
żyć	wróżyc	żer	straż
żądać	krzyż	żur	świeży
żegnać	książę	żagiel	żyzny

43. Od następujących wyrazów utwórz przymiotniki:

Mąż, człowiek mężny	ciężar, wóz	—
żelazo, pług (jaki?)	wieża, zegar	—
oreż, opór	róża, olej	—
spiż, dzwon	żart, wierszyk	—
żołnierz, chleb	księżyc, noc	—
żarłok, wilk	użytek, materiał	—
żyto, kłos	żywić, napój	—
żywica, zapach	żółć, choroba	—

44. Objaśnij ustnie lub piśmiennie pisownię następujących wyrazów:

Ożenić się	żywiol	ożywić
pożywienie	żłobek	zżywać
ożywić	pożyczka	używać

45. Następujące wyrazy napisz z przymiotnikiem w 1 i 4 przypadku liczby mnogiej (podług wzoru):

Żaba, to są zielone żaby, widzę zielone żaby.
 żółw żółna stróż żądło

wąż	żbik	strażak	jeżyna
żmija	żubr	żebak	spiżarnia
żóraw	wyżel	żebro	żakiet

46. Wytłumacz ustnie znaczenie następujących wyrazów, a potem zastosuj je w zdaniach:

Jałmużna	papież	grabież
drapieżny	jeż	łupież
starożytny	anyż	kradzież
rżysko	jarmuż	sprzedaż
żołędź	młodzież	bandaż
kożuch	odzież	bagaż
dzieża	rubież (granica)	drożdże
zboże	trzebież	smażyć

47. Z następującego ustępu wypisz wyrazy, które się piszą przez **ż**.

Niech two żądanie czynem się stanie. Żniwiarka prędzej pracuje, niż żeńcy. Przepióreczka wzywa, spieszymy się do żniwa. Zwierzęta przeżuwające każdy pokarm przeżuwają dwa razy. Deszcz odświeżył roślinność i użyźnił spragnioną ziemię. Wesolo żeglujmy, wesolo! Pożyczę ci bardzo pożytecznej książki. W starożytności wrócono często z lotu ptaków. Wtem straż odźwierna wodzom donosi, że rycerz z obcej krainy o posłuchanie co rychlej prosi, ważne przynosząc nowiny. Książę żegnał rycerzy, życząc im zwycięstwa. Życzyłem ojcu spełnienia życzeń. Posłano stróża po żywność do miasta. Krzyż na rozdrożu był miejscem spotkania. Słońce żarem pali. Kiedy spojrzę z wieży, kraj na dłoni

leży. Żegnaj mi, żegnaj, kraju kochany. Rdza wżera się w żelazo. Dokąd dążysz, przyjacielu? Młodzież pod krzyżem śpiewa Gorzkie Żale.

48. Ten sam ustęp spożytkować można jako dyktando.

49. Wypisz wyrazy, piszące się przez ż.

Hej strażaki, hej chłopaki, do pożaru czas! Podczas zniw mąż i żona pracowali bez wytchnienia. Na żyznej ziemi bujnie rosło żyto. Żołnierski chleb twardy, a często krwawy. Żart nie powinien wyrządać przykrości. Jaki użytek zrobisz z tych pieniędzy? Wschód w barwach stał róży — wyraża się poeta. Opowiem ci bajkę o mysim kożusku. Drapieżne zwierzęta pożerają zdobycz żarłocznie. Z orężem w dłoni padł rycerz meżny. Żywica ma zapach przyjemny i zdrowy. Odlewy śpiżowe są bardzo piękne, ale niezmiernie ciężkie. Żydzi należą do rasy semickiej. Różowy kolor jest ładniejszy, niż żółty. Żółć ma każde zwierzę.

50. To samo spożytkować na dyktando.

51. Wypisz wyrazy, piszące się przez ż.

Najlepiej wyżyć bieliznę przy pomocy wyżymaczki. W żłobie leży, któż pobieży kołędować Małemu? Zżyma się znaczy to samo, co gniewa się i narzeka. Tobie śpiewa żywioł wszelki, bądź pochwalon, Boże wielki! Najlepiej niczego od nikogo nie pożyczać. My nie mamy wyobrażenia o upałach podzwrotnikowych. Porażenie słoneczne zabija ludzi. Wyźmij tę mokrą spódniczkę. Owa dy o twardych skrzydłach nazywamy żukami. Sen i pożywienie odżywia człowieka. Żur robią z mąki żytniej.

Na wieży była strażnica. Pożycz mi kożucha. Noc księżycowa perlami rosi. W żłobie leży, któż pobieży.

52.

To samo jako dyktando.

53.

Wypisz wyrazy, piszące się przez ż.

Dzikiego kota nazywamy żbikiem. Żółw na zimę zasypia. Mówią, że żolna lasy rozsiewa, bo rozsypuje nasiona drzew. Otworzono nawściąż wrota, drzwi na rozcież i na ścieżaj. Wielki żyrandol daje dużo światła. Jeży na ma ostre kolce. Wąż co rok skórę zmienia. Wyżeł służy do polowania. Żebra osłaniają płuca. Księżyc krąży koło ziemi. Kupię sobie nowy żakiet. Żubry należą do zwierząt przeżuwających. Żórawie odlatują na zimę. W spiżarni przechowujemy zapasy żywności. Żołądz rośnie na dębie. Wlej do dzieży trochę drożdży.

54.

To samo jako dyktando.

55.

Wypisz wyrazy, piszące się przez ż.

Młodzież jest nadzieją i przyszłością narodu. Owiń bandażem złamaną rękę. Papież jest głową Kościoła. Jeż zwinął się w kłębek. Niektóre dzikie plemiona trudnią się grabieżą. Trzebież lasów przynosi krajowi poważne szkody, ponieważ zmienia jego klimat. W górach powietrze jest lżejsze i czystsze. W sklepie ogłoszono wyprzedaż. Oddaj na bagaż wszystkie ciężkie rzeczy. Niesłusznie posądzono o kradzież włóczęgę. Opryszki bogacili się łupieżą. Zmień odzież i obuwie, bo przemokłeś do nitki. Na rubieży to znaczy: na granicy. Smażone mięso jest smaczniejsze. Pan

Piotr lubił anyżówkę. Rżysko po skończonych żniwach dostarcza paszy dla bydła. Zając ogryza listki jarmużu.

56. To samo jako dyktando.

RZ, pochodzące od **R**.

57. Od następujących wyrazów utwórz inne tak, żeby **R** zmieniło się na **RZ**:

Góra	miara	pióro	ostrzy
wiara	skóra	mara	szeroki
dwór	chmura	nurek	jary
pokora	war	żrenica	wtóry

58. Objaśnij na lekcji ustnie lub piśmiennie pisownię następujących wyrazów:

Morze	warzywa	dojrzały
jarzyna	obwarzanki	spojrzenie
pogorzelcy	owarżany	niezmierzony
ogorzały	uwarzyć	nazajutrz
wierzyciel	przejrzysty	powtarzać
jutrzenka	zmierzch (zmrok)	marzenie (mara)

59. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:

Jarzyna	ogorzały	rozszerzyć
warzywa	dojrzały	naostrzyć
spojrzenie	przejrzysty	powtórzyć

60. Zastosuj w zdaniach:

Jarzyna	zważony	porzeczka	każe
jeżyna	zwarżony	pożyczka	karze

drużyna	wieżę	morze	pożęty
dróżyna	wierzę	może	porznięty

61. Przepisz i zamiast + postaw **Ż** albo **RZ**.

Jarmu+ jest mało znaną ja+yną. Nie ka+dy lubi owa+aną kaszę. +niwiarze wesóło obchodzą do+ynki, Twarz ogo+ala sprawia wra+enie zdrowia. Zbie+ resztę doj+alych owoców. Podró+ni mieli odzie+ zaku+oną. Bursztyn jest skamieniałą +ywicą. Od czego pochodzą wyrazy jut+enka, nazajut+? Spoj+yj na nie-szczęśliwych pogo+elców. Powtó+, co powiedział. Młodzie+ biega po r+ysku. Nie nara+aj się na pora+enie słoneczne. Wa+ywa są zdrowem po+ywieniem. Już się zmie+cha. Nie wie+ę temu, żebyś wszedł na tę wie+ę. Po+ycz mi pie+yny. Mo+e pojedę w tym roku nad mo+e. Sma+one ró+owe po+eczki. Idzie dró+yną wesółą dru+yna. Doj+alo zbo+e, zaczną się +niwa. Naost+y-lem ci no+yeczki. Na podwó+u uło+ono świe+o po+nięte deski. O czym ma+yysz? Zmie+ch zapada.

62. Przepisywanie lub dyktando 6.

Przed nami było niezmierzone morze. Jarosze żywią się tylko jarzyną. Jeżyna kole. Mróz zwarzył rośliny. Dłużnik odniósł dług wierzycielowi. Zachmurzyło się niebo, i dlatego zmierzcha się wcześniej. Powietrze jest przejrzyste. Rozszerzymy tę drogę. Kosiarze ostrzą kosy. Módl się w pokorze. Tonący zanurzył się powtórnie. Na dworze jasno było, bo księżyc świecił w pełni. Skórzane wyroby są trwałe. Mędrzec wiele umie i wiele rozumie. Ogorzały starzec siedział na wybrzeżu. Ojciec każe się uczyć, a za lenistwo karze. To jest marzyciel.

63. Od następujących wyrazów napisz pochodne, w których słychać wyraźnie **r**:

<i>Rycerz</i>	<i>rzeźbiarz</i>	<i>plotkarz</i>
<i>pancerz</i>	<i>malarz</i>	<i>kucharz</i>
<i>snycerz</i>	<i>kuglarz</i>	<i>cmentarz</i>
<i>pasterz</i>	<i>blacharz</i>	<i>potwarz</i>

64. Następujące wyrazy napisz w liczbie mnogiej:

<i>Talerz</i>	<i>włodarz</i>	<i>nietoperz</i>
<i>kołnierz</i>	<i>twarz</i>	<i>śpichlerz</i>
<i>moździerz</i>	<i>kalendarz</i>	<i>śpichrz</i>
<i>ołtarz</i>	<i>arendarz</i>	<i>korytarz</i>
<i>relikwiarz</i>	<i>rymarz</i>	<i>macierz</i>
<i>puklerz</i>	<i>kałamarz</i>	<i>elementarz</i>

65. Wszystkie te wyrazy zastosuj w zdaniach.

66. Zamiast + połącz **ż** lub **rz**:

Fut+any kolnie+. Uboga odzie+. Stary kalenda+. Zuchwała kradzie+. Włoda+ pilnuje żniwia+y. Młodzie+ lubi zabawę. Nietope+ żeruje w nocy. To jest plotka+. Leka+ obanda+ował mi rękę. Rozbójnicy żyją z grabie+y. Ryce+e nosili +elazne pance+e. Papie+ mieszka w Rzymie. Mosię+ny moździe+. W koryta+u było ciemno. Potwa+ jest gorsza nawet od kradzie+y. Stłukłem tale+. Na ołta+u stoi relikwia+. Pukle+ czyli tarcza. Cichy cmenta+. Na rubie+y cień już leży.

67. Przepisywanie lub dyktando 7.

Młody pasterz został snycerzem. Małą armatkę nazywano moździerzem. Kupił mi wuj elementarz. Oleś przewrócił kałamarz. Boże, bądź mi puklerzem. Futrzana odzież jest ciepła. Złoty relikwiarz stoi na ołtarzu. Podaj mi talerz zsiadłego mleka. Macierz szkolna opiekuje się szkołami. W śpichrzu rozmnożyły się szczury. Starzec miał twarz poważną i uczciwą. Młodzieź potrzebuje nauki. Osłoń twarz od wichru. Rzeźbiarz i malarz są artystami. Granicę nazywamy niekiedy rubieżą. Pójdź z nami na cmentarz.

68. **ż, rz, sz** w konjugacji czasowników.

Napisz rozkazująco:

<i>Piszę</i>	<i>ty pisz</i>	<i>kruszę</i>	—	<i>grzeszę</i>	—
<i>wierzę</i>	— <i>wierz</i>	<i>piorę</i>	—	<i>krążę</i>	—
<i>mażę</i>	— <i>maż</i>	<i>wiążę</i>	—	<i>tworzę</i>	—
<i>spieszę</i>	—	<i>czeszę</i>	—	<i>suszę</i>	—
<i>każę</i>	—	<i>leżę</i>	—	<i>zbliżę</i>	—
<i>mierzę</i>	—	<i>biorę</i>	—	<i>karzę</i>	—
<i>kołyszę</i>	—	<i>krzeszę</i>	—	<i>pocieszę</i>	—
<i>otworzę</i>	—	<i>pokażę</i>	—	<i>położę</i>	—
<i>rozważę</i>	—	<i>marzę</i>	—	<i>rozszerzę</i>	—

69. Te same czasowniki napisz w II osobie czasu teraźniejszego lub przyszłego:

<i>Piszę</i>	<i>ty piszesz</i>	<i>kruszę</i>	—	<i>grzeszę</i>	—
<i>wierzę</i>	— <i>wierzysz</i>	<i>piorę</i>	—	<i>krążę</i>	—
<i>mażę</i>	— <i>mażesz</i>	<i>wiążę</i>	—	<i>tworzę</i>	—
<i>spieszę</i>	—	<i>czeszę</i>	—	<i>suszę</i>	—

każe	ty każeś	leże	—	zbliże	—
mierze	—	upokorze	—	karze	—
kołysze	—	krzesze	—	pociesze	—
otworze	—	pokaże	—	położe	—
rozważe	—	marze	—	rozszerze	—

70. Druga osoba czasu teraźniejszego i przyszłego kończy się zawsze na **SZ**.

Przepisz i dokończ:

Marze	—	marzysz	—	marz	strasze	—
wierze	—	—	—	—	zważe	—
służe	—	—	—	—	zachmurze	—
zbliże	—	—	—	—	spłosze	—
ciesze	—	—	—	—	okrąże	—
kołysze	—	—	—	—	ukarze	—

71. Przepisz i zastąp + przez literę **ż**, **rz** lub **SZ**.

Nie trwó+ się. Dlaczego się trwo+y+? Nie grze+ więcej, czemu grze+y+? Upokó+ swoją pychę. Upoko+y+ ją z czasem. Pocie+ się. Czy mnie pocie+y+? O czym ma+y+? Nie ma+ o sławie. Nie ma+ po tablicy. Czy nie ma+ książki? Kogo słucha+? Nic nie sły+y+? Połó+ się tutaj. Co poło+y+ na stole? Czy mię wyleczy+? Rozka+. Otwó+ drzwi. Czy rozka+e+ drzwi otwo+yć?

72. Przepisywanie lub dyktando 8.

Czego szukasz, czego żadasz, za czym trwożnie się oglądasz? Zbierz manatki, wróć do chatki. O co pytasz, czego chcesz? zbliż się do nas, biegnij, spiesz. O zabawie

nie marz, kiedy czasu nie masz. Pokaż mi swoją pracę. Dwom panom nie służ i wiedz, komu służysz. Ostrzeż braci o niebezpieczeństwie. Powierz mi tę sprawę. Czy mi w niej zawierzysz? Gdy rozważysz to lepiej, odłóżysz na pewno. Zbierz siły i marsz w drogę. Gdy zbierzesz książki, zwiąż je rzemieniem.

rz, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

73. Od następujących wyrazów napisz pochodne:

Rząd	rznać	burza	towarzysz
rzec	rzemiosło	orzech	jarzębina
rzecz	rzęsa	korzeń	wrzos
rzeka	rzewny	korzyść	kurz
rzucac	rzęsa	wierzch	zwierz

74. Od następujących wyrazów napisz przymiotniki:

Porządek	rzeczownik	pierzchać
urzędnik	rzemień	tchórz
powierzchnia	zwierzę	rzemieślnik
rzeźnik	porzeczka	towarzysz
rzeźbiarz	burza	wierzba
rzetelność	rznać	orzech

75. Od następujących wyrazów napisz czasowniki:

Porządek	kurz	korzeń	rzeźwy
przyrząd	wyrzuty	tchórz	rzadki
korzyść	burza	rzeźba	rzęda

76. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:

Rzęsisty	bierzmowanie	zorza	narzeczony
rzepa	przyrzeczenie	węgorz	wrzesień

<i>rzodkiew</i>	<i>wierzchołek</i>	<i>piskorz</i>	<i>dojrzał</i>
<i>uderzenie</i>	<i>zdarzenie</i>	<i>perz</i>	<i>ujrzyć</i>

77.

Zamiast + połów **r** lub **rz**.

Po+eczki są kwaśne. Po+nięte deski uło+ono na podwó+u. Bu+a przewróciła spróchniały krzy+ na rozdro+u. Czy przy+ekasz poprawę? +eźbiarz wy+yna na drzewie. Tchó+ jest to bardzo drapie+ne zwie+ątko. Ró+owa zo+a. Na+ekanie nikomu nie pomo+e. Któ+ to z+ędzi bez ustanku? Na gościńcu ku+awa, nie doj+eć nie mo+na. Po+ądny +emieślnik. U+ędnicy prze+wa+nie pracują w biurach. Ko+eń wy+ywi roślinę. Nie+słuszny za+ut. Wy+uty sumienia. U+ądzimy huśtawkę. Ka+de +emiosło wymaga na+ędzi. Ja+ąbek ma ładne upie+enie. Nieład i bez+ąd wiodą do zguby. Woda +eczna. Po+uć psoty. Wielka +esza. +ewna piosenka. Cdwa+ny +egla+ nie lęka się bu+y. Niepo+ądany towa+ysz. Wojna sze+y spustoszenie. Cię+ka jest praca +niwia+a. Ude+ył mnie piłką w twa+. Drzewa szem+ą +ałośnie. Czerwona ja+ębina. Fujarka wie+bowa. Sprzęty o+echowe. Tchó+ pie+chnął zaraz. W zwie+yńcu były +adkie zwie+ęta. Z+ęda z+ędzi bez ustanku. +epa jest słodka, a +odkiewka ostra. Ciekawe zda+enie. +ęsisty deszcz. Doj+ale zbo+e. Węgo+ i pisko+ nie mają łuski. Uj+alem cudną +ecz. +ęsy chronią oczy od ku+u. Ko+ystajmy z czasu.

78.

Przepisywanie lub dyktando 9.

W narzeczu górali wierzchołek góry nazywa się wirchem. Dobry rzemieślnik ma być niezależny. Piękny wierz-

chowiec. Uderzenie tak sztuczne, tak było potężne, że struny zadzwoniły, jak trąby mosiężne. Deszcz rześisty wszystko orzeźwił. Zdejm zwierzchnią odzież. Jagody jarzębiny już dojrzały. Nie wszyscy rozumieją korzyści nauki. Gospodarz kazał spalić perz. Staruszek ciągle zrzedzi i narzeka. Rżysko kole bosc stopy. Sosnowe bory pachną żywicą. Zwarzyło się mleko, pewnie będzie burza. W warzywnym ogrodzie pusto. W sadzie owoc dojrzewa, las purpurą odziany, słonko słabo dogrzewa, odleciały bociany. Nowy przyrząd do pływania. Rzadki gość. Ujrzałem morze niezmierzone. Połóż ten twarożek na czystym talerzu. Na wyżynie klimat jest ostrzejszy. Kupiłem garniec porzeczek.

79.

Napisz 3 wyrazy, pochodzące od **żądać**.

80.

Napisz 5 wyrazów, pochodzących od **żyć**.

81.

Napisz 5 wyrazów, pochodzących od **rząd**.

82.

Napisz 5 wyrazów, pochodzących od **rzucać**.

83.

Napisz 5 wyrazów, pochodzących od **żąć**.

84.

Napisz 3 wyrazy, pochodzące od **rznąć**.

85.

Napisz 5 wyrazów, pochodzących od **rzec**.

86.

Napisz 3 wyrazy, pochodzące od **rzecz**.

87.

Napisz 3 wyrazy, pochodzące od **rzeka**.

88.

Napisz 10 wyrazów pokrewnych od **ujrzyć**, któreby się pisały przez **rz**.

rz po **b, p, d, t, g, k, ch.** Wyjątki.

89. Napisz po 3 przykłady na **rz** po **b, p, d, t, g, k, ch.**

90. Po wymienionych spółgłoskach pisze się zawsze **rz**, oprócz następujących wyrazów:

Pszenica	gęgoźółka (kukółka)	ródoźka
pszczoła	piegoża (ptak)	drzaźdoźka
ksztół	dżuma (choroba)	jeźdoź
kszyk (ptak)	droźdo	miaźdo
bukspan (drzewo)	dźdożyty	gnieźdo
	módożek	broźdo

Przepisz te wyrazy dla pamięci.

91. Napisz wyrazy pochodne od:

Pszenica	ksztół	jeźdo
pszczoła	droźdo	dźdożyty

92. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:

Bukspan	drzaźdo	dźdożyty
módożek	ródo	droźdo

93. Po **w** piszemy **rz**, jeśli słyszymy **ż**, ale piszemy **sz**, jeśli słyszymy je wyraźnie.

Przepisz i dokończ:

Wrzoś	w+awa	w+tek
wszystko	w+ędzie	w+elki

94. W stopniu wyższym przymiotników dodajemy **sz**.

Od następujących przymiotników utwórz stopień wyższy:

Skąpy	słaby	krótki	suchy
głupi	młody	wiotki	lichy
gruby	chudy	wielki	surowy

95. Niekiedy też do wyrazów, zaczynających się na **ż** lub **sz**, dodajemy na początku: **od, pod, nad, w**, np. odżałować, podszeptać, nadsztukować, wżerać się.

96. Do następujących wyrazów dodaj **od** lub **pod, nad, w**:

Żałować	żywić	szepnąć	żyć
żyć	szukać	sztukować	szarpać

97. Przepisz, a zamiast + kładź **ż, rz** lub **sz**.

Zerwij mi trochę t+eśni. Przodownica dożyła p+e-nicy. Graba+e g+ebią nieżywe zwierzątka. Nie p+ed+eż-niaj nikogo. T+cina chwije się od wiatru. Rzeka Byst+yca wpada do Wiep+a. Dzień był d+d+ysty i wiet+-ny. Na kominku d+aźd+ki płoną. Nie pod+egaj do zle-go. Lepszy wróbel w rękę, niż ciet+ew na sęku. Od+aluj pracy i zrób to na nowo. Dziwaczne kształty gór. Szkoła k+tałci. Najwięk+e wyk+tałcenie nie zastąpi rozsądku. Ródo+ka oliwna jest godłem pokoju. Pot+ebuję drodo+y. D+d+ownica żyje w ziemi. D+ewo buk+panu jest twarde.

98. Przepisywanie lub dyktando 10.

Dorzuć drzazeg na ogień. Tu masz smolną drzaźdo. Słychać brzęczenie pszczoł. Drży kropelka rosy. Prządkę przy kominku. Zgrzytnęły ciężkie wrzeciądze. Matka piecze pszenne ciasto. Chrzęszczyk obżera liście na drzewach. Odszukano moją metrykę. I nie wiem, co miłsze nad ludzkie wejrzenie, co czystsze nad wodę przeczystą, co lepsze nad dobre u ludzi wspomnienie, co droższe nad ziemię ojczystą. Trznadle gnieźdo się na krzewach. Wódz spo-

strzegł zapóźnie, że został zewsząd otoczony. Nadsztukowałam sobie spódniczkę. Poranek dżdżysty, deszcz chłodny mży. Kształcę się na rzeźbiarza. Kup mi drożdży. W naszej pszenicze niema kąkołu. Rzeźnik przyniósł ciepły mózdek.

99.

III. h—ch.

Od następujących wyrazów utwórz pochodne:

Chiny,	Chińczyk,	Chinka,	chiński,	chromy
chór	chów	chelpić się	chędogi	
chorągiew	chwała	chwiać się	chichotać	
chlew	chluba	chlapać	puch	

100.

Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:

Chinina	chorąży	pochopny	chylić
chaber	chan	chropawy	chart (pies)
choina	charakter	chrapy	chaos (bezład)

101. Od następujących wyrazów utwórz czasowniki i imiesłowy:

Huk	hałas	hart	hańba
hak	hetman	haft	hardy
handel	hold	harc	hebel

102.

Od następujących wyrazów utwórz rzeczowniki:

Hodować—	hodowla	wahać się	hold
	hodowca	hulać	hurt
	hodowanie	huścić	huta
hamować		hojny	historja
holować		hardy	handel

Od następujących wyrazów utwórz przymiotniki:

Huk	bohater	historya	heban
hart	hetman	hold	małoń
hurt	hospodar	huta	hotel
honor	hrabia	hańba	hultaj

Wytlumacz ustnie znaczenie następujących rzeczowników, a następnie postaw je w liczbie mnogiej:

Horda	pohaniec	hasło	puhacz
kurhan	puhar	hejnał*)	buhaj
hajduk	huragan	habit	hijena
hajdamak	humor	hjacynt	hubka
herszt	hełm	hieroglif	herb

Wytlumacz ustnie znaczenie następujących wyrazów, a następnie zastosuj je w zdaniach:

Hiszpanja	harmonja	chyha	horyzont
hymn	halastra	blahy	alkohol
hala	harmider	hoży	haracz
juhas	harować	hasło	hurmem
herbata	holubce	hełm	porohy

Uwaga: Oprócz tych ćwiczeń, w miarę potrzeby, z powyższych wyrazów układać można podobne, stosując te wyrazy w zdaniach, zmieniając je na inne części mowy, stawiając w oznaczonym czasie lub liczbie, wreszcie odmieniając przez czasy lub przypadki.

*) Hejnał—pieśń religijna, budząca rano, grana na trąbce.

+ińczycy +andlują +erbatą. Wiatr +uczał i wstrząsał wierz+olkami drzew. Trzcina się +wieje pod wiatru podmu+em. +ej, lasy i niwy, ozwicie się w +ór! Dosyć tego wa+ania. +aber kwitnie w zbożu. Ju+asy pasą owce na +alach. +łopiec spadł z +ustawki. Pu+acz czy+a na zdobycz. Dzielny +arakter. Bła+y powód popsuł nam +umor. +jacynt ładnie pa+nie. Wpadł +an z liczną +ordą, kraj spustoszył, +aracz nałożył. Sklep +urtowny. +oraży niesie +orągiew pułkową. +rystus uzdrawiał +romych i ślepy+. Zajmiemy się +odowlą jedwabników. Nie udał nam się +ów bydła. Człowiek za+artowany. Polowanie z +artami. Zagrali +ejnał z wieży. Ładowne statki +olują pod wodę. Rozległo się +asło do bitwy. Ona ciężko +aruje. Zatrzymaj wa+adło. +eban jest czarny, a ma+oń czerwony. +ospodar złożył +old królowi, którego był +oldownikiem. +ubka jest grzybem. +inina leczy febrę. Zielony kur+an. +etman Sobieski pobił Turków pod +ocimem. Zabrzmiął +ymn pobożny. Dzięki Ci, Panie, za Twe +ojne dary. Uczę się +emji. Żelazny +ak. Nie +ałasujcie. +istoryk uczy +istorji. Czyn bo+aterski. +ardy +ultaj skrył się w +ucie. Każde państwo ma swój +erb. S+yl się prędko. Nie +wał samego siebie. +ańba t+órzom. Turków i Tatarów nazywano po+ańcami. +ełm +roni głowę od uderzenia. Cóż tu za +aos! Wy+yl ten pu+ar. Alko+ol jest szkodliwy. +armonja znaczy zgoda. +uragan to silny wi+er. Na +oryzencie błysnęło dnia +asło, a jednocześnie rozległ się +ór pta-szał. +oży +łopak bije +ołubce. Grykę nazywają +reczką.

Przepisywanie lub dyktando 11.

Chrapy konia są ruchliwe. Charakter człowieka ma większą wartość od jego wykształcenia. Huk armat dał hasło do boju. Kościuszko był bohaterem. Trzeba hartować duszę i ciało. Usypiano kurhan na mogile chana. Odparto horde tatarską. Podchmielona hałastra zaczęła harcować po błoni. Cóż to za hieroglify? Hieroglifami nazywano pismo egipskie obrazkowe, trudne do odczytania. Chorąży był człowiekiem wielkiego honoru. Mówią, że habit nie czyni mnicha. Młodzież potrzebuje wychowania. Zanućmy hejnał radosny, już z gór wieje oddech wiosny, na kurhanach ruń zielona, i dąbrowa umajona. W zbożu pemo było cha-bru i makówek. Kozacy używają nahajki. To chmara barbarzyńców. Wyrazy hołysz i hołota pochodzą od goły. Gospodar mołdawski złożył hołd Jagielle. Hultaj hula. Hania na huśtawce uczy się historii. Helenka haftuje. Chinina rośnie w Ameryce. Podróżni wpadli hurmem do hotelu. Hrabów nazywano dawniej grafami. W hucie po wybuchu zapanował chaos. Pohamuj gniew i zły humor. Puhacz huka żałośnie. Choć ubogo, lecz chędogo.

Wypisz z dyktanda wyrazy, piszące się przez **h**, a potem przez **ch**.

IV. **a, ę—om, on; em, en.**

a, ę używamy najczęściej w wyrazach polskich: **on, om, en, em**—w wyrazach obcego pochodzenia. **ę, a** piszemy częściej i głoski te przechodzą jedna w drugą:
np. *ręka* — *rak*.

Przepisz i dokończ:

<i>Cieleta</i> — <i>cieląt</i>	<i>rębacz</i> — <i>raǳać</i>
<i>prosięta</i> —	<i>męty</i> —

<i>piskłęta</i> — <i>piskląt</i>	<i>pająk</i> — <i>pajęczyna</i>
<i>kocięta</i> —	<i>zab</i> —
<i>ptaszęta</i> —	<i>dab</i> —
<i>ręka</i> — <i>rak</i>	<i>trąba</i> —
<i>sędzia</i> —	<i>waż</i> —
<i>gęsty</i> —	<i>mąż</i> —

111. Następujące czasowniki postaw w rodzaju męskim i w bezokoliczniku:

<i>Wzięta</i> — <i>wziął</i> — <i>wziąć</i>	
<i>usnęła</i>	<i>runęła</i>
<i>krzyknęła</i>	<i>pojęła</i>
<i>odcięła</i>	<i>splonęła</i>
	<i>przecięła</i>
	<i>sypnęła</i>
	<i>pogięła</i>

112. Przepisz i zastąp + przez **a** lub **ę**.

Grześ uj+ł się za siostrą. Chłopak tupn+ł. Starzec przymkn+ł powieki. Pańska r+ka mnie dotkn+ła, wszystką mi radość odj+ła. Trzeba wzi+ć się do roboty. Bł+d nie napisałeś, popraw bł+d. Jeleń pomkn+ł w gąszcz i znikn+ł bez śladu. Oleś popłyn+ł na kępe. Gospodarz sprzątn+ł zboże. Rozci+łam płótno.

113. **om, on** nigdy się nie zmienia na **em, en**.

Napisz pochodne od następujących wyrazów:

<i>Blond</i>	<i>bomba</i>	<i>procent</i>
<i>bronz</i>	<i>pompa</i>	<i>ferment</i>
<i>pons</i>	<i>plomba</i>	<i>tętent</i>
<i>poncz</i>	<i>stempel</i>	<i>pensja</i>
<i>kontent</i>	<i>grempła</i>	<i>elementarz</i>

114. Następujące rzeczowniki napisz w liczbie mnogiej:

<i>Konfesjonal</i>	<i>horyzont</i>	<i>testament</i>
<i>konwalja</i>	<i>klomb</i>	<i>dokument</i>
<i>koncert</i>	<i>kompres</i>	<i>fundament</i>
<i>koncept</i>	<i>kompanja</i>	<i>prezydent</i>
<i>rondel</i>	<i>mendel</i>	<i>komendant</i>
<i>gont</i>	<i>kalendarz</i>	<i>student</i>
<i>lont</i>	<i>sakrament</i>	<i>dentysta</i>

115. Wytlumacz znaczenie następujących wyrazów i zastosuj je w zdaniach:

<i>Konsul</i>	<i>kredens</i>	<i>kompas</i>
<i>kontrakt</i>	<i>benzyna</i>	<i>kompot</i>
<i>konfitury</i>	<i>terpentyna</i>	<i>komplet</i>
<i>kontredans</i>	<i>esencja</i>	<i>temperować</i>
<i>fontanna</i>	<i>cenzura</i>	<i>temperament</i>
<i>prezent</i>	<i>komponować</i>	<i>temperatura</i>
	<i>międlie</i>	

116. Przepisz i zastąp + przez właściwe litery.

Dębowy kred+s. Terp+tyna i b+zyna mają silny zapach. Testam+t jest bardzo ważnym dokum+tem. Sły+chać tęt+t koni. Ładny kl+b. Duży bł+d. Włosy bł+d. Prez+t znaczy podarunek. M+del jaj. Mi+dlą len. Br+z jest metalem. Mocny p+ncz. Jestem kont+ta. Wielka b+ba. Zepsuta p+pa. P+sowy kolor. Gr+plowanie bawełny. Pl+buja zęby, żeby się nie psuły. Duży proc+t. Dzisiaj nam płacą p+sje. Kupilem kal+darz i elem+tarz. Idą stu+d+ci. Ile jest sakram+tów? Słowik śpiewa w kl+bie. Murowany fundam+t. Gorący k+pres. Wesoła k+panja. Mie-

dziany r+del. Piękny k+cert. Głupi k+cept. Śpiewamy kol+dy. Sprzedają w+dliny.

117. Przepisywanie lub dyktando 12.

Jasny horyzont zwiastuje pogodę. Temperament oznacza usposobienie. Wysoka temperatura oznacza gorąco, a niska zimno. Konwalia rośnie w lesie. Ponsowe róże są piękne. Bronz czyli śpiż robi się z miedzi i cyny. Bombami bombardują twierdzę. Stemplowy papier drogo kosztuje. Czy słyszysz tętent koni? Ukryjmy się w tym klombie. Hej, kołęda, kołęda! Tu mieszka komendant twierdzy, a tam prezydent miasta. Procent — po polsku odsetka. Dentysta leczy zęby. Dolej mi esencji do herbaty. Rozlejesz atrament. Uczniowie otrzymali cenzury. Studenci uczą się trudnych rzeczy. Kompas jest to zegar słoneczny. Len i konopie trzeba międląć i czesać. Nie komponuj baśni. Niedorzeczny koncept. Cztery mendle stanowią kopę. Piwo sfermentowało. Blond włosy przeważają na północy.

V. Pisownia rzeczowników z zakończeniem **ja**: historia, lilja i t. p.

118. Na końcu takich wyrazów, zgodnie z wymawianiem, piszemy **ja**.

Przepisz uważnie, podkreślając zakończenie **ja**.

Akacja	Danja	lilja
Anastazja	Eucharystja	menażerja
Austrja	familja	operacja
balja	fuksja	procesja
Bawarja	kaligrafja	Rozalja
cykorja	Konstancja	szatwja

19.

Dopisz **ja** do następujących wyrazów:

Angl+	Host+	Mar+
arm+	histor+	maszyn+
Belg+	geograf+	nasturc+
bibl+	kolac+	oranżer+
Franc+	Konstanc+	part+
fantaz+	lewkon+	provinc+

20. Na pytanie kogo? czego? komu? czemu? w kim? w czym? (w II, III i VII prz. l. p.) piszemy na końcu takich wyrazów **ji**: historji, lilji.

Przepisz uważnie, podkreślając zakończenie **ji**.

Szukam linji. Japonja jest w Azji. Bukiet nasturcji. Uczę się pisowni czyli ortografji. Nie dostał promocji. Wybrzeże Turcji. Drzwi od zakrystji. Zerwałem siedem lilji i osiem lekwonji. Pod Warszawą jest wiele kolonji. Winszuję Zofji imienin.

21.

Przepisz i dokończ:

Pożycz mi swej fuz+. W oranżer+ kwitną fuks+. Nie lubię kaligraf+. Chodźmy do menażer+. Szukam do bukietu kilku georgin+ i kamel+. Dokończ lekc+. Czekamy niecierpliwie wakac+. Najlepsze zapalki wyrabiają w Szwec+. Wuj wrócił z Syber+, a brat z Japon+. Kto złamał lin+? Hiszpan+ i Arab+ mają klimat suchy i gorący, a Holand+ i Angl+ wilgotny i umiarkowany.

22.

Przepisywanie lub dyktando 13.

Zagrajmy partję domina. Akademia jest to najwyższa szkoła. Bakalje są słodkie i pożywne. Każdy powinien znać

historję swego kraju. Religja jest nauką o Bogu. Fuksja i kamelja nie mają zapachu, ale konwalja i lewkonja ślicznie pachną. Cóż to za komedja? Mickiewicz mieszkał długo we Francji. Indyki pochodzą z Indji. Piotrogród jest stolicą Rosji. Pociąg zajechał przed stację. Spóźniłem się na procesję. Geografja i historja bardzo mnie zajmują. Australlja jest najmniejszą częścią świata.

123. Odmieniaj przez przypadki i liczby podług wzoru:

1. Lilja	<i>lilje</i>	<i>procesja</i>
2. <i>lilji</i>	<i>lilji</i>	<i>akacja</i>
3. <i>lilji</i>	<i>liljom</i>	<i>historja</i>
4. <i>lilje</i>	<i>lilje</i>	<i>balja</i>
5. <i>liljo</i>	<i>lilje</i>	<i>menażerja</i>
6. <i>lilja</i>	<i>liljami</i>	<i>Anglja</i>
7. o <i>lilji</i>	<i>o liljach</i>	<i>Francja</i>

124. Przepisz te wyrazy, kładąc j zamiast +.

<i>Bul + on</i>	<i>war + at</i>	<i>d + abeł</i>
<i>brul + on</i>	<i>gimnaz + um</i>	<i>pac + ent</i>
<i>mil + on</i>	<i>seminar + um</i>	<i>spec + alność</i>
<i>El + asz</i>	<i>spec + at</i>	<i>mis + onarz</i>
<i>Jul + an</i>	<i>id + ota</i>	<i>trakt + ernia</i>
<i>kur + er</i>	<i>d + ament</i>	<i>Ind + anin</i>

125. Następujące wyrazy pisze się tak, jak wymawiamy:

<i>tryumf</i>	<i>patryjota</i>	<i>hijena</i>
<i>chrześcijanin</i>	<i>fijolek</i>	<i>austryjacki</i>

Przepisz je.

Napisz pochodne od:

<i>Chrześcijanin</i>	<i>tryumf</i>
<i>patryjota</i>	<i>fijolek</i>

Inne zastosuj w zdaniach.

27. Przepisywanie lub dyktando 14.

Największe kopalnie djamentów znajdują się w Indjach i Brazylii. Cecylja Renata, żona Władysława IV, była Austryjczką. Wuj Juljan zaprenumerował Kurjera Warszawskiego. Chory wypił filiżankę buljonu. Lekarze zebrali się na konsyljum, t. j. na naradę nad ciężko chorym pacjentem. Kalafjory są delikatną jarzyną. Kup sobie świeży bruljon. Djablik to był w wódce na dnie. Pociąg błyskawiczny idzie prędzej, niż kurjerski. Polacy przyjęli wiarę chrześcijańską w r. 966. Po skończeniu szkoły elementarnej pójdę do gimnazjum. Człowieka miłującego ojczyznę nazywamy patryjotą. Sobieski wracał tryumfalnie z pod Wiednia. Ciała zmarłych Egipcjan przechowywały się do naszych czasów w postaci mumji. Idjota znaczy co innego, niż warjat. Hijena żyje w gorących krajach.

VI. Pisownia czasowników.

Zakończenie bezokolicznika: *źć, ść.*

Tryb bezokoliczny kończy się na *źć*, jeśli w dalszej odmianie znajdujemy *z*, np. znale*źć*, bo znalaz*ł*,—kończy się na *ść*, jeśli w dalszej odmianie niema *z*, np. nie*ść*—niós*ł*, wie*ść*—wiód*ł*.

129. Następujące czasowniki postaw w bezokoliczniku.

Gryzie — gryźć	zwiódł — niesie	—
plecie — pleść	znalazł — wiezie	—
lezie —	przywiózł — ugrzązł	—
trzęsie —	zjadł — przyniósł	—

130. Przepisz i dokończ, zastępując + przez właściwą literę.

Nie mogę ugry+ć tego chleba. Muszę nie+ć ten ciężar. Wóz musiał ugrzą+ć w błocie. Nie lubię trzą+ć się na koniu. Każ przynie+ć lodu. Trzeba zawie+ć to do miasta. Chciałabym zje+ć tę gruszkę. Nie mógł znale+ć książki. Kazali mu wle+ć na drzewo. Czy umiesz ple+ć koszyki?

131. Napisz 3 czasowniki, kończące się na **źć** i 3 na **ść**.

yć, ić, eć.

132. Tylko wtedy piszemy w bezokoliczniku **yć, ić**, gdy w czasie przeszłym słyszymy **y, i**, np. uczy**ł**, więc uczy**yć**,—goni**ł**, więc goni**ć**,—ale słysza**ł**, słysze**ć**,—czyta**ł**, czyta**ć**.

133. Przepisz i dokończ:

ważył — ważyć	prosił	lubiał
chodził — chodzić	uczył	męczył
wiedział — wiedzieć	słyszał	milczał
dzielił —	tracił	mówił
burzył —	pustoszył	dręczył
myślał —	widział	krzyczał
cierpiał —	umiał	siedział
chciał —	osiwiał	rozumiał

Przepisz i zastąp + przez właściwe litery.

Zacznę się ucz+ć. Idę kos+ć. Będę cierp+ć. Trzeba usz+ć fartuszek. Będę chodz+ć po rosie. Skąd mogę o tem wiedz+ć? Nie trzeba głośno krzycz+ć. Ojciec zaczął siw+ć. Muszę was pogodz+ć. Zaczniemy tańcz+ć. Co ma wis+ć, nie utonie. Trzeba się namysł+ć. Lepiej zawsze milcz+ć, niż głupstwo powiedz+ć. Przestań bredz+ć. Kazali zburz+ć stary dom. Chcę wiedz+ć, co mam czyn+ć. Nie chcę o tem słysz+ć.

135. Napisz po 3 czasowniki, zakończone w bezokoliczniku na **ić, yć, eć**.

136. Przepisywanie lub dyktando 15.

Pies i wilk mogą gryźć najgrubsze kości. Nie mogę znieść lenistwa. Przestań beczeć. Powinieneś to wiedzieć. Chciałbym znaleźć przyjaciela. Nie mogę skończyć zadania. Zaczął pleść trzy po trzy. Kot już miał zdusić wróbla. Nie mogę o tem myśleć. Muszę odwieźć brata. Będę cię bronić. Krowa zaczęła ryczeć. Wiatr nie przestawał huczeć. Daj mi jeść. Nie mogę tego podnieść. Chciałbym znaleźć pieczarkę. Nie umiałem cię zwieść. Nie mogę cię zrozumieć.

I osoba liczby mnogiej cz. teraźniejszego.

137. W I osobie liczby mnogiej czasu teraźniejszego piszemy **emy, imy, ymy, amy** stosownie do tego, jak się kończy III osoba liczby pojedynczej, np. pisze—pisz**emy**, czyta—czyta**my**, słyszy—słysz**ymy**, mówi—mów**imy**.

138. Przepisz i dokończ:

Widzi — widzimy	czesze	myśli
chodzi —	kończy	broni

jedzie — jedziemy	prosi	piecze
niesie —	wiezie	leczy
słysz ^y — słysz ^y my	krzycz ^y	hucz ^y
ucz ^y —	lubi	pisze
słucha —	woła	kocha
kopie —	pierze	strzeże
łowi —	kosi	dusi
drezcz ^y —	brzęcz ^y	rycz ^y

139. **Przepisz i zastąp + właściwą literą.**

Mus+my pracować. Zaczⁿ+my się uczyć. Będz+-my szyć. Skos+my łąki i zbierz+my siano. Chodz+my do szkoły i ucz+my się chętnie. Wierc+my dziurę. Kop+my dół. Gon+my się. Wiez+emy zboże. Nies+emy ciężar. Lecz+my chorych. Krzycz+my głośno. Bardzo pros+my. Uciekn+my. Zmęcz+my się tą drogą. Powróc+my wkrótce. Porusz+my wszystkich. Dużo zarob+my. Odpoczⁿ+my. Usłysz+my śpiew. Upiecz+my ciasto. Nałow+my ryb.

140. **Napisz po 3 czasowniki, kończące się w I osobie liczby mnogiej czasu teraźn. na emy, imy, ymy, amy.**

141. **Przepisywanie lub dyktando 16.**

Mierzmy głębokość morza. Jedziemy koleją. Słyszemy hałas. Lubimy zabawę. Życzymy ci szczęścia. Cieszymy się bardzo. Odniesiemy ci książkę. Zaprosimy gości. Urządzimy zabawę. Zdobędziemy twierdzę. Rozerwiemy łańcuch. Puścimy wiewiórkę. Nauczmy się piosenki. Osądzimy sprawę. Skończymy tę pracę. Sprzątniemy ogród. Powrócimy do domu.

VII. Wielkie i małe litery.

Piszemy wielką literą:

- Wyraz początkowy** każdego okresu i zdania po kropce.
- Imiona własne** ludzi, narodów, zwierząt, miejscowości, świąt i t. p.
- Tytuły książek** i utworów literackich.
- Tytuły i nazwy** urzędowe władz i instytucji.
- Cudze wyrazy** po dwukropku.
- Początek każdego wiersza** w poezji.
- W listach** — tytuły i zaimki, odnoszące się do osoby, do której piszemy.

143. **Piszemy małą literą:**

Nazwy **dni, miesięcy**, a także **przymiotniki, utworzone od imion własnych**, o ile same nie są imionami: przedmieście krakowskie nazywa się Kleparz, — mieszkam na Krakowskim Przedmieściu; północne morza (leżące na północy), Morze Północne (nazwa jednego).

144. **Przepisz następujące zdania i objaśnij pisownię wyrazów, zaczynających się od wielkiej litery.**

Kanał Augustowski łączy Wisłę z Niemnem. Mówią, iż Niemcy są pracowici i wytrwali, Francuzi żywi i dowcipni, a Hiszpanie leniwi i dumni. Od Bożego Narodzenia do Trzech Króli trwał odpoczynek. Czytałem Starą Baśń Kraszewskiego. Jestem urzędnikiem w Banku Handlowym. Akademia Umiejętności w Krakowie jest instytucją naukową. Mickiewicz powiedział: „Miej serce i patrzaj w serce”. Donoszę Ci, że Łyska chce sprzedać. Od piątku do niedzie-

li byliśmy w podróży. Spotkamy się w Niedzielę Pał-
mową.

Gdy mu Twardowski dokucza,
Od drzwi, od okien odpycha,
Czmychnąwszy dziurką od klucza,
Dotąd jak czmycha tak czmycha.

145. Napisz **trzy imiona i nazwiska ludzi**.

- „ trzy imiona **narodów**.
- „ trzy imiona **zwierząt**.
- „ trzy nazwy **krajów**.
- „ trzy nazwy **mórz**.
- „ trzy nazwy **gór**.
- „ trzy nazwy **miejsowości**.
- „ trzy nazwy **świąt**.
- „ trzy tytuły **książek**.
- „ trzy tytuły **utworów**.
- „ trzy nazwy **instytucji (zakładów)**.

Jedno **przytoczenie** cudzych wyrazów po dwu-
kropku.

146. **Przepisz i zastąp + wielką lub małą literą.**

W (Cz lub cz)+erwcu na św. (J—j)+an mamy dzień
najdłuższy. (P—p)+iotr (S—s)+karga był kaznodzieją.
Nie znam (A—a)+nglika, a (N—n)+iemców znam wielu.
Jestem (P—p)+olakiem. W (S—s)+obotę wyjeżdżamy do
(Z—z)+akopanego. Morze (B—b)+altyckie ma wodę mało
słoną i jest zamknięte tak samo, jak morze (Cz—cz)+ar-
ne. Podobno (W—w)+arszawskie obuwie jest zgrabne. Mój
dziad pamiętał (K—k)+oścuszkowskie czasy. Czy znasz
góry (K—k)+arpackie? Dowiedziałem się, że (K—k)+ar-
packie źródła zawierają wiele minerałów. Mieszkamy

w (M—m)+alej (W—w)+ólce. W tydzień po (W—w)+iel-
kiejnocy przypada (P—p)+przewodnia (N—n)+iedziela. Co
(N—n)+iedziela chodzimy z rana do kościoła. Kazimierza
(W—w)+ielkiego zwano (K—k)+rólem (Ch—ch)+łopów.
Przeczytałem książkę pod tytułem (P—p)+ołów wielo-
rybów. Czy znasz (P—p)+rzed sądem Konopnickiej? Mój
brat należy do (S—s)+towarzyszenia (N—n)+auczyciel-
stwa polskiego. Wybieramy się do ogrodu (B—b)+otanicz-
nego. Adaś nazwał swego konia (S—s)+iwkiem. Wy-
jeżdżamy we (Cz—cz)+wartek kolejną (W—w)+iedeńską.
Strój (K—k)+rakowiaków jest ładny.

147. **Przepisywanie lub dyktando 17.**

Czy wiesz, kto był Mikołaj Kopernik? Stefan Czar-
niecki tego bił Szwedów. Marja Konopnicka jest Polką.
Polska leży w Europie. Byłem w Alpach, zwiedziłem Tatry,
pływałem po morzu Bałtyckim i Śródziemnem. Czytam
Kurjera Warszawskiego. Bardzo mi się podobała powieść
Szary Proch. We wtorek kończymy lekcje. Tego roku Wiel-
kanoc mamy w kwietniu. W Tatrach leży jezioro Morskie
Okno. Bywam w kościele Świętego Krzyża. Procesja wyszła
od Paulinów. Ksiądz Robak był Bernardynem. Polacy
wojowali niegdyś z Turkami. Kolej Nadwiślańska leży
za miastem. Okolice nadwiślańskie są piaszczyste. Jestem
sobie Warszawianka.

VIII. **Podwajanie spółgłosek.**

148. **Od następujących wyrazów utwórz przymiotniki, dodając
ny lub any.**

Ścian-a — ścienny	woń — won-
róża — różany	kość —

jesień	— jesienny	strona	—
szkło	— szklany	welna	— wełniany
kamień	—	drewno	— drewnia-
skóra	—	bawełna	—
sumienie	—	sen	—
słoma	—	plótno	—

Uwaga. Przymiotniki, kończące się na **any**, mają zawsze **jedno n**.

149. Zastosuj w zdaniach następujące wyrazy:

Lećcie	oddech	lekki	sanna
świećcie	poddasze	miękki	ssący
naczczo	dżdżysty	pełła	zzuj
czczonyj	dżdżownica	mełła	bezzębny

150. Przepisz, a zamiast + postaw **n** lub **nn**.

Mój kwiecie róża+y. Zegar ście+y. Dach słomia+y. Dom drewnia+y. Deszcz jesie+y. Kubek szkła+y. Człowiek sumie+y. Byłem se+y. Pas skóra+y. Guzik kościa+y. Suknia wełnia+a. Schody kamie+e. Dobra sa+a. Bielizna płocie+a.

151. Przepisywanie lub dyktando 18.

Zwierzęta ssące mają krew gorącą. Miękką trawę. Lekka odzież. Bezzębne zwierzę. Lećcie, jaskółki, wróćcie, bociany. Dżdżownica żyje w ziemi. Dziewczyna pełła buraki. Młynarka mełła zboże. Jestem naczczo. Na poddaszu bywa duszno. Dzień dżdżysty. Ciężki oddech chorego. Zzuj bućki. Fontanna bije. Czciijmy zasłużonych ludzi. W mennicy biją pieniądze. Nie kłammy nigdy. Bajka o szklanej gó-

rze. To był kamienny sen. Bądź sumienny. Wełniane pończochy są ciepłe. Kościane wyroby są lekkie. Fartuszek płócienny.

152. Wypisz z dyktanda wyrazy, w których są podwójone spółgłoski.

IX. **Nie** przed różnymi częściami mowy.

153. **Nie** pisze się osobno tylko przed czasownikami, z innymi wyrazami się łączy.

154. Dodaj **nie** przed **rzeczownikami**:

Chęć—niechęć	rząd	ład	słuszność
uwaga	dola	czystość	trwałość
rozważa	szczęście	dostatek	moc
wola	zgoda	smak	karność

155. Napisz 3 **rzeczowniki**, zaczynające się od **nie**.

156. Dodaj **nie** przed **przymiotnikami**:

Trwały	miły	litościwy
chętny	skory	miłosierny
wierny	zgodny	dobry

157. Napisz 3 **przymiotniki**, zaczynające się od **nie**.

158. Postaw **nie** przed **zaimkami**:

Każdy	wszyscy	ktoż	które
-------	---------	------	-------

159. Postaw **nie** przed **przysłówkami**:

Śmiało	posłusznie	bardzo	wiele
spokojnie	długo	mało	kiedy

160. Postaw **nie** przed **czasownikami** podług wzoru.

Nie lubić, nie lubię, nie lubilem, nie będę lubił
kosić wróżyć żądać
żyć chować rządzić
rzucać hodować wziąć

161. Tylko z następującymi czasownikami **nie** pisze się **razem**:

Nienawidzić zniewolić niecierpliwić
niecierpieć niepokoić niedołączyć
niedowierzać niedomagać niewieścić

162. **Niema** pisze się **razem**, jeżeli oznacza, że **czegoś** brak (coś nie jest); np. niema wody, niema słońca, niema go w domu, tu niema nikogo.

Nie ma pisze się **osobno**, jeżeli oznacza, że **ktoś** nie posiada czegoś; np. on nie ma odwagi (on ma odwagę), on nie ma majątku (on ma majątek).

163. Przepisz, a zamiast + stawiaj **niema** lub **nie ma**.

Ten chłopiec + ojca. Tutaj + nikogo. On + pojęcia o pracy. Na niebie + ani jednej chmurki. Kto + słuchu, nie może śpiewać. Czy + tam mojej książki? Idzie jesień i zima, synów + i +! On + chęci do nauki. Dziękuję. + za co. To dziecko + nikogo z rodziny. Tu + Antosia. Czy kto + ołówka?

164. Przepisywanie lub dyktando 19.

Nie mów nigdy nieprawdy. Niektóre rośliny nie znoszą suszy. Upał był dziś nieznośny. Niesłowny człowiek nie zdo-

bedzie nigdy zaufania. On nie ma słuchu. Niejeden marzy o sławie. Kto nie ma pojęcia o zasadach pisowni, ten nie może pisać poprawnie. Niema większego szczęścia nad czyste sumienie. Kraj nie tylko walecznych ale i światłych obywateli potrzebuje. Ociemniałe i nieme dziewczątka nie ma nikogo na świecie. Co zgoda i porządek utrwala, to nieład i nieład zepsują. Człowiek niecierpliwy nie kieruje się rozważą. Żal niewczesny niewiele pomoże. Niesłusznie mię posądzasz o niechęć dla siebie. Niepokoi nas nieznane jutro. Pan Kijowski nie daje rozkazów, twardych z ust swych nie ciska wyrazów, ale rzeniem rozbudzi go Siwy, bo wódz wielki już leży nieżywy. Wszak nad tatarskie niema w świecie koni, nad niemiecką niema broni.

X. Pisownia przyimków **z, wz, wez, roz i bez.**

65. Wyrazki **z, wz, wez** przed spółgłoskami: **c, ć, cz, ch, f, k, p, s, ś, sz, t** piszą się **s, ws, wes, t**. j. tak, jak je wymawiamy:—przed innemi spółgłoskami: **z, wz, wez**.

Roz i bez nie zmieniają pisowni.

166. Przepisz następujące wyrazy i objaśnij ich pisownię.

<i>Zbierać</i>	<i>zheblować</i>	<i>szesać</i>
<i>zbawić</i>	<i>ściąć</i>	<i>szernieć</i>
<i>spytać</i>	<i>schować</i>	<i>wzbić się</i>
<i>spotkać</i>	<i>zruć</i>	<i>wspiąć się</i>
<i>zdusić</i>	<i>sfrunąć</i>	<i>wezbrać</i>
<i>stłuc</i>	<i>zniebnić</i>	<i>westchnąć</i>
<i>zganić</i>	<i>strącić</i>	<i>rozpacz</i>
<i>skończyć</i>	<i>zżółknąć</i>	<i>bezpieczny</i>

167.

Dopisz **z** albo **s** zamiast **+**.

+budzić	+gubić	+wodzić
+paść	+kusić	+francuzieć
+bić	+kosić	+fałdować
+puścić	+kończyć	+żąć
+parzyć	+hołdować	+trząsnąć
+poić	+chylić	+płatać
+jeść	+heblować	+hukać
+cedzić	+chudnąć	+rzucać
+dziwić	+hańbić	+druzgotać
+czerwienieć	+chrupać	+trzaskać

168.

Dopisz **wez, wz,** lub **wes, ws.**

+dychać	+budzą	+brać
+trzymać	+pomaga	+przeć
+chodzić	+piąć się	+tchnąć

169.

Dopisz **roz** lub **bez.**

+kazać	+senny
+kuć	+stronny
+kopać	+silny
+czesać	+czynny
+kwitnąć	+płatny

170. Przepisywanie lub dyktando 20.

Wschód słońca wygląda wspaniale. Chłód nocny zważył rośliny. Krakowianki noszą spódnice suto sfaldowane. Kropla roztopionego masła spadła mi na rękę i sparzyła dotkliwie. Zniknęły już śniegi, spłynęły już lody. Schyl się po tę wiśnię. Skąd ta wrzawa? Belki pułapu szczer-

niały od dymu. Stolarz zheblował stół. Rozdarty obrus trzeba starannie scerować. Z piersi rannego wydarło się ciężkie westchnienie. Kot schwytał mysz i schrupał ją w mgnieniu oka. Rycerz zhańbił się ucieczką. Nie siedź bezczynnie, tylko pomóż mi rozpiłować tę deskę. Trzeba ściąć to spróchniałe drzewo. Spienione fale wezbranej rzeki z szumem spadały w dolinę, roztrącając się o nadbrzeżne skały.

XI. Wyrazy złożone.

(Przymyki, przysłówki; spójniki).

171.

Napisz w zdaniach następujące wyrazy:

Stąd	nazbyt	dokoła	pokryjomu
stamtąd	naczczo	dotychczas	poprostu
skąd	napozór	odświętnie	ponad
skądinąd	nakoniec	odrazu	popod
zdaleka	nadewszystko	wokoło	poprzez
zdawna	napróżno	wszerz	pośród
zniecka	nazewnątrz	wzdłuż	dlaczego
zcicha	naprawo	wzamian	dlatego
znagła	zawczasu	wduójnasób	wkrótce
zlekka	coraz	pojutrze	gdzienie- [gdzie

Następujące wyrazy piszą się **oddzielnie.**

172.

Przepisz połowę, a połowę zastosuj w zdaniach.

Z kolei	o tyle	bez wątpienia
z polska	o ile	bez liku
za daleko	o mało	bez porównania
za wiele	po węgiersku	co tchu

za młodu	po męsku	co prędzej
za świeża	po cichu	tylko co
do późna	po dziś dzień	jak najprędzej
do niedawna	po naszymu.	jest to

173. Przepisywanie lub dyktando 21.

Polacy do dziś dnia czczą pamięć Staszycy i Kościuszki. Wzdłuż drogi rosły cieniste topole. Od jutra zaczę się uczyć po niemiecku. Wojski oburącz do ust róg przycisnął. I szła muzyka coraz szersza, coraz dalsza, coraz cichsza i coraz czystsza, doskonalsza. Pioruny były raz po raz. Dokąd na szybkim koniu tak pędzisz, kozacze? Naucz się wierszy stąd dotąd. Nie odrazu Kraków zbudowano. Pomogę ci jak najchętniej w tej pracy, byleś ją co rychlej ukończyła. Opuścił ojczyznę na zawsze. Z ponad lasu, z ponad chmury na dolinę sioła kruk się spuścił czarnopióry, na żer dziatwę woła. Naokoło dębu wil się bluszcz zielony. Przede mną leci baranek, nade mną leci motylek. Oko jest wypełnione wewnątrz cieczą szklistą. W pośrodku zielonego okręgu murawy ściska się okrąg ptactwa krzykliwy, ruchawy, opasany gołębi sznurem nakształt wstęgi białej. Pędź co żywiej po lekarstwo. Pies wylizał miskę do czysta. Co zanadto, to niezdrowo. Był to mężczyzna wysokiego wzrostu. Japończycy są bez zaprzeczenia więcej oświeceni od Chińczyków. Obciosaj zgrubszą ten pień. Tatarzy wpadali zwykle zniechacka. Wstał za widna do roboty. Skąd powracasz? Stamtąd idę.

174. Wypisz z dyktanda wyrazki nieodmienne, piszące się **razem**, a potem te, które się piszą **oddzielnie**.

XII. Pisownia przyrostka **by**.

175. **By** pisze się **osobno**, jeżeli znaczy: **żeby, aby**; w innym razie **by** pisze się **razem** ze wszystkimi częściami mowy.

176. Przepisz i objaśnij, dlaczego w tych przykładach **by** pisze się **razem** lub **oddzielnie**.

Na tom pracował, by dopiąć celu. Pracowałby chętnie, gdyby umiał. Życzę ci, byś zasłużył na nagrodę. Szkodaby cię zgładzić z tego świata. Czyby kto nie poszedł ze mną na ślizgawkę? Chciałem, by się to stało. Dobryby z ciebie był żołnierz. Ktoby się tego domyślił? Powiedz, by tu przyszedł zaraz. Prędzejby się kamień wzruszył. Czyby nie można odpocząć? Pojechałby, gdyby go wzięli. Przyszedłbym, by was pogodzić.

177. Napisz po 3 przykłady na użycie **by razem** i **oddzielnie**.

178. Przepisywanie lub dyktando 22.

Wstałem o świcie, by ujrzeć wschód słońca. Ojciec pragnąłby widzieć cię lekarzem. Poszedł, by za kraj walczyć. Poszedłby, gdyby nie był kaleką. Gdyby nie rowy, wodaby tu stała. Każdy postąpiłby tak samo. Polecono żołnierzom, by wyruszyli w drogę. Pospiesz, by nie było za późno. Tegiby z niego był rycerz.

XIII. Pisownia niektórych trudniejszych wyrazów.

179. Od następujących wyrazów utwórz pochodne.

Śląsk	ślusarz	szpital
spiż	szpilka	szlachta

ślub	śle	szlam
śruba	ślamazarny	szlak

180. **Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:**

Śpichrz	śrut	szkaplerz
śpichlerz	ślaz	szlaban
śpiżarnia	poślad	szlifa
szpinak	pośle	szpieg

181. **Przepisz i zastąp + przez ś lub sz.**

+ład zająca. +pilka kole. Wywieźli +lam ze stawu. Idę do +pitala. Fuzja nabita +rutem. Odbył się +lub. Pełny +pichrz. +lachcie na zagrodzie równy wojewodzie. Poświęcone +kaplerze. Błyszczące +lify. Spuszczono +laban na rogatce. Po+lę zaraz do +piżarni. +lusarz wykrecił +rubkę. +lak tatarski.

182. **Przepisywanie lub dyktando 23.**

Poślad sypią dla drobiu. Ślaz rośnie dziko. Na tatarskim szlaku były ruiny i zgłiszczca. Szpitale są bardzo potrzebne. Kazimierz Wielki budował śpichrze nad Wisłą. Ślubuję Ci, Boże, wierne służby moje. O wschodzie słońca ryknęły śpiże. Na Śląsku są kopalnie węgla kamiennego. Przyślij mi ze śpiżarni trochę kaszy. Szlam wodny użyźnia grunta. Czy nie masz szpilki? Nabilem fuzję śrutem. Gardzimy szpiegiem.

183. **Wytlumacz znaczenie i zastosuj w zdaniach następujące wyrazy:**

Żupy	krużganek	inżynier
żupan	prażucha	podżegać

żużel	rogózka	mrużyć
ożóg	nużyć	żagiew
dorożka	smażyć	pożoga
oberżysta	żargon	mżyć
żak	zachnął się	mżonki
ciżba	rožen	żenie (pcha)

184. **Z poprzednich wyrazów wybierz rzeczowniki i postaw je w liczbie mnogiej.**

185. **Z zadania 183 wybierz czasowniki i utwórz od nich imiesłow.**

186. **Przepisywanie lub dyktando 24.**

Żagwią nazywamy wszelki podpał. Zły człowiek podżega do kłótni. Żydzi mówią żargonem. Oberżysta podał gościom świeżą prażuchę. Wiatr żenie chmury. Straszna pożoga spustoszyła miasto. Ciżba na kolei nie do opisania. Ona piecze kurczęta na roźnie. Żakiem nazywano dawniej ucznia. Deszcz mży od rana. Trzeba usmażyć to mięso. Inżynier zaczął budowę mostu. Musimy zażegnać to niebezpieczeństwo. Serdeczne było pożegnanie. Zachnął się oskarżony na ten zarzut. Życie dorożkarza jest uciążliwe. Nie mruż oczu. Owinięto sprzęty rogożą.

187. **Wypisz z dyktanda wyrazy, piszące się przez ż.**

188. **Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach:**

Rzesza	dzierzgać	rzepolić	więcierz
rzeszoto	zrzędzić	pierzchać	wichrzyciel
rzepak	morzyć (mór)	oparzyć	srzeżoga
rzeżucha	rżesisty	jarzmo	proporzec

189. Wybierz z tych wyrazów czasowniki i postaw je w liczbie mnogiej.

190. Z zadania 188 wybierz czasowniki i odmieniaj je w czasie teraźniejszym.

191. Zastąp + literą **z** albo **rz**:

Ludzie się łączą czyli z+eszają. Zadz+e+gnąć węzeł. W Wieliczce są bogate +upy solne. Rogo+e plotą z łyka. +epak kwitnie żółto. Niep+yjacieli pie+chnął w nieładzie. Chcesz mię zamo+yć głodem. Nie swa+cie się ciągle. Ja+mo jest cię+kie. Po+uć te m+onki. Piękny propo+ec. Łowią ryby więc+em. +achnął się staruszek. Nie będę wic+ycielem. +eżucha ma smak ostry. Spa+yleś mię. Nie obu+aj się o prawdę. Pada deszcz +e+isty. Z+ęda z+ędzi. Du+e +eszoto. On +ępoli na skrzypcach. Zmo+ył go sen.

192. Przepisywanie lub dyktando 25.

Srzeżogą nazywamy dym błękitny, rozwieszony w powietrzu na miejscu pożaru. Nudziarz zrzedzi od rana. Jestem bardzo znużony. Rządna gospośa zajrzy wszędzie. On był zawsze żądny sławy. Po co jątrzysz gniew i żal? Zanurz się z głową. Głód zmorzył mię wreszcie. Wszystko to mżonki, co pierchną jak sen. Wół chodzi w jarzmie. Proporzec z wiatrem szeleści. Lubię białe porzeczeki. Zawsze marzyłem o podróżach. Staw był pokryty rzesą. Rzesze ludu się zbliżają. Skoczył jak oparzony. Skrzypek rzępoli od ucha.

193. Od następujących wyrazów napisz wyrazy pochodne:

Dierżawa	zamarzać	przedrzeźniać
oberża	jątrzyć	przejeżdżać

194.

Zastosuj w zdaniach:

Trzpiot	trzonki	Opatrzność
trzcina	czcionki	nieopatrzenie
trznadel	czcić	opacznie

195.

Przepisz i zastąp + właściwymi literami.

Narażasz się nieopa+nie. Zrozumiałeś mię opa+nie. Głos papugi jest przed+ężnieniem. Koniki polne skaczą po +ysku. Cóż z ciebie za +piot! Litery metalowe, służące do drukowania, nazywamy +cionkami. Złamałem +onek od noża. Rana się zają+yła. Staw porosły +ciną. Udała nam się przeja+ka. Zaufaj Opa+ności. Dzier+awca wstąpił do ober+y.

196.

Przepisywanie lub dyktando 26.

Giser odlewa czcionki drukarskie z żelaza. Serce tchórza drży ze strachu. Poradźcież mi, jak poprawić tego trzpiota. Rana nieopatrzona zaczęła się jątrzyć. Spróchniała wierzba wypuściła świeże różdżki. Dlaczego moje słowa tłumaczysz opacznie? Żdźbło trzciny jest zwykle puste. Podoba mi się upierzenie trznadla. Była to nieopatrzność z twojej strony.

197.

Zastosuj w zdaniach:

powinszowanie	fizjognomja	szewctwo
paznogie	oryginalny	gzyms

kwadrans
wigilja

kwalifikacja
befszyk

wychodźca
wychodztwo

198. Te same wyrazy można odmieniać przez przypadki albo postawić w liczbie mnogiej.

199.

Zastąp + właściwymi literami.

Kucha+ sma+y be+sztyk. Ten człowiek ma or+ginalną fizjo+nomję. W+szuję ci powodzenia. Odpadł kawalek g+ymsu. Obetnij mi pazno+cie. Kw+drans oznacza czwartą część godziny. W wi+lję odjazdu wycho+ca zmienił zamiar. Sze+ctwo jest +emiosłem. Jakież masz k+alifikacje do tej pracy? Zegar bije co kw+drans.

200.

Przepisywanie lub dyktando 27.

Kawalek gzymsu upadł z hukiem na podłogę. Wigilję świętego Jana obchodzą paleniem sobótki i rzucaniem wianków na bieżącą wodę. Trzy kwadransy czekam na ciebie. Możesz mi powinszować, bo zdałem egzamin. Czyś utrzymanie paznogi należy do porządku. Befszyk jest smaczny. Charakter człowieka maluje się na jego fizjognomji. Nieszczęśliwi wychodźcy wiele ucierpieli. Kwadrans ma piętnaście minut. Człowiek oryginalny znaczy niezwy-
czajny.

201.

Napisz wyrazy pochodne od następujących:

Buchalter

hygiena

harmonja

chży

hypoteka

harfa

chżyć

homeopatja

hazard

Zastosuj w zdaniach:

Chomąta

hipokryta

haftka

schemat

heca

hamak

hebrajski

hoży

kahał

203.

Zastąp + właściwą literą:

Bu+alter skończył rachunek. Biuro +ipoteki już było zamknięte. Ten doktor leczy +omeopatją. Miłą jest zgoda czyli +armonja. Pociąg mknie +yżo. Myśliwy +ybił. Gra +azardowna czyli ryzykowna. Nowe +omąta. Piękna +arfa. S+emat roboty. Język +ebrajski. Wesoła +eca. +oży chłopak. Obludnik czyli +ipokryta. Leżę w +amaku. Przyszyj +aftkę. Tytuł i alko+ol są bardzo szkodliwe dla zdrowia.

204.

Przepisywanie lub dyktando 28.

Chybiony strzał. Konie zerwały chomąta. Chemja jest trudną nauką. Zwierzchność gminy żydowskiej nazywa się kahałem. Dano hasło do szturm. Uczę się buchalterji. Kiedyż się ta chichotka uspokoi? Lubię historję o bohaterach. Nie bądź hipokrytą. Będę się leczył homeopatją. Ktoś gra na harmonji. Zawieśmy tu hamak. Harfiarka grała i śpiewała. Zamiast haftek używają dziś zatrząsków.

205. Z następujących zdań wybierz i objaśnij wyrazy, mające dwojaką pisownię.

Czekam na powrót ojca. Zaczę napowrót uczyć się muzyki. Dla tego będzie książka, a dla tamtego kajet. Dlatego zostaje, że nie mam gdzie wyjechać. Naprawdę teraz się poprawię. Na prawdę oburzać się nie można. To

była niechęć do nauki. Nie chęć ale przymus sprowadził mię tutaj. Kwiat nakształt dzwoneczków. Patrz na kształt tych kwiatów. Ruszaj naprzód. Wyjdę na przód szeregu. Wtem deszcz spadł gwałtownie. W tem nie było nic złego. Potem mi wszystko opowiesz. Po tem zdarzeniu długo pamiętałem wilka. Daj mi soli na koniec noża. Nakoniec wszyscy usnęli. W końcu pokoju stało moje biurko. Wkońcu zrobiliśmy, jak chciałeś. Nieszczęśliwy złamał nogę. Nie szczęśliwy, lecz uczciwy zyskał nasz szacunek. Nieprędko powrócę. Nie prędko, ale dokładnie to zrobię.

206.

Zastosuj w zdaniach:

Napowrót	potem	niedobry
na powrót	po tem	nie dobry
dlatego	nakoniec	niechętnie
dla tego	na koniec	nie chętnie
wtem	niemoc	naprawdę
w tem	nie moc	na prawdę

207.

Przepisywanie lub dyktando 29.

Potem przyjdę. Myślę, że po tem zdarzeniu przestasz być tchórzem. Dlaczego nie słuchasz? Dlatego, że ci nie wierzę. To nauka dla tego chłopca. Cóż w tem było ciekawego? Wtem słońce zaszło za chmury. niesprawiedliwie sądzisz. To nie sprawiedliwie było, ale stronnie. Straszna niewola. Nie wola, ale konieczność zmusza mię do tego. Niedobry chłopiec. Nie dobry, ale pilny otrzymał pochwałę.

XIV. Rozdzielanie wyrazów.

208. Wyrazy **jednosylabowe** nie rozdzielają się wcale, np. blask, dzwon, sęk.

Napisz 10 wyrazów jednosylabowych.

209. **W i Z** nie zostawia się na końcu wiersza, gdyż w wymawianiu łączą się z następującą sylabą, np. w le-sie, z wa-mi.

210. Wyrazy **dwu** lub **wielosylabowe** dzielimy na samogłosce:

Jeżeli w nich niema zbiegu spółgłosek: np. mo-wa, potok, bra-ma, na-ra-da.

211.

Przepisz następujące wyrazy:

La-sek, wo-da, ro-sa, bra-niec, za-gro-da, stru-mień, za-ba-wa, ko-ły-sać, pra-co-wi-ty.

212.

Rozdziel następujące wyrazy na sylaby.

Góra, rzepa, kosa, żniwo, rządzić, żądać, hałas, rzęsy, snycerz, malarz, zorza, skóra. Żaby żyją w błocie. Szczupaki łupieżą w rzekach. Z korzeni buraków mamy pożytek. Bohater zwyciężył samego siebie. A czy znasz ty, bracie młody, twoje ziemie, twoje wody? Krakowianek ci ja, pędzę sobie zwawo, kto mnie nie wymija, plunę w twarz kurzawą, bo ja pan, bo ja król wśród zielonych niw i pól! Wkoło szumi zboże, kłania mi się kłosem. Szkapla zdaleka już rżała ku nam, strzygąc uszyna, a kiedy my ją po bokach klepali, zwiesiła łeb swój duży i skubała nas po włosach, po odzieniu.

213. Wyrazy dwu i wielosylabowe dzielimy na spółgłosce:

jeżeli w nich spotykamy zbieg spółgłosek, wtedy staramy się poznać, z czego taki wyraz powstał, i rozdzielamy go na te same części, z których został złożony, np. noc-ny, wschod-ni, rząd-ca, groź-ba, krzyk-nać, rwij-my, chodź-cie.

Niekiedy budowa wyrazu wymaga dzielenia go na samogłosce, np. we-dług, prze-rwa, na-zwać, żę-li-śmy, wa-ży-liście i t. p.

214. Przepisz wyrazy następujące i wyjaśnij, dlaczego je tak rozdzielamy:

Moc-ny, dzien-nik, spraw-ca, strzel-ba, bieg-ły, burz-li-wy, tchórz-li-wy, lep-ki, za-baw-ka, od-mo-wa, wieśniak, roz-pa-lić, przed-nó-wek, pod-ło-żyć, pod-ło-ga, po-dług, po-dłuż-ny, bez-wład-ny, prze-tną, wy-dmij, rób-cie, pisz-my, czy-taj-cie, bro-nuj-my koń-mi, szyj-cie nić-mi, roz-trwo-nić, bez-ro-bocie, przy-stań, daw-szy, wziąw-szy, rzu-ci-li-śmy, żą-da-li-ście, kra-kow-ski, pa-ry-ski, kie-lec-ki, Sło-wac-ki, Kra-szew-ski.

215. Rozdziel na sylaby wyrazy następujące:

Podnieść	główka	prawda
odrzucić	stałówka	państwo
roztrząsnąć	rzodkiewka	męstwo
bezzadny	kośba	pański
wystawa	prośba	męski
zabrać	rządca	królewski
odwaga	kłamca	próżniacki
przyłgnąć	rządczyni	kupiecki

urwać
natrzeć
odmówić
wydmuchać

sprawczyńni
mydło
kropidło
krzywda

gładki
cierpki
porywczy
północny

mocny
zaczny
równy
jasny
ciągły
oziębły
krzykliwy
popełniwy
bratni
bliźni
wzmocnić
utrudnić

świsnąć
krzyknąć
targnąć
zbiednieć
żądaliśmy
rzuciliście
wróćmy
zabierzcie
liśćmi
księżmi
gośćmi
wzmocniwszy

16. Nie zwracamy uwagi na budowę wyrazów pochodnych od iść (przyj-dzie), od imać (zaj-mie), rozum (ro-zu-mieć), uj-rzeć, spoj-rzeć i t. p. Wyrazy takie rozdzielamy, jak się wymawia.

Przepisz: wyjdę, zaj-dziesz, przyj-mij, o-dej-muj, ro-zum-ny, za-ro-zu-mia-ły, doj-rza-ły, wyj-rzyj, spoj-rzał.

17. Przepisywanie lub dyktando 30.

Wy-cho-dzim na koś-bę we-so-lą gro-mad-ką. Hej, chłop-cy, dziew-czę-ta, a nu-że! Służ-ba nie druž-ba. Pan Bóg nie rych-li-wy, ale spra-wied-liwy. Pięk-na na-sza Pol-ska ca-ła, pięk-na, żyz-na i nie-ma-ła, lecz naj-mil-sze

i naj-zdrow-sze zaw-sze człe-ku jest Ma-zow-sze. Ni z so-li, ni z ro-li, lecz z te-go, co bo-li, za-sły-nął Czar-niec-ki w na-ro-dzie: na tru-dy wy-trwa-ły, wśród szczęś-cia wspa-nia-ły, od-waż-ny w chwil cięż-kich przy-go-dzie. Led-wie roz-błys-ło na nie-bie, roz-po-czę-ła się wal-ka: pierw-sze za-gra-ły dzia-ła szwedz-kie. Nie płacz, nie płacz, syn-ku dro-gi, żeś na zie-mi swej u-bo-gi; że nie miecz ci a-ni ra-dło, lecz tu-lac-two w do-li pad-ło. Naj-przód wzię-łeś na tym świe-cie i-mię za-cne, żeś Po-la-kie! Wy-pro-wadź-cie ru-ma-ki i na-rządź-cie kul-ba-ki, a wy-ostrz-cie i gro-ty i mie-cze. Wy-ła-maw-szy zam-ku bra-my, Twar-dow-ski błą-dził wśród gma-chów. Nie-wszyst-ko moż-na pie-nie-dz-mi o-ku-pić. We-sół i szczęś-li-wy Kra-ko-wia-czek ci ja, a mój ko-nik si-wy raż-no się u-wi-ja. Cza-pecz-ka czer-wo-na na gło-wie mi pło-nie. Dum-nie błysz-czy pa-wi puch, i ja dum-ny i ja zuch. Wyj-rzyj na po-le, czy żeń-cy nie wra-cają. Już i ran-ny sko-wro-nek wdzięcz-ny głos wy-da-je, wzbiw-szy się lek-kie-m skrzy-dłem na po-wietrz-ne kra-je. Strasz-ny har-mi-der w o-gro-dzie. Jak roz-dzie-lisz: śmiel-szy, żwaw-szy, ryb-ka, kład-ka, kij-ki, san-na, wiel-ka chust-ka, strasz-na pust-ka, dum-ny wład-ca, na-pi-saw-szy list, wrzu-ci-łem go do skrzyn-ki, pój-dę w świat, o-bej-rzyj się, prze-mów słów-ko.

218. Niektóre wyrazy dzielimy, według zwyczaju, na samogłosce, nie zwracając uwagi na to, z czego się składają, np. czy-sty, sio-stra, oj-czy-zna, a-ka-cja i t. p.

219. **Przepisz te wyrazy:**

O-gni-sty, gó-rzy-sty, płasz-czy-zna, włosz-czy-zna, kar-to-fle, fu-zja, Ma-rja, li-lja, lew-ko-nja, se-mi-na-

rum, i-skra, i-kra, mą-dry, chy-try, źró-dło, sre-bro, ka-żdy, dja-bły, sio-strzycz-ka.

Rozdział na sylaby:

Prosty, często, rzeczywiście, zazdrość, mądrość, bystry, tłusty, gimnazjum, Indjanin, djablami, bielizna, ojcowizna, kartoflanka, siostra, religja, historja, piwonja, żebro, wiadro.

Przepisywanie lub dyktando 31.

Ma-ła i-skier-ka wiel-kie wznie-ca po-za-ry. Po-chlebstwo po-ni-za ka-żdego. Przy-szli wy-gnań-cy na zie-mię sy-bir-ską i, o-braw-szy miej-sce sze-ro-kie, zbudo-wa-li dom dREW-nia-ny, aby za-miesz-kać ra-zem w zgo-dzie i mi-ło-ści bra-ter-skiej. Cór-ki je-ro-zo-lim-skie, nie płacz-cie na-de mną, ale nad sa-me-mi so-bą. Na-rwij roz-chod-ni-ku i u-pleć z nie-go rów-niankę. Moż-na nie być Fran-cuz-ką, a mó-wić po fran-cu-sku. Nie wiem, co szyb-sze nad myśl nie-zgo-nio-ną, nad ser-ce po-czci-we, gorętsze. Mo-ja mat-ka lubi fuk-sje i pe-lar-go-nje. Ze-braw-szy ma-nat-ki, ru-szaj-my w dro-gę. Po-szła-bym ja na kraj świa-ta, jak ten wiatr, co w polu la-ta. Roz-jaś-nij swo-ją twarz, do-pó-ki mat-kę masz, nie mo-że ci być źle. Nie za-lu-jąc sił włas-nych i cięż-kiej fa-ty-gi, dwa zół-wie pod za-kła-dem po-szły na wy-ścigi. Lecz rzek-ła im jas-kół-ka: — Lepiej się po-go-dzić: pier-wej, ni-że-li bie-gać, na-ucz-cie się cho-dzić.

XV. Znaki przestankowe.

222.

Przecinek.

a) **Przecinkiem oddzielamy zdania, należące do siebie** (główne od pobocznego i współrzędne).

Przepisz te zdania, zwracając uwagę na przecinki.

Kto się na gorącym sparzy, ten na zimne dmucha. Wszystkim się zdawało, że Wojski wciąż gra jeszcze, a to echo grało. Ptaszek gniazdko wije, zwierzę się w jamy kryje. To jest człowiek, którego wszyscy szanują. Po weselu ci-cho wszędy, tylko kogut sfrunął z grzędy. Duży śnieg upadł, i mróz zelżał.

223. **Przepisz te zdania i połów sam przecinki, gdzie trzeba.**

Wolno myśl prędko czynić. Cudze chwalicie swego nie znacie sami nie wiecie co posiadacie. Jaś orze a Józio bronuje. Marysia jest uczynna a Zosia jest gospodarna. Znam chłopca który nigdy nie skłamał. Niebo się rumieni gwiazdy gasną i słońce wschodzi. Antoś gra na skrzypcach a Józia mu przyśpiewuje. Póty dzban wodę nosi póki się ucho nie urwie. Wisła się paliła dzieci to widziały jak spalone szczupaki do lasu leciały. Janek pogalopował tak że aż ziemia dudniała.

224. **Odpowiedz w zdaniach na te pytania i połów przecinki, gdzie trzeba.**

Co robi krawiec, a co kowal? Jaki głos wydaje pies, a jaki kot? Jaki jest koń, a jakie źrebię? Czem jest wróbel czem szczupak, a czem mucha? Gdzie zginął Władysław Warneńczyk, a gdzie Żółkiewski? Jaka była królowa Jadwiga, a ja-

ka królowa Bona? Kiedy zaczyna się zima, a kiedy wiosna? (w jakim miesiącu?) Dlaczego żelazo jest pożyteczne? Poco ludzie jedzą? Kiedy roślina więdnie?

b) **Przecinkiem oddzielamy zdania skrócone.**

Przepisz te zdania, zwracając uwagę na przecinki.

Pisał od rana, zamknąwszy się w izbie. Pośliznąwszy się na lodzie, upadł i złamał rękę. Otwierając okna, przewietrzamy izbę. Woda, uderzając o skałę, rozbija się na pyłek drobniutki. Lepszy rydz, niż nic. Wpadł, jak piorun. Kazimierz Wielki, królem chłopów zwany, umarł 1370 r. Wieloryb, największe zwierzę ssące, żyje w morzu.

Przepisz te zdania i sam połów przecinki.

Pracując wytrwale wielu rzeczy dokonasz. Przebrnąwszy rzeczkę poszliśmy ścierniskiem. O mało nóg nie połamawszy biegnę drogą. Staję jak wryty zasluchany w granie psów. Weszliśmy w gęsty las podszyty grabiną i leszczyną. Rok przeszedł jak biczem machnął. Lepszy domek własny, niż cudze pałace. Przez trzy wieki z męstwa znany w męstwie Polak miał swe cnoty na koniu burką odziany znosił głód i przykre sloty. Raz pewien wyżeł przebiegły i śmiały wielki bazarz wielki plotkarz przytem lizus doskonały proszony czy nieproszony latał na wszystkie strony.

Napisz sam 4 przykłady na przecinek, oddzielający zdanie skrócone.

Przepisywanie lub dyktando 32.

228. Ledwie skowronek przywita dzionek, oglądam rano, co gdzie zorano. Wkoło piosenka brzmi wciąż radosna, tu brzoza pęka, tam pachnie sosna. Na ulicy, oparty o mur, zakrywając ręką oczy, stał kominiarczyk, zupełnie jeszcze mały i czarny na twarzy, i płakał. Królewna śliczna była jak aniołek, zdrowa jak rybka, wesola jak ptaszek, ale oprócz rodziców nikt jej nie mógł kochać. Ufna w swoją piękność, kapryśna była i uparta, nieraz zachciewało się jej rzeczy, których nikt dać jej nie mógł. Dwór pod lipą stoi biały, pod Piastowym dębem chata, nad nią bocian gniazdo splata, a w niej żyje lud zuchwały. Napracowawszy się i zaspokoivszy głód, dziecióły skaczą i łążą po drzewach dla własnej tylko przyjemności. Gdy pan jego czytał książkę, dzieciół siadał obok i przewracał jej kartki, podnosząc językiem po kilka razem, a po przewróceniu przybijając je zawsze dziobem. Okno w izdebce było otwarte, i zapach wiosenny do niej zalaatywał.

229. c) **Przecinkiem oddzielamy w zdaniu powtarzające się wyrazy jednorodne** (kilka podmiotów, orzeczeń, dopełnień i t. p.).

Przepisz, uważając na przecinki.

Pszenica, żyto, jęczmień i owies należą do roślin trawia-
stych. I Józia, i Helenka, i Hanusia nie przyszły dziś do
szkoły. Wakacje trwały przez czerwiec, lipiec, sierpień i po-
łowę września. Lekko, cicho, gładko, nieś nas, Wisło nasza.
Sobieski był wysoki, tęg i piękny. Zapomniałeś pióra, ołów-
ka, kajetu i książki.

30.

Przepisz i sam połów przecinki.

Roślina wschodzi rośnie kwitnie wydaje owoc i wkoń-
cu umiera. I owca i koza i wół posiadają rogi trwałe
i puste. Jedzą piją lulki palą tańce hulanka swawola. Pięk-
ne są perły djamenty stroje piękniejsza od nich woda
w strumieniu i lilja polna w białym odzieniu. Każda dosko-
nalsza roślina ma korzeń łodygę liście i owoce. Wchodziło
się na górę po krętych ciemnych niewygodnych schodach.

31. **Napisz 5 zdań na przecinek, oddzielający wyrazy jednorodne.**

32. d) **Przecinkiem oddzielamy w zdaniu rzeczowniki, ozna-
czające osobę lub rzecz, do której zwracamy się z mową, t. j.
reczowniki w 5-tym przyp.**

Przepisz te zdania, uważając na przecinki.

Donieś mi, kochany Henryku, jak ci idą nauki. Wsta-
waj, panie młodzusięńki, ja twój konik wiernusięńki. Wi-
sło, ty niesiesz na swoim przestworze nasze ziarniste, po-
złociste zboże. Dalej, bracia, idźmy razem. Skowroneczku,
szare ptasze, czemu rzucasz pola nasze?

33.

Przepisz te zdania i sam połów przecinki.

A czy znasz ty bracie młody twojej ziemi bujne płody?
Kochany Jasiu posyłam Ci Starą Baśń. Szlachetne zdrowie
nikt się nie dowie jako smakujesz aż się zepsujesz. Pędź
pędź czwórko siwa. Dzwon dzwon dzwon dzwoneczku
mój srebrzysty skowroneczku. Oj źle bracie źle teraz daw-
niej lepiej bywało.

34. Napisz sam 4 przykłady na przecinek, oddzielający rzeczowniki w 5-tym przypadku.

35. Przepisywanie lub dyktando 33.

Ojcie nasz, któryś jest w niebie, święć się imię Twoje. Boże Ojcie, Twoje dzieci płaczą, żebrzą lepszej doli. Przed oczu Twoje, Panie, winy nasze składamy. Gwiazdo zaranna, módl się za nami. Święta miłości kochanej ojczyzny, czuj cię tylko umysły pocziwe. Przyjmij ostatnie nasze pożegnania, wodzu waleczny. Otwórz nam, Panie, dziedziniec, niesiemy ci piękny wieniec. Urodzajna twoja rola, zbożem śmieją ci się pola, lasy echa twoje głuszą, owce wełną ci się puszą. Górnicy wierzą, że każda kopalnia ma swego skarbnika, t. j. ducha skarbów podziemnych, który czuwa nad swem bogactwem i pracującym w państwie jego ludem. Chłopak był bardzo grzeczny, przyjemny, a do kopalni tak przystał, że pierwszy do niej zjeżdżał i ostatni wychodził, a na węgiel patrzył, jakby na własne dziecko. Pod Raszynem, pod Warszawą idą nasi w bitwę krwawą. Na koniku siwym jedzie i ułanów swoich wiedzie dzielny, mężny i bez troski książę Józef Poniatowski. Konie, ludzie, armaty, orły dniem i nocą płyną. Tak zginął pan potężny, pobożny i prawy. Słychać z głębi lasu ryk, trzask łomu, aż z gęstwi, jak z chmur, wypadł niedźwiedź, naksztalt gromu. Wstał na nogi tylne i spojrzał wokoło, rykiem strasząc wrogi, i przednimi łapami to drzewa korzenie, to pniaki osmolone, to wrosłe kamienie rwał, waląc w psy i w ludzi.

36. Średnik oznacza dłuższy przestanek, niż przecinek, kładzie się między dłuższymi zdaniami.

Przepisz te zdania, uważając na średnik.

Noc była śliczna, cicha, ciepła; pokryte rosą łąki wydawały się jak rozległe jeziora; z łąk dochodziły mię głosy derkaczy; bąk huczał w dalekich trzcinach. Zerwała się burza, na którą się od rana zbierało; wiatr zawył i zaszamotał gałęziami drzew; błyskawice rozdzierały ciemności.

37. Przepisz te zdania i sam połóż, gdzie trzeba, średniki.

Szczęśliwy będzie, kto dla ludzi pracuje nieszczęśliwy, kto myśli tylko o sobie. Już bocian przyleciał do wsi i osiadł w dawnym gnieździe za nim zjawiły się jaskółki. Pieśń zabrzmiała, aż się szyby zatrzęsły zahuczały w kościele organy zabrzęczały dzwony i dzwonki przed kościołem brzmiał bęben z trybularzy wznosiły się dymy błękitne. Dzień bywa pogodny albo słotny jasny albo pochmurny ciepły albo zimny długi albo krótki.

38. Przepisywanie lub dyktando 34.

Ludzie bywają dobrzy albo źli; mądrzy albo głupi; zdrowi albo chorzy. Rycerz miał błyszczący pancerz, kolczugę, złożoną z drucianych ogniwek, i rękawice żelazne; w jednej ręce trzymał miecz, a w drugiej uzdę. Kiedy nadeszło południe, chłopak wziął dwojaki z obiadem i ruszył

zwawo przez las; idzie, idzie, a ogląda się po drzewach, żeby nie zabłądzić. Nagle widzi dom ogromny, ukryty pod gałęziami drzew; wchodzi więc śmiało na schody, ale za ledwie drzwi uchylił i zajrzał do środka, zadrżał ze strachu. W izbie koło stołu siedziało dwunastu ludzi; wszyscy mieli długie brody i wąsy, a noże za pasem i miecze u boku.

Dwukropek (:).

39. **Dwukropek oznacza także dłuższy przestanek.**

a) **Dwukropek kładzie się przed wyliczeniem szczegółów (po wyrazie ogólnym).**

Przepisz te zdania, uważając na dwukropek.

Zwierzętami przeżuwanymi są: krowa, owca, koza, sarna, jelen, żubr i inne. Znam takie rzeki: Wisłę, Pilicę, Narew, Bzurę, Rabę i Dunajec.

40. **Przepisz te zdania i sam połóż dwukropek.**

Po Wiśle chodzą różne statki: czółna, łodzie, tratwy, galary, berlinki, statki parowe i inne. Do podróży wszystko było gotowe: wozy, konie i pakunki. Bolesław Chrobry przyłączył do Polski wiele ziem: Pomorze, Śląsk, ziemię Krakowską i Sandomierską, Ruś Czerwoną i inne. U nas rosną zboża: następujące: żyto, pszenica, owies, proso i gryka.

41. **Napisz sam odpowiedzi na te pytania i połóż, gdzie trzeba, dwukropek i przecinki.**

Jakie znasz zwierzęta drapieżne? Jakie drzewa rosną w lasach? Jakie przedmioty posiadasz na własność? Co robią ludzie w miastach? Co robią ludzie na wsi? Jakie kwiaty rosną na łąkach?

b) **Dwukropek kładzie się przed wyjaśnieniem.**

Przepisz te zdania, uważając na dwukropek.

Wtem słysząc turkot: wozy jadą drogą. Młodość i wiosna są najlepszą porą do pracy: czego w nich nie zasiejesz, nie będziesz zbierał w jesieni. Posłuchaj rady przyjaciela: zaprzestań próżniactwa i weź się szczerze do pracy.

3. **Przepisz te zdania i sam połóż dwukropek.**

Spadły wielkie śniegi: będą na wiosnę roztopy. Litość brała, gdy się patrzyło na niego: tak był zbiedzony i wynędzniały. Człowiek powinien żyć uczciwie: nie tylko nie krzywdzić nikogo, ale jeszcze czynić bliźnim dobrze.

Dwukropek i cudzysłów („”).

4. c) **Dwukropek też kładziemy przed przytoczeniem cudzych wyrazów. Cudze wyrazy przytoczone bierzemy w cudzysłów.**

Przepisz te zdania, zachowując znaki.

Małenka przepiórka już woła z pod prosa: „Pójdźcie żąć, pójdźcie żąć!” Przysłowie mówi: „Bardziej boli od języka, niżeli od miecza”. Gdy Żółkiewskiemu podano konia, żeby uciekał, zastrzelił go, mówiąc: „Tam miejsce woda, gdzie wojsko umiera”.

5. **Przepisz te zdania i sam kładź dwukropek i cudzysłów.**

Przed bitwą wojsko polskie śpiewało Bogu Rodzica Dziewica. Król zapytał: Czego żadasz, dzielny rycerzu, za

ocalenie tego kraju? Przysłowie powiada Nie kładź palca między drzwi. Pan Stanisław rzecze do syna Trzymaj tę charcicę, żeby wydry nie zajadła. Ja mówię Nie turbuj się waść, nie da sobie to zwierzątko krzywdy uczynić, choć małe.

246. Przepisywanie lub dyktando 35.

Gdy szkapę wchodziła do wody, Piotruś krzychał: „Utopi się, utopi!” Każde przy swej robocie: bocian chodzi po błocie, słowik śpiewa, a śpiewa; żoła lasy rozsiewa. Raz psa pokusa wzięła zajrzeć do ula, który stał w ogrodzie. Najprzód ostrożnie bierze się do dzieła: obchodzi, wacha, skrada się, przymyka; ale zaledwie nos wtyka, cała pszczoła gromada z strasliwym brzękiem wypada. W lasach kryją się zwierzęta: sarny, jelenie, dziki, wilki, niedźwiedzie, zające i wiewiórki. Skrzypki śpiewały cienko: „Będziem jedli, będziemy pili, będziemy się weselili”; a basetla grubym głosem wtórowała z powagą: „Jak Bóg dał, jak Bóg dał!”

Kropka (.)

247. Kropka jest najdłuższym przestankiem; kładzie się po zdaniu pojedynczym i po zdaniach, należących do siebie (po zdaniu złożonym).

Przepisz te zdania i połóż sam kropkę.

Jaki pan, taki kram Jest to cnota nad cnotami trzymać język za zębami Wisła jest długa 999 wiorst Woda

ciągle paruje Jak sobie pościelesz, tak się wyśpisz Jak jeno urosnę, zetnę z boru sosnę, narznę z niej deseczek, ukleczę domeczek Chciałbym wiedzieć, który z was pa-mięta, jak się nazywał ostatni z Jagiellonów

Napisz 5 zdań na użycie kropki.

Przepisywanie lub dyktando 36.

(Uczeń sam kładzie kropki).

Sobieski napisał do papieża pod Wiedniem: „Przy-szedłem, zobaczyłem, Bóg zwyciężył”. Los jest zmienny, a Bóg cudowny. Nie wiem jeszcze, czy osiedę na wsi, czy w mieście. Gdy raz pierwszy dziecina słabe wzniosła powieki, głos muzyki dalekiej powtarzała dolina. Graj, Michasiu, graj, Bóg ci pomagaj. Upusty niebieskie otworzyły się nad głową Rzepowej: deszcz, pomieszany z gradem, lunął jak z cebra; uderzył wiatr z taką siłą, że aż chojary przygięły się do ziemi. Stój, mój koniu, koniu, stój; przebyłeś, nim zapiał kur, tyle rzek i tyle gór. Rosła kalina z liściem szerokim, nad modrym w gaju rosła potokiem.

Nawias ()

W nawiasie zamykamy wyrazy lub zdania, niekoniecznie potrzebne do zrozumienia głównej myśli.

Przepisz te zdania.

Jan i Paweł byli to ludzie nieoświeceni (nawet Paweł nie umiał czytać). Witold, nie usłuchawszy Jadwigi (ona mu klęskę przepowiadała), ruszył przeciw Tatarom.

251. **Przepisz te zdania i sam połóż nawias.**

Po Wiśle płynęły komiegi rodzaj statku i galary. Na galarach nęciły oko piękne renety i kalwiny gatunki jabłek. Szyja żyrafy zwierzę, żyjące w Afryce jest niezmiernie długa.

252. **Pytajnik (?).**

Pytajnika (znaku zapytania) używamy wtedy, gdy o co pytamy.

Przepisz te zdania i połóż pytajnik.

Kto tam. Co robisz. Dokąd idziesz. Czego płaczesz. Jak się nazywasz. Którędy się jedzie do Gdańska. Gdzie leży od nas morze Bałtyckie. Cemu mi nie powiedziałeś, że ojciec chorował. Co odrzekł zółw myszy, która go żałowała.

253. **Napisz 5 zdań pytających.**

Wykrzyknik (!).

254. **Używamy wykrzyknika: gdy wołamy, gdy chcemy wyrazić żywe uczucie bólu, radości, smutku i t. p., oraz gdy naśladujemy różne dźwięki.**

Przepisz te zdania uważnie.

Jasiu! na obiad. Pali się! Ratunku! „Haul haul!” szczykały psy. „Ha, ha, ha!” zaśmiał się Antoś. Baranie! nie mąć wody! Co też to za woda! „Ej!” krzyknął kozieł, „ej, ty,

ryży kudła, wara od źródła!” Ach! jakże się cieszę! Brr! jak zimno.

Przepisz te zdania, kładąc wykrzyknik, gdzie należy.

Kasiu gdzie jesteś? Aj nie gwizdź tak. „Miau” wrzasnął oparzony kot. Cicho, sza. Ludzie, ratujcie. Staś ślizgał się na lodzie i bęc upadł, jak długi. Z górki na pazurki. Fe jakie to gorzkie. Hola bratku, stój. Hop, hop, hop rozlegało się po lesie. Precz, precz od nas smutek wszelki.

Napisz 4 zdania na użycie wykrzyknika.

Przepisywanie lub dyktando 37.

Janoszu, dzielny góralu! skąd ty wziął się na Podhalu? Taki rosły, taki wdzięczny, taki silny, taki zręczny! Baczność! Nabijaj! Cel! Pal! Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary? Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary? Święty Boże, Święty Mocny, Święty a Nieśmiertelny, zmiłuj się nad nami! Czy znasz ten kraj, gdzie rosną nad grobami piołuny? Zabrać mi, chłopcy, te armaty! Czas do domu, czas! Maciej ręką kilkakroć uderzył po boku, jak gdyby szabli szukał (zwano go Zabokiem). Precz, tchórze! Niech żyje Maciek nad Maćkami! Wnet Gerwazy (to on był) przez tłum się przecisnął. Ja dziś traktuję wszystkich, a muzyka wielka.

- a) **Myślnik** służy do zatrzymania myśli i zwrócenia uwagi na to, co dalej następuje.

Przepisz te zdania z uwagą.

Młody czy stary, bogaty czy biedny, król czy żebrak — wszyscy musimy umierać. Bóg się rodzi — moc truchleje. Wstrzymał się w biegu, stanął u brzegu, wspiał konia — już na głębinie. I ty nie jesteś z wyrodków, i z ciebie — osieł porządny.

259.

Przepisz te zdania i sam połóż myślnik.

Rodzice, bracia, przyjaciele wszyscy byli przeciw niemu. Zgoda buduje niezgoda rujnuje. Wielu chciałoby wszystko umieć, wszystko posiadać, tylko nie chciałoby pracować. Ja płynę dalej wy idźcie do domu. Ogień krzepnie, blask ciemnieje, ma granice Nieskończony.

260. b) **Kładziemy też myślnik zamiast opuszczonych wyrazów, zamiast cudzysłowu lub innych znaków.**

Przepisz te zdania, uważając na myślnik.

Bez słońca nie mielibyśmy pary wodnej, bez pary — obłoków, bez obłoków — śniegu. — Hola! — żółw rzecze — mój ty wiatronogil! — A kto z nas — mówi — pierwszy u płotu? Zaczęła chrząkać głośno: — Hm! Hm!

Przepisz te zdania i sam połóż myślnik.

Słoń roztropność zachwalał; żubr mienił powagę; niedźwiedź moc znakomitą; koń ozdobną postać. Rośnijcie rzecze Pan ojcom swym i matkom na pociechę. Mówił pierwszy wilczek: Ja rzadki! Mówił drugi: Ja gładki! Mówił trzeci: Ja taki, jak i pani matka! Polowanie na wilki to nie byle co. Chować rubla kłopot, stracić szkoda.

Przepisywanie lub dyktando 38.

Najrańszy śpiewak — to nasz skowronek. Patrząc na kaczęta, wszyscy mówili: — Prześliczne! Wilk, lis, żbik, lew, tygrys — wszystko to są zwierzęta drapieżne. — Jak się masz, moja ty skorupo! — rzecze — gdzież to się waszmość tak pomału wlecze? Niech sobie orzeł buja pod obłokami — strzyżyk woli swoje królestwo maleńkie. — Pytać — wstyd chwilowy, nie wiedzieć — wstyd na całe życie. Chmury — Twym wozem, wiatry — Twoje cugi, duchy — posłańce, a pioruny — sługi.

Kropki (...).

Kropek używamy, gdy nie możemy dokończyć myśli wskutek wzruszenia.

Przepisz te zdania, uważając na kropki.

Jabym cię miał na stare lata opuścić, matko moja?... Wszędzie jasno, wszędzie radość, a tutaj?... Albo wróce —

albo zginę... Na Anioł Pański biją dzwony, w niebiosach kiedyś głos ich kona...

264. Przepisz te zdania i sam połóż kropki.

Przebacz mi, ojcie. — A ty nie chodzisz do szkoły? — Nie. — Dlaczego? — Nie chcę, bo się ze mną nie bawią bo się ze mnie śmieją bo ja nie jestem taki, jak wszyscy mówili ze smutkiem garbusek. Lecą ptacy, lecą daleko, daleko niech mój smutek wezmą i niech z nim uciekają daleko Gdziem nie był com nie cierpiał.

265. Przepisywanie lub dyktando 39.

(Na kropki i wszystkie znaki).

Jabłonie, grusze, śliwy, — wszystko to gięło się pod owocami. — Frr... frr... trąkoczą koła młyńskie. Czyż ja na polu nie kalina? Czyż ja u ojca nie jedyna? Albo my to jacy tacy! Co kwiatek — to kwitnie, co ptaszek — to śpiewa. Wyleciały z gniazda jaskółki na świat Boży, a z izby wyszedł Maciuś i dalejże do Kurty: —A mój Kurta! a moje psisko! A cóżeś ty w nocy robił? Ludzie z miasta się wleką: idzie baba wśród drogi, wiedzie krówkę za rogi. Kiedy skakać — to skaczą; a kiedy pić — to piją; a jak płakać — to płaczą; a jak bić się — to biją... Kochasz ty dom, rodzinny dom? O, jeśli kochasz, jeśli chcesz żyć pod tym dachem, chleb jeść zbóż — sercem ojczystych progów strzeż, serce w ojczystych ścianach złóż!... „Z nią lub na niej” mawiała dawniej matka, podając tarczę synowi, idącemu na wojnę. Nie możesz dać wiele, aby brat nędzy nie

cierpiał—daj mało. Nie możesz dać pieniędzy — daj radę, upomnienie, naukę, słowo dobre. Jeśli mówić nie będziesz— płacz z płaczącym; jeśli płakać nie możesz — żałuj brata swego.

(Można też dyktować, jako powtórzenie, zdania z poprzednich ćwiczeń na znaki przestankowe).

Stopień IV zawiera głównie ćwiczenia na znaki przestankowe.

Władysław Urbańczy

Pierwsze ćwiczenia do nauki poprawnego pisania

Stopień IV-ty

Powtórzenie i przestankowanie

NAKŁAD GEBETHNERA I WOLFFA
WARSZAWA ===== LUBLIN ===== ŁÓDŹ
KRAKÓW ===== G. GEBETHNER I SPÓŁKA
SKŁADY GŁÓWNE
POZNAŃ, KSIĘGARNIA M. NIEMIERSKIEWICZA.
NEW-YORK THE POLISH BOOK IMPORTING CO., INC.

Druk Piotra Laskauera,
Marjensztad 8.

Powtórzenie i uzupełnienie.

I. ó—u.

u nigdy się nie zmienia.

**Wytlumacz znaczenie następujących wyrazów, potem
zastosuj je w zdaniach.**

(Kilka lekcji).

Tułacz	lufa	biegun	funt
junak	luneta	bruljon	grunt
biskup	łuna	biuro	drut
družba	łubin	numer	kłus
dručna	stuła	nuty	południe
druh	szturm	protokół	legumina
burmistrz	pług	artykuł	fujara
kuśnierz	płuca	skrupuł	buława
ślusarz	śrut	ampułka	kulbaka
guślarz	śruba	album	surdut
kutwa	tytuń	okulary	struga

Od następujących wyrazów napisz pokrewne.

Wuj	drut	wulkan	puścić
pulk	grunt	zasuwa	tłumaczyć
zuch	numer	obuwie	pukać

3. Wytlumacz ustnie lub piśmiennie pisownię następujących wyrazów.

Wschód	pójdę	półka
zachód	otwórz	trójkąt
powrót	pozdrow	ziółko
pochód	pozwól	mnóstwo
podróż	młócić	próchno

4. Od następujących wyrazów napisz pochodne lub pokrewne.

Józef	źródło	córka	ósmu
król	zółć	wrózka	szósty
wójt	czołno	ogół	siódmy
zbój	skóra	szczegół	podwójny
tchórz	wiór	chór	potrójny
stróż	chróst	wtór	wspólny

5. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach.

Mózg	zóraw	późny	ochędństwo
próba	zółw	równy	włókno
róża	wróbel	różny	plótno
krótki	jaskółka	póki	włoka
próżny	przepiórka	póty	włócznia
brózda	wiewiórka	prócz	klócić

6. Wytlumacz pochodzenie i pisownię następujących wyrazów.

Dąbrówka	majówka	doktorówna	Batorówna
makówka	papierówka	baronówna	Radziwiłówna
złotówka	anyżówka	sołtysówna	Mickiewiczówna
stalówka	zasuwka	stolarzówna	Lindówna

Kilku chłopce + w k + pilo sobie f + nt tyt + niu, żeby spr +
bować rozkoszy palenia, ale niewesoło skończyła się ta pr + ba.
Papier + wki dojrzewają w lecie. Jask + lki już odleciały na zimę.
S + che wi + ry prędko się palą. Zas + nełam drzwi na zas + wkę
i zamknęłam na kl + cz. K + piec niezawsze płaci za towar go
+ wką. W + j nam obiecał urządzić maj + wkę. Żr + dlana woda
to najlepszy nap + j. Wr + ble zim + ją u nas, choć mr + z i gł + d
nierz je zabija. R + żowe chm + rki wr + żyły pogodę. Pan p + l
kownik Wołodyjowski był waleczny. Barbara Radziwiłł + wna
jest pochowana w Wilnie. Pozw + l mi skończyć pł + kanie bie
lizny. Marsz tr + jkami! Gr + d otaczał ostrok + l. Wyszedłem
z dubelt + wką, kt + rą nabiłem śr + tem.

Następujące czasowniki odmieniaj w czasie teraźniej
szym, a potem utwórz od nich rzeczowniki, zakończo
ne na unek.

Rachować	obstalować	podarować
rysować	szacować	ładować
ratować	całować	karczować

Następujące rzeczowniki napisz w rodzaju żeńskim.

Zwiasztun	piastun	opiekun
-----------	---------	---------

K + piec dziękuje, a zb + jca odpowie: — Nie dzięk + j, wy
znam ci szczerze, pierwszybym palkę strzaskał na twej głowie,
gdyby nie dziełek pacierze. W zimie dzień kr + tki, ale już po
Nowym Roku staje się coraz dl + ższy, a w marcu zwiaszt + ny
wiosny przybywają. Wszelka praca zasług + je na szac + nek.
Lapończycy zamieszk + ją p + lnoce okolice Europy. Nie mar
n + j czasu, bo go nie odzyskasz. Błyszczą krople rosy, mr + czy
zdr + j po błoni, ukryta wę wrzosa gdzieś jał + wka dzwoni. Ma
l + chne ż + lte k + rczątką ukazały się z matką na podw + rzu.
Starsza siostra była piast + nką dla młodszego rodzeństwa.

Dyktando.

(Na kilka razy).

Przyśrubujemy mocno tą oblużowaną zasuwkę. Z włókien konopnych wyrabiają płótno żaglowe. Wyszyję to różową włóczką. Żółwie morskie są znacznie większe od rzecznych. Z wierzb, rosnącej nad strugą, wykreśli Józio fujarkę. Wiele zyskuje człowiek, który nie pali tytoniu. Śpiewając chórem, rzucaliśmy gałązki chróstu na ognisko. Po śnieżystej zamieci do wsi zbrojny mąż leci, a pod burką wielkiego coś chowa. Okrutniem rad, żeś po naszej stronie, ale mi to dziwno, boś przecie u Krzyżaków służył. Górale, którzy wędrują po świecie jako druciarze, noszą guńki brązowe, a zamiast butów—skórzane kierzpce sznurowane.

W pierwszym wieku po Chrystusie popiół wulkaniczny zasypał trzy rzymskie miasta. Wicher chwycił suche żdźbła traw, wzbił tumany kurzawy i poniósł je w oczy wojsk krzyżackich. Tchórza nikt nie szanuje. Ruchy zwierząt mają osobne nazwy: mówimy, że koń bieży, ryba pływa, ptak fruwa, owad leci, a oprócz tego skowronek buja w powietrzu, wzbija się w górę, unosi ponad ziemią. Podoba mi się ten rysunek, podaruj mi go na pamiątkę. Karczunek lasu wielkie przedstawiał trudności. Duża luna ukazała się nad puszcza. Turkot maszyn, huk młotów i świst pary tworzyły piekielną wrzawę. W sklepie był towar gotowy, ale robiono też na obstalunek.

Jaskółeczka mała świergocze w okienko. Póty dzban wodę nosi, póki się ucho nie urwie. Józefka pruje stulę, którą ma obszyć nowym sznurkiem. Funt ma 32 luty. „Mój ty królu, mój klejnocie“, błagała wiewiórka. Wójt miał dawniej władzę sądową, a burmistrz administracyjną. Zamiast dopomódz, bróździsz mi tylko w robocie. Dzieci lubią leguminę. Rzekła mysz towarzyszkom: „Nędzę waszą skrócę, spuście się tylko na mnie, ja kota nawrócę“. Zwierzęta czworonożne mają skórę pokrytą sierścią, ptaki piórami, a ryby łuską.

Nie kłóćcie się, dzieci, bo skorzysta trzeci. Jaka jest różnica

między wyrazami: ogół, ogólny, i szczegół, szczególny? Zetrzyj kurz z biurka. Ojciec pracuje w biurze. Futro wiewiórki jest lekkie i ciepłe. Palenie tytoniu jest szkodliwe. Zacząłem siódmy rok, a brat ma szósty, więc niewielka różnica między nami. Spróbuj zapalić wiórek u ogniska. Dojrzałe ogórki żółkną. Król posłał tchórzowi kądział i wrzeczono. Po południu wybieramy się na róże. Przepióreczka kwili w życie, panie wójcie, czy słyszycie?

UWAGA: Każde dyktando służy do wypisania przez ucznia trudniejszych wyrazów, a następnie w miarę potrzeby jako dyktando spożytkowane być może.

II. **a, e,—om, on, em, en.**Przepisz i zastąp+przez **ę** lub **a**.

Zgi+ła	— zgi+ł	poj+ła	— poj+ł
zwin+ła	— zwin+ł	run+ła	— run+ł
dźwign+ła	— dźwign+ł	sprzątn+ła	— sprzątn+ł
popłyn+ła	— popłyn+ł	pragn+ła	— pragn+ł
frun+ła	— frun+ł	wzi+ła	— wzi+ł
dotkn+ła	— dotkn+ł	zamkn+ła	— zamkn+ł

Przepisz i zastąp+przez **ę** lub **a**.

Mój dobry Antku. Posyłam Ci żadan+ książk+. Ma ona troch+ zniszczon+ okładk+, ale jest cała, bo ostatni+ kartk+, której brakowało, wkleilem. Wybierz si+ do nas w niedziel+, będzie i Staszek, a tak pragn+leś go poznać. Pozdrów ciotk+ Bojkowsk+ i pani+ Franciszk+ Adamsk+. Powiedz jej, że Janek wzi+ł się do roboty, aż dudni. Nie pisz+ więcej, bo mi+ z+b boli i pewnie będ+ musiał go wyrwać.

Pozdrawiam Ci+

Sarniki, 12. V. 1912.

Twój Józef.

Zazwyczaj **a, ę**, używamy w wyrazach swojskich, — **on, om, em, en** — w wyrazach cudzoziemskiego pochodzenia.

14. Od następujących wyrazów napisz pochodne.

Bronz	bomba	talent	stempel
pons	plomba	patent	grempla
poncz	pompa	cement	temperować

15. Napisz w liczbie mnogiej.

Sakrament	dentysta	pendzel
testament	komendant	mendel
dokument	prezydent	kalendarz
fundament	student	cementarz

16. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach.

Atrament	Jacenty	horyzont
procent	Walenty	klomb
tętent	Wincenty	konwalja
kredens	Klemens	rondel
pensja	Konstanty	konkurs
cenzura	blondyn	ront
kompas	sens	kwadrans

chomąta	wędlina	kolęda
kąkol	tętница	frędzla
wasąg	tętent	międlie

17. Zastąp + przez **a** lub **ę**, **on, om, en, em**.

Wiesław się za pas uj+ł ręką prawą i pl+sa lekko przed Haliną żwawą; w skrzypce i basy sypn+ł grosza hojnie, ojcom za stołem skłonił się przystojnie, tupn+ł i głowę pochylił ku ziemi, i zacz+ł nucić słowy takowemi.

W Polsce więcej jest bl+dynów i szatynów niż brunetów. Winc+ty opat+ował swój wynalazek. Młody lekarz, którego tak cenią pacj+ci, niedawno był stud+tem. D+tysta pl+buje z+by, żeby je zabezpieczyć od próchnienia. Pańska r+ka mię dotkn+ła, wszystką mi radość odj+ła. K+walja jest kwiatem leśnym, a k+kol rośnie w zbożu. Założono p+sję żeńską w Podgórzu. Muszę kupić sobie nowe chom+ta. Nie pleć bez s+su.

Dyktando.

Zniknęły już śniegi, spłynęły już lody, i rzeka porusza się gładko. Rogaty jelen mknął w gąszczu leśnym. Po chłodnej kąpieli ból głowy zniknął bez śladu. Przewoźnik z pełną łodzią popłynął na Saską Kępę. Urządzono konkurs narzędzi rolniczych. Cementu używamy do spajania cegły przy budowie.

Dostałem na kolędę piękny dębowy kredens. Tłuste plamy najlepiej wywabiać benzyną. Pendzel robi się ze szczeciny albo włosia. Nauka Chrystusa zawiera się w Nowym Testamencie. Niektórzy lubią zapach terpentyny. Zamiast wyrazu prezent lepiej używać podarek. Zmęczony starzec przymknął powieki. Chłopak ochoczo wziął się do roboty. Urzędnicy pobierali znaczne pensje. Dolej mi trochę esencji, bo mam za słabą herbatę. Na obszernej werendzie rozprawiało kilku studentów. Przyjemnie mieć cenzurę bez zarzutu. Bez kalendarza obejść się trudno. Górale tatrzańscy noszą kapelusze z prostymi rondami. Ront dokoła obozu powierzono niewielkiemu oddziałowi pod dowództwem oficera. Wiejskie wędliny są lepsze i zdrowsze od miejskich. Cztery mendle stanowią kopę.

Słowik śpiewa w klombie nad stawem. Mieszkańcy północy mają zazwyczaj blond włosy. Kwadrans pochodzi od wyrazu kwadra i oznacza czwartą część godziny. Nie każdy uczeń umie zatemperować ołówek. Chłop zgiął podkowę jak kartkę papieru, a potem zgięta znowu w ręku wyprostował. Tętni, dzwoni, tętni, dzwoni, słyhać dzwonki, tętent koni. Bronzowe naczynia używane były wcześniej niż żelazne. Kompasem nazywamy

słoneczny zegar, a także igłę magnesową, która zawsze wskazuje północ.

Gdy wymoczony i wysuszony len miedlą, naskórek łodygi, zwany paździerzem, opada na ziemię, a w ręku robotnika pozostaje włókno; jest ono jednak jeszcze szorstkie i twarde, i trzeba je czesać starannie na drucianych zgrzeblach, co się nazywa gremplowaniem; len wyczesany i pozostałe na szczotkach pakuły można prząść na kółkach i wrzecionach, a z przędzy wa wyrabiać rozmaite płótna, które są mocne, trwałe i stanowią najgłówniejszą część odzieży naszych wieśniaków. To też kobiety wiejskie hodują z całym zamięłowaniem tę pożyteczną roślinę, obsiewają nią na wiosnę żyzne i pulchne grunta; gdy wyrosnie, opielają z chwastu, a gdy siemię dojrzeje, wyrwiają len i zanurzają w wodzie.

III. **ż.**

ż, pochodzące od **g, h, z, dz.**

19. Wytłumacz pisownię następujących wyrazów ustnie albo piśmiennie.

Dróżnik	drużyna	każę	księża
służba	Zaporoże	grożę	mosiężny
obleżenie	Sapieżyna	obrażony	pieniężny

ż; nie dające się łatwo wytłumaczyć.

20. Napisz pochodne od następujących wyrazów.

Inżynier	żądać	próżny
żałoba	smażyć	świeży
uprząż	nużyć	obroża
spiż	podżegać	rogoża

1. Wytłumacz znaczenie następujących wyrazów, potem zastosuj je w zdaniach.

Młodzież	tężenie	wdrożyć	Żuławy
odzież	ciężba	zdrożny	żupy
bagaż	drużba	dorożka	wieża
sprzedaż	żagiew	prażucha	nawściąż
uprząż	zżymać się	żywokost	narożcież
pożoga	żachnąć się	postrzyżyny	naściężaj

Na końcu wyrazów nieodmiennych pisze się zawsze **ż**, — niekiedy dodajemy **ż** lub **że** po wyrazach odmiennych.

2. Przepisz lub zastosuj w zdaniach.

aż	czemuż	ponieważ	chodźże
gdyż	kiedyż	toż	puśćże
iż	otóż	także	stójże
już	przecież	któż	jakiż
niż	również	któryż	biednyż on
też	chociaż	takiż	czyżże to

3. Wypisz stąd wyrazy, piszące się przez **z**.

Zwiedziłem tego lata Żuławy nadwiślańskie. Jesienny podmuch zaściela dróżyny i ścieżki pożółkłym i zwiędłym liściem. Żupy solne w Wieliczce i Bochni dostarczają soli od dawna. Upał nuży więcej, niż najcięższa praca. Rogózkę wyrabiają z łyka lipowego. Drużbowie i druchny odgrywają ważną rolę w obrzędach i uroczystościach weselnych. Droga była czarna od żużla, który tu wywożono z fabryki. Tadeusz nie przestawał dąsać się i zżymać, nakoniec nie mógł dłużej od gniewu wytrzymać. Ale gdzież cię strach żenie?¹⁾ czekaj, nie leć w płomienie! Ogień nie może być podżeganym bez żagwi, żagwią zaś nazywamy wszelki

¹⁾ goni—dawny wyraz polski.

podpał: hubkę, próchno i t. p. O wschodzie słońca ryknęły śpi-
że. Mistrz tony wznosi, natęża, takty zmienia: coś innego gło-
si; i znowu spojrzal z góry, okiem struny zmierzył, złączył rę-
ce, oburącz w dwa drażki uderzył: uderzenie tak sztuczne,
tak było potężne, że struny zadzwoniły, jak trąby mosiężne.
Straszna pożoga szerzyła się gwałtownie. Przed kościołem ciż-
ba ludu. Na wypalonych trzebieżach powstają żyzne pola.
Zerwie się dziewczę, zbudzone chłodem, naściegaj drzwi otwo-
rzy. Otwórz na oścież okna: trzeba odświeżyć powietrze.
Drzwi sali nawściąż otwarto.

Deszcz mży od rana. Czy jadłeś kiedy smażone kasztany?
Ja, niegdyś darowane od księcia Sanguszki, stawilem w zakład
moje prześliczne obrózki. Jeden szczur mówi:—Czy mi lichu ka-
że leżć samemu w łapy kota? Drugi powiada:—O, ja się od-
ważę, lecz nie potrafię, nie moja robota. Inżynier zajął się
budową mostu. Celem wypraw tatarskich była raczej chęć lu-
pieży niż zawojowanie ziemi. Obrządek postrzyżyn był u Sło-
wian uroczystością rodzinną i religijną. Spełniły się marzenia
Kuby: kupił sobie dorożkę i został dorożkarzem. Żachnął się
oskarżony na ten nowy zarzut. Podróżny, znużony upałem,
zdrzemnął się pod cieniem drzewa. Cóż to za kmiotek goni dum-
ną księżnę? A wszak to brat jej, wesoly ów żeniec, Bóg kłoso-
nośny; codziennie on w wieniec statków ładownych pszenicą
się stroi, wieczne na wodach wyprawia okrężne.

To samo spożytkować jako dyktando.

24. IV. rz, pochodzące od r.

Wytlumacz pisownię następujących wyrazów.

Jarzyny	pogorzelcy	mierzyc	powtarzać
warzywa	jutrzenka	gwarzyć	rozszerzać
wierzyciel	cmentarz	spojrzeć	dojrzały
marzenie	wichrzyciel	zanurzyć	przejrzysty

rz, nie dające się łatwo wytłumaczyć.

Napisz pochodne od następujących wyrazów.

Rząd	rzemień	uderzyć
rzecz	korzeń	zdarzyć się
rzeź	burza	rzucać
rzeźba	kurz	narzekać
wierzech	rzeźki	pierzchać
tchórz	rzadki	zrzędzić

Wytłumacz znaczenie następujących wyrazów, a potem
zastosuj je w zdaniach.

Rzemieślnik	macierz	proporzec	dzierzgać
rzetelny	macierzanka	moździerz	swarzyć się
rzeszoto	porzeczeki	jarzmo	morzyć
rzesza	rzeżucha	śpicchrz	rzucać
rzęsa	rzepak	warzonka	rznać
rzęsisty	więcierz	korzyść	rzępolić

Wypisz stąd wyrazy, piszące się przez **rz**.

Śmietanka się zwarzyła. Przekupka sprzedaje obwarzanki.
Kaszę owarzaną wyrabiają z gryki. Jarzyny i warzywa są
zdrowym pokarmem. Mróz zwarzył ostatnie kwiaty. Wierzycie-
lem nazywamy tego, kto pożyczyl czyli zawierzył drugiemu pie-
niądze. Otwórz moje biurko i wybierz sobie zaostrzony ołówek.
Powtórz jeszcze raz zadanie. O czym marzysz, dokąd zmierzasz?
Czy zdążę, nim się zmierzchnie, powrócić z wycieczki? Ogorzała
cera jest oznaką zdrowia. Stróż nocny chodzi po podwórzu. Za-
nurzyłem się w wodzie przejrzystej. Ostrzyżone owce puszczo-
no na rosę, a nazajutrz padła połowa. Przed nami morze niezmie-
rzone. Przejrzysty zmierzch na góry spada. Nie bądź marzycie-
lem, chociaż marzyć miło, aby życie twoje w sen się nie zmie-
niło. Obejrzeliśmy pogorzelisko. Mędrzec szerzej na świat spojrzal.
Życ z jałmużny rzecz przykra i upokarzająca. Spieszę, by ze-

brać dojrzałe porzeczki przed burzą. Zacząłem się uczyć rzeźbienia czyli wyrzynania na drzewie. Nie bądź tchórzem, bo nikt cię szanować nie będzie.

Przepisz mi: „Kiedy ranne wstają zorze“. Staruszek zrzędzi od rana do nocy. Straszna kurzawa zasłaniała obóz nieprzyjacielski tak, iż go dojrzeć nie było można. Porządek jest w życiu niezmiernie potrzebny. Pies bez ogona to jak szlachcic bez urzędu. Korzenie utrzymują rośliny w prostopadłej postawie i dostarczają im pożywienia. Kurna chata to znaczy taka, w której się kurzy czyli dymi z powodu braku komina. Nóż i młot to pierwsze narzędzia człowieka. Ej, ej, Jasiu, porzuć zbytki! Domek skromnie urządzone przyjemne sprawiał wrażenie. Dośiądź mojego wierzchowca. Już ty śpiewasz, skowroneczku, już też i ja orzę, obudwu nas przy pracy ranne widzą zorze. Rzodkiew i rzepa należą do jednej rodziny. Czysta i pożądana odzież dobrze świadczy o człowieku. Owoc jarzębiny dojrzewa w jesieni. Pierzcha strwożone ptactwo, gdy ujrzy jastrzębia. Rznięte szkło ładnie wygląda. Nieco zarzewia przechowało się w popiele. Nauczyłem się czytać bez elementarza. Na półce świeci się moździerz, żelazko do prasowania i rondle. Moździerzami nazywano też małe armatki. Chodźmy w pole do żniwiarzy. Wyraz twarzy wiele mówi o człowieku.

To samo można spożytkować na dyktando.

28.

Dyktando. na **ż** i **rz**.

Po zdobyciu miasta nastąpiła rzeź i rabunek. W krajach gorących dobywają sól warzonką z wody morskiej zapomocą parowania. Ryby łowią najczęściej siecią lub wężem. Proporzec znaczy chorągiew. Rdza rzuciła się na zboże. Rzekomy znaczy nie rzeczywisty, tylko pozorny. Nie o rzemień mi idzie, lecz o całą skórę. Puść żrebięta na świeżą paszę. Rzeszoto służy do przesiewania, równie jak przetak, który jest gęstszy, i sito, które jest najgęstsze. Za Chrystusem chodzą wielkie rzesze

ludu. Skrzypek już zaczął rzepolić od ucha. Rany od oparzenia są bardzo bolesne. Nudziarz zrzędzi od rana do wieczora. Rząd na gosposia zajrzy wszędzie. Na wiosnę chłopcy kręcą fujarki z wierzby. Młodość życia jest rzeźbiarką, co wykuwa żywot cały; choć przemija sama szparko, cios jej dłuta wiecznotrwały. Z wierzchołka skały szybko zleciał kamień w przepaść. Wichrzycielem nazywamy tego, kto kłóci ludzi między sobą i wprowadza w ich stosunki rozjątrzenie. Bogactwo służy mądrymu, a głupcem zrzędzi. Drwale dorzną dziś resztę tarcic, lecz żniwiarze nie dozną tego lanu pszenicy. Drzewo zanurzone w wodzie—byłe nie dębowe—samo na wierzch wypływa. Wół w jarzmie słucha ręki kierownika. Białe porzeczki rosły rzędem koło ścieżki, ale nie były jeszcze zupełnie dojrzałe. Staw z daleka zieleniał od gęstej rzęsy wodnej, pokrywającej jego powierzchnię. Każde uderzenie zegaru przypomina, że czas mija i nie powróci. Większe pakunki oddałem na bagaż, ale inni podróżni zabierali je do wagonów. Trzpiot najczęściej nie wie, co robi. Pożycz mi parę garncy dojrzałych porzeczek.

V. **rz**,—**rz** po spółgłoskach.

Po literach **b**, **p**, **d**, **t**, **g**, **k**, **ch** pisze się **rz**.

Zastosuj w zdaniach:

Brzask	trzpiot	przejażdżka	grzęda
sprzączka	trzcina	przedrzeźniać	krzesiwo
drzażdżka	trzonek	kostrzewa	chrzest
odrzwia	opatrność	jątrzyć	chrzciny

pisz sam po 2 przykłady na **rz** po **b**, **p**, **d**, **t**, **g**, **k**, **ch**.

Następujące wyrazy stanowią wyjątek, — zastosuj je w zdaniach.

a. pszenica	kształt	kszyk (ptak)
pszczoła	wykształcenie	kszyca

b. lepszy	dłuższy	młodszy
większy	starszy	głębszy

31. Wytłumacz znaczenie i zastosuj w zdaniach następujące wyrazy, w których piszemy **rż**.

Dzierżawa	rżysko	drży
oberża	rżana (mąka)	rży

Od których z tych wyrazów możesz napisać pochodne?

32. Wypisz wyrazy, w których znajdziesz **rż**;—**rz** po spółgłoskach **b, p, d, t, g, k ch**;—wyjątki.

Wśród nocnej ciszy głosem tajemniczym wieść dziwną szepcą trzcinnie wodnej liście, a trzcina, wierząc tym wieściom zwodniczym, zdziwiona, chwieje puchów srebrnych kiście. Narażasz się nieopatrznie i bez celu. Zżętą pszenicę zwożą do stodoły. Przaśny chleb znaczy: nie mający kwasu. Jak zgrzyt żelaza po szkłe przejął wszystkich dreszczem i wesołość pomieszał przecuciem złowieszczem. Chrzcielnica jest to czara kamienna, w której przechowuje się woda święcona, używana do chrztu i innych obrządków. Tytuń, używany w nadmiarze, powoduje drżenie serca i bezsenność. Serce tchórza drży ze strachu za najmniejszym niebezpieczeństwem, jak liść osiczyny za najlżejszym wietrzykiem. Koniki polne skaczą po rżysku, pierzchając za zbliżeniem się jakiegokolwiek stworzenia. Tuman po drodze, rżą koniki wrone. Ani prośba, ani groźba nie działa na tego trzpiota, poradźcież, jak z nim postępować. Pewien gatunek żyta nazywa się kszycą. Spróchniała wierzba na wiosnę wypuściła świeże różdżki i zazieleniła się znowu. Gdy gospodarz dobrze oczyści ziarna, zanim je rzuci w ziemię, to mu później na zagonie, oprócz zboża, wyrośnie kąkol, chaber, kostrzewa, żywokost i inne niepożądane chwasty. Złamany trzonek noża nie przydał się na

nic. Rzeźbione odrzwia i ramy okien zdobiły ubogą chatę. Oberżysta dzierżawił zajazd od właściciela majątku przez całe ćwierć wieku. Kto pierwszy, ten lepszy.

To samo spożytkować można na dyktando.

Dyktando.

Poszli już żniwiarze w pole, bo czas żąć żyto i pszenicę. Z żyta będzie rżana mąka na chleb, z pszenicy mąka na bułki, ciastka i leguminy. Dziewczęta, stanawszy każda na zagonie, pozdejnowały ciżmy i boso chodzą po kłującym rżysku; a chłopci pozzrucali ciężkie sukmany, białe koszule przepasali rzemiennymi paskami, i wszyscy razem ochoczo zabrali się do pracy. Rzewne i tęskne pieśni podwajają ich siły, a żądza pozyskania nazwy przodownika lub przodownicy pokrzepia w uciążliwym trudzie; nikomu nie brak wytrwałości: pracują jak mrówki od wschodu jutrzeńki do zachodu słońca, mężni i zahartowani na chłód i żar, głód i niedostatek, bo nędza od kolebki była im družbą, bo kochają tę czarną ziemię, co jak macierz wychodowała ich, żywi i przytuli do łona po skończonej pielgrzymce żywota.

VI. h — ch.

Napisz pochodne od następujących wyrazów, lub zastosuj je w zdaniach.

Cherubin	chemja	cholewy	chyży
chochlik	klechda	chałat	chybić
cherlak	chwast	chróst	chylić
chan	chaber	chart (pies)	chichotać
buc	chomąta	charakter	charczeć
cha	t) juchta (skóra)	choina	chwalić

35. Od następujących wyrazów napisz pochodne.

Herbata	heban	hazard	historja
harmonja	mahoń	honor	huta
humor	hojny	hala	blahy

36. Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach.

Henryk	hymn	handel	heca
Hanna	hjacynt	puhacz	hasło
Helena	homeopatja	hołoble	huragan
Halina	hygjena	hetki	hebel

37. Wypisz osobno wyrazy, piszące się przez **ch**,
a osobno przez **h**.

Charakter człowieka więcej znaczy od wykształcenia. Lew poluje na żywą zdobycz, a hijena żywi się padliną. Bawiono się hucznie; słyhać było zdaleka muzykę, pieśni, okrzyki, hołubce, aż echo powtarzało ten hałas i wrzawę. Robiąc doświadczenie chemiczne, uczony poparzył się mocno. Chociaż bieda, to hoc! powtarzamy nieraz lekkomyślnie. Wtem „Hajże na Sóplicę!” wpada szlachta hurmem, obstępkuje dwór wkoło i bierze go szturmem. Harpunem nazywamy żelazny dziur w kształcie strzały, używany do polowania wielorybów. Chytry lis czyha na kury i gęsi. Muszę się hartować, bo nie chcę być cherlakiem. Na horyzoncie ukazał się statek. Hubka jest gatunkiem grzyba. Bajeczny bohater grecki, Herkules, miał wykonać dwanaście prac niezmiernie trudnych; jedną z nich było zabicie potwora hydry, która wyrządzała wielkie szkody w okolicy. W naszej wsi założono herbaciarnię, gdzie często zbieramy się w święta, czytamy i śpiewamy chórem. Huragan straszne sprawił spustoszenie. Chinina wcale z Chin nie pochodzi, gdyż drzewa chinowe rosną w Ameryce. Blaszyne chorągiewki na budynkach wskazują kierunek wiatru.

Dyktando.

Hrabia widząc, że tak blisko Tadeusz nadszedł jego zbrojne stanowisko, krzyczy: „Do broni! łapaj!” Skoczyli dzokeje, nim Tadeusz rozeznąć mógł, co się z nim dzieje, już go chwycili. Biegają do dworu, wpadają w podwórze. Dwór się budzi, psy w hałas, w krzyk stróżów. Nie wychylaj się z okna wagonu, bo o wypadek nietrudno. Przyprowadzono liche, wychudzone hetki i włożono na nie porządną uprzęż rzemieniową i wysokie hołoble. Nie lubię hec cyrkowych. Ucząc się historii, umiemy odróżnić fakty ważniejsze od mniej ważnych lub blahych. Buchalterja uczy dokładnie prowadzić rachunki bandlowe. Głos puszczyka przypomina śmiech i chichotanie. Lubię wszystkie kwiaty, ale z zimowych najbardziej hjacynty. Czy znasz hymn Kochanowskiego O dobrodziejstwach Boga?” Homeopatja jest sztuką leczenia, partą na zasadach naukowych. Hygjena jest to nauka, jak postępować mamy, aby zachować długo zdrowie, czerstwość i siły. Straszny huragan szalał na morzu i lądzie. Chyżo mknęły po niebie porwane obłoki, padały puszcze pod jego potęgą, miasta amieniały się w gruzy. Hipoteka, hygjena i t. p. wyrazy są pochodzenia greckiego.

Zaraz po bitwie poszliśmy na pobojuwisko: charczenie kochających, jęki i rżenie rannych wstrząsały do głębi duszy najmniejszych świadków tego okropnego widowiska. Ponieważ było już ciemno, a zapalki nam zamokły, roznieciłem ogień za pomocą hubki, i zabraliśmy się gorliwie do niesienia pomocy nieszczęśliwym.

tego samego wypisać wyrazy, w których jest **h** lub **ch**.

VII. Wyrazy z przyrostkami **ski, sko, skość, stwo, — z** przed **ca, — dz** przed **ki, two, ca, — c** przed **ki, two.**

39. Od następujących rzeczowników utwórz przymiotniki, dodając przyrostek **ski.**

Bohater	Francuz	Paryż	Bóg
żołnierz	Kaukaz	łupieżca	Ryga
mąż	Brześć	Zamość	Petersburg
papież	zwycięzca	Norwegja	Hamburg

40. Od następujących przymiotników utwórz przysłowki na **sko.**

Boski	blizki	wązki
bohaterski	ślizki	grzązki
zwycięski	nizki	rzeżki

41. Od następujących wyrazów utwórz rzeczowniki z przyrostkiem **stwo.**

Bóg	niedołęga	ubogi	mnogi
mąż	zwycięzać	chędogi	papież

42. Od następujących wyrazów utwórz rzeczowniki z zakończeniem **skość i zkość.**

Mąż	rycerz	blizki	wązki
-----	--------	--------	-------

43. Objaśnij znaczenie tych wyrazów i napisz je w zdaniach.

Wynalazca	znalazca	krzywoprzysięzca
zwycięzca	grabieżca	łupieżca

Od następujących wyrazów utwórz inne z zakończeniem:

ca	two	ki
dowodzić	śledzić	sąsiedzi
wychodzić	wychodzić	ludzie
przywodzić	rządzić	Szwed
rządzić	sąsiad	Szkot
radzić	kozak	świat
władać	żebrak	próżniak
	brat	chwat

Dyktando.

A ten domek, chociaż niski, ale miły, sercu blizki. U dawnych Słowian głowy zwycięzców wieńczono dębowymi wieńcami. Ta francuska książka należy do Francuzki. Powtórz raz jeszcze przykazania Boskie. Przynieś mi wiązkę drzazeg na podpałkę. Na wązkich kamiennych schodach było bardzo ślizko. Nie będę nigdy krzywoprzysięcą. Rycerstwo polskie słynęło z męstwa. Któż nie słyszał o zwycięstwach Napoleona I-go. Lekka bluzka stanowi strój bardzo wygodny. Zwycięzca z pod Wiednia był postrachem Turków. Mieszkańcy Europy należą do rasy kaukaskiej czyli białej. Tatarzy byli sławnymi łupieżcami i grabieżcami. Zwycięski sztandar zatknęto na murach. Bliskość morza wpływa na złagodzenie klimatu. Niektóre rzeczowniki mogą być zarówno rodzaju męskiego jak żeńskiego, do tych należą plaksa, bekksa i t. p. Każdy powinien spełniać swoje obowiązki. Stephenson i Fulton są wynalazcami tak pożytecznych rzeczy, jak koleje żelazne i statki parowe. Oba te wynalazki spowodowały przewrót w sposobach komunikacji. Gdy deszcz pada i zamarza, bywa bardzo ślizko, i to nazywamy gołoledzią.

Pan radzca (radca) szanowany jest w całym sąsiedztwie. Dzikie słonie chodzą stadami pod przewodnictwem jednego z najstarszych. Żydzi pod dowództwem Jozuego zdobyli miasto Jericho i opanowali całą ziemię Chananejską. Śledztwo sądowe wykazało niewinność człowieka, oskarżonego o potwarz. Wy-

chodźstwo do Brazylii ustaje powoli. Wszyscy ludzie na kuli ziemskiej stanowią jedną ludzkość. Nie udała nam się koleżeń- ska schadzka. Dowództwo nad wojskiem objął najmężniejszy. Ludzkie obchodzenie się ze zwierzętami znamionuje szlachetne serce. Język szwedzki jest u nas mało znany. Wychodźcy roz- proszyli się po świecie. Rządca (rządca) wyjechał na objazd folwarków. To chłopak chwacki!

Z tego samego wypisać wyrazy na daną regułę.

VIII. Różne.

46. **Następujące wyrazy zastosuj w zdaniach.**

Kwadrans	konfesjonał	wigilja
paznogie	kontusz	ewangelja
befsztuk	kurtyna	patryjota
pugilares	suterena	powinszowanie
paltot	krużganek	czcionki
cyrulik	trotuar	egzamin
audjencja	kasjer	fizjognomja
kwalifikacja	adjutant	fijolek
eksploatacja	chrześcijanin	ekscentryczny
dymisja	oryginalny	subjekt
różdzka	przejażdżka	opacznie
móżdżek	ujeżdżalnia	opatrzenie
drożdże	drzażdżka	egzemplarz

47.

Dyktando.

Skromny fijolek każdemu jest miły, gdyż należy do pierw- szych wiosennych kwiatów u nas. Ewangelja zawiera naukę Chrystusa, którą każdy chrześcijanin dobrze znać powinien. Wy-

razy opacznie i opatrzenie różnią się pisownią i znaczeniem; wy- tłumacz, co każdy z nich wyraża. Czcionki drukarskie odlewają najczęściej z ołowiu. Stare zamki zdobiono krużgankami, które otaczały nieraz wewnętrzny dziedziniec i wyglądały bardzo ma- lowniczo. Po szczęśliwie skończonym egzaminie każdy z uczniów otrzymał na pamiątkę pięknie oprawny egzemplarz Pana Tade- usza. Patryjotą nazywamy człowieka, który kocha ziemię ojczy- stą i chce pracować dla jej dobra.

Gdy nas co miłego spotka, ludzie nam winszują, to jest jak gdyby życzą, żeby nam zawsze dobrze się wiodło. Paznog- cie należy obcinać i utrzymywać czysto. Wielu wychodźców tęskni do kraju tak bardzo, że nawet powodzenie ich nie cieszy, a cóż dopiero jeśli bieda gnębi. W wigilję św. Jana palono daw- niej sobótki czyli ognie na cześć boga światła. Dzieci pamię- tają dobrze wigilję Bożego Narodzenia. Kwadrans to znaczy czwarta część godziny, gdyż godzina ma cztery kwadranse. Do- wódzca wysłał swego adjutanta, żeby doniósł księciu o poło- żeniu wojska. Dobra porcja befsztuku dzielnie pokrzepia siły. Papież udzielił pielgrzymom audjencji. Pan kasjer co tydzień wypłaca pieniądze. Do roboty przyjmowano tylko ludzi, mają- cych dobre świadectwa i kwalifikacje. Był to człowiek bardzo oryginalny, fizjognomja jego uderzała odrazu każdego. Zawołano subiekta, aby nam podał żądany towar.

IX. Rozdzielanie wyrazów na sylaby (przy przenoszeniu na drugi wiersz).

Wyrazy jednosylabowe nie przenoszą się wcale,
np. koń, pies, rów.

Napisz 10 wyrazów jednosylabowych.

W i z nie zostawia się na końcu wiersza, gdyż w wymawianiu łączą się z następującą sylabą,
np. w domu, z bratem.

49. Wyrazy wielosylabowe dzieli się na samogłosce, jeżeli w nich niema w środku zbiegu spółgłosek,
np. ży-to, dru-ży-na, ci-chy, Kra-ków i t. p.

• **Przepisz i rozdziel na sylaby.**

Szary mak. Biała sól. Głęboki żal. Różowe maliny. Duży bór. Całe zaufanie. Ptaszyno mała, a leć, a piej! Zaszumiały drzewa. Strumyk płynie po dolinie. Przed wrotami w swojej budzie siedzi Burek, stróż domowy. Święć się, święć się, wieku młody, śnie na kwiatach, śnie mój złoty!

50. Przy zbiegu spółgłosek zwracać uwagę na budowę wyrazu i oddzielać:

a. **Przedrostek (przybranekę) od pierwiastku,**

np. ob-ro-bić, od-wa-ga, pod-ło-żyć, pod-ło-ga, po-dług, przy-lgnąć, na-rznać, na-rwij, nad-miar i t. p.

Przepisz, uważając na rozdzielanie.

Od-bić, od-tłuc. Roz-bić, roz-tłuc. Nad-bić, nad-tłuc. Bez-wład-ny, bez-sil-ny. Po-dłuż-ny, po-głas-kać. Pod-nó-żek, pod-ło-żyć, pod-ło-ga. Prze-dłu-żyć, przed-mo-wa. Wez-brać.

51. **Przepisz, oddzielając przedrostek (przybranekę).**

Odmowa, podbródek, przednówek, nadłożyć, rozrzucić, bezpieczny, podługowaty, roztrwonić, bezrobocie, ulga, przerwa, nazwać, przedmiot, bezład, rozkaz, spoglądać, przystań, ośnowa, zacny, przeszłość, rozpleść, bezrząd, odrzucony.

52. **Wyjątek**

stanowią wyrazy, pochodne od iść (odej-dzie, przyj-dzie, wyjdzie i t. p.), iść (przyj-mie, o-dej-mie, zaj-mie i t. p.), rozum

(ro-zum-ny, zro-zu-mieć i t. p.), wyrazy z tym samym pierwiastkiem co ujrzyć (spoj-rzeć, wyj-rzeć, obej-rzeć i t. p.).

Przepisz uważnie.

Pój-dę, o-dej-dę, zaj-dę. Wyj-miesz, zaj-miesz, poj-miesz. Ro-zum, ro-zum-ny, zro-zu-mia-ły. Wyj-rzyj, spoj-rzyj, doj-rzyj.

Przepisz, rozdzielając na sylaby.

Odejdzie, przejdzie, zajmować, odejmowanie, wyrozumiały, wejrzenie, dojrzały, obejrzyć, zarozumiały, spojrzeć.

Przepisz i dokończ, rozdzielając na sylaby.

Odejść	— odejdiesz	spojrzeć	— spojrzysz
przyjść	—	odjąć	—
zająć	—	obejrzyć	—
pojąć	—	wyrozumować	—
zrozumieć	—	dojrzyć	—

Napisz po 2 wyrazy z przedrostkami: **od, pod, nad, przed, roz, bez,** oraz kilka przykładów na **wyjątki,** i rozdziel je na sylaby.

Przepisywanie i dyktando (z rozdzielaniem na sylaby).

Po-szła-bym ja na kraj świa-ta, jak ten wiatr, co w po-lu la-ta, jak ten wiatr, co chmury pędzi, białe chmu-ry, puch la-bę-dzi... tyl-ko mi cię żal, ty zie-mio!

Le-kar-stwo przy-nios-ło cho-remu u-lgę. Spoj-rzyj w prze-szłość i ob-ra-chuj się z sobą, czyś sił nie roz-trwo-nił; we-dług te-go roz-waż, co masz zro-bić na przy-szłość, że-by do-ko-nać jak naj-wię-cej. Jak po-to-pu świa-ta fa-le, za-mro-żo-ne w swo-im bie-gu, sto-ją na-gie Ta-try w śnie-gu, by gra-nicz-ny słup zu-chwa-le. Na-dej-dzie chwi-la, w któ-rej poj-miesz, że ser-ce bez ro-zu-mu, jak ro-zum bez ser-ca, nie-wie-le zdzia-łać mo-że.

Pój-dę do przy-sta-ni przyj-rzeć się od-pły-wa-ją-cym czół-nom. Zaj-mij się bra-tem. Wy-raz o-be-lga ma po-dob-ne zna-cze-nie co po-twarz.

57. **6. Oddzielać również należy, przy zbiegu spółgłosek, przyrostek od pierwiastku lub osnowy (tematu),**
np. głod-ny, chod-nik, bieg-ły, kuch-nia, jabł-ko, ciąg-nąć, więk-szy, napisaw-szy, mę-ski i t. p.

Przepisz uważnie.

Wład-ca, zbaw-ca, groź-ba, proś-ba, gniazd-ko, ciast-ko, szaf-ka, krów-ka, pad-li-na, roś-li-na, spi-żar-nia, wieś-niak, prze-wod-nik. Rów-ny, słow-ny, rzad-ki, burz-li-wy, ciągły, cięż-ko, bliz-ko. Parsk-nąć, zbied-nieć, zdo-byw-szy, uj-rzaw-szy.

58. **Przepisz, oddzielając przyrostek.**

Rządca, sprawca, prośba, wróżba, krzywda, gwiazda, mydło, szydło, skrzydło, kółko, uszko, wędlina, gładki, ciężki, nizko, po-pędliwy, biegły, kuchnia, studnia, uczeń, urzędnik, słownik, pęknąć, wzmoć, utrudnić, zbiednieć, polepszyć, podwyższyć, przeżywszy, rozporządziwszy, użawszy.

59. **Napisz po 1 rzeczowniku z przyrostkiem ca, nia, nik, ko, stwo; i po 1 przymiotniku z przyrostkiem ski, ki, ny, liwy; po 2 czasowniki z przyrostkiem nąć; po 1 imiesłowie z przyrostkiem szy, wszy — i roz-dziel je na sylaby.**

60. **Przepisywanie i dyktando (z rozdzielaniem na sylaby).**

Na-rwij roz-chod-ni-ku i u-pleć z nie-go rów-niankę. Jak-by za do-tknię-ciem różdż-ki cza-ro-dziej-skiej pierzch-ły mo-je smut-ki. He-ban jest czarny. Raz je-szcze ob-ją-łem spoj-rze-niem ten ry-nek kra-kow-ski, te do-my i gma-chy sta-re, wie-że

ko-ścio-ły, lśnią-ce w świę-tecz-nym u-ro-ku noc-nej na-tu-ry. Jak roz-dzie-lisz: krót-szy, dłuż-szy, chat-ka, Wład-ka, kij-kiem, ryj-kiem, koł-kiem, par-ny, ram-ka, niz-ko, wszel-ki, wszyst-ko, dum-ny, trum-ny, pust-ka, chust-ka, gniazd-ko, ciast-ko, moc-ny, noc-ny, za-cny, pol-ski, bliz-ki, pe-ters-bur-ski, ku-piec-ki, ko-za-cki, ptac-two, pań-stwo, wy-na-laz-ca, zwy-cięż-ca, chłod-nik, ka-puś-niak? Wy-ła-maw-szy zam-ku bra-my, Twar-dow-ski błę-dził wśród gmachów. De-mo-ste-nes był naj-sław-niej-szym mów-cą grec-kim, a Cy-ce-ro rzym-skim.

Oddzielamy również niektóre końcówki od pierwiastku lub osnowy:

brać-mi, mów-my, pisz-cie, żęli-śmy, kosili-ście.

Przepisz uważnie.

Liść-mi, księż-mi, kość-mi, dłoń-mi; szli-śmy, rzu-ca-li-śmy, za-żą-da-li-ście, u-rzą-dzi-li-ście, chwyć-my, świeć-my, każ-cie, bierz-cie, po-ma-gaj-cie.

Przepisz, oddzielając końcówkę.

Końmi, ludźmi, gośćmi, skromni, niemi; narzegliśmy, pozę-liśmy, hamowaliśmy, podzuciliście, zwieźmy, zwiążcie, spójrzcie, dajcie.

Napisz po 3 przykłady na oddzielanie końcówek rzeczowników — **mi** i czasowników — **śmy, ście** (tryb (oznajm.), **my, cie** (tr. rozkaz.).

Przepisywanie i dyktando z rozdzielaniem na sylaby.

Cór-ki je-ro-zo-lim-skie, nie płacz-cie na-de mną, a-le nad sa-me-mi so-bą. Zo-stań-my tu w kruch-cie, bo wąt-pię, by-śmy mog-li prze-cis-nąć się przez tłum i wejść do ko-ścio-ła. Nie-wszyst-ko moż-na pie-niędz-mi o-ku-pić. Wy-pro-wadź-cie ru-maki i na-rządź-cie kul-ba-ki, a wy-ostrz-cie i gro-ty i mie-cze. Pójdź-my z gość-mi do la-su.

65. W wyrazach wątpliwych, gdy budowa wyrazu nie występuje dość jasno, **dzielimy na samogłosce**, np. chy-try, by-stry, ka-żdy, gę-sty, zy-skać, sre-bro i t. p. W wyrazach kończących się na ja, całą sylabę końcową przenosimy na linję następną: Fran-cja, li-lja, hi-sto-rja i t. p.

Przepisz uważnie.

Pro-sty, czy-sto, o-so-bi-ście, włosz-czy-zna, do-bry, sio-stra, o-stry, że-bro, fu-zja, An-glja, gim-na-zjum, źródło, dja-bły.

66. **Przepisz, rozdzielając na sylaby.**

Ognisty, mglisto, wieczyście, bielizna, mądry, iskra, ostrze, wiadro, kartofle, historia, lewkonja, Arabja, nazwisko, często.

67. **Przepisywanie i dyktando z rozdzielaniem na sylaby.**

Ze-szli się le-ka-rze i zro-bi-li kon-sy-ljum. Ma-ła i-skier-ka wiel-kie wznie-ca po-ża-ry. Moż-no-władz-two du-chow-ne i świec-kie rzą-dzi-ło w Pol-sce w wie-ku trzy-na-stym. Nie nad-u-ży-wa się zdro-wia bez-kar-nie. Książd miał ta-ką po-wa-gę, że choć i nie krzyk-nął, a brwi zmar-szczył, ci-cho by-ło na ca-łą go-dzi-nę. Pro-sto-ta o-zda-bia, a pro-stac-two szpe-ci. Pe-lar-go-nje i fuk-sje ła-two się przyj-mu-ją. Jak roz-dzie-lisz: mgli-sty, gó-rzy-sty, płasz-czy-zna, ka-żdy, E-gip-cja-nin, gim-na-zjum, sre-bro, czę-sto?

68. **Przepisz i sam rozdziel na sylaby.**

Żmichowska była nietylko wielką poetką, ale i dzielną przewodniczką młodzieży. Nie wiem, co szybsze nad myśl niezgonioną, nad serce pocziwe—gorętsze. Pochlebstwo poniża każdego. Marnotrawstwo jest bardzo szkodliwą wadą. Przyszli wygnańcy na ziemię sybirską i, obrawszy miejsce szerokie, zbudowali dom drewniany, aby zamieszkać razem w zgodzie i miłości braterskiej; było zaś ich około tysiąca ludzi różnego stanu. Wszechmocny Panie, wiekuisty Boże!

Przepisywanie lub dyktando.

Na-za-jutrz w wiel-kiej, zło-ci-stej świet-li-cy, w któ-rej na pu-ła-pie na-ma-lo-wa-ne by-ło przez ja-kie-goś ma-la-rza włoskie-go nie-bo błę-kit-ne, a po niem to-czą-ce się gwiaz-dy i mie-siąc sre-brzy-sty, na tro-nie, któ-re-go po-rę-cze sta-no-wiły dwa lw-y, pięk-nie z drze-wa wyrzeź-bio-ne i su-to zło-co-ne, a z grzbietu zry-wał się o-rzeł srebr-ny z na-stro-szo-ne-mi pió-ry i o-twar-tym dzi-obem — za-siadł król.

Nad nim z kar-ma-zy-no-wej ma-te-rji grec-kiej, prze-ty-ka-nej nit-ka-mi zło-te-mi i po-sia-nej srebr-ny-mi or-ła-mi, zro-bio-ny był bal-da-chim wspa-nia-ły, o-zdo-bio-ny u szczy-tu pę-kiem bia-łych piór za-mor-skich.

Król siadł w całym ma-je-sta-cie. Miał te-dy na gło-wie, na roz-pu-szczo-nych aż na ra-mio-na dłu-gich, ciem-nych włosach, gdzie-nie-gdzie już si-wie-ją-cych, ma-łą ko-ro-nę zło-tą. Na ra-mio-nach fał-do-wa-ła mu się dal-ma-ty-ka cięż-ka, zło-ci-sta, pod-bi-ta gro-no-sta-ja-mi. U-bra-ny był w krót-ki żu-pan kar-ma-zy-no-wy, za-pi-na-ny na gru-zy ru-bi-no-we, prze-pa-sa-ny zło-tym łań-cu-chem, u któ-re-go zwie-szał się pu-gi-nał w srebr-nej, sa-dzo-nej ka-mie-nia-mi po-chwie. Pod żu-pa-nem wi-dać by-ło ob-cis-łe, pół mo-dre, pół żół-te spod-nie i bu-ty czer-wo-ne na no-gach, z wiel-ki-mi, zwie-sza-ją-cy-mi się no-sa-mi. Król dzier-żył w rę-ku jabł-ko i pa-trzał przed sie-bie groź-nie, i ma-je-stat wiał od nie-go wiel-ki.

Trzy strzel-by huk-nę-ły od ra-zu, Po-tem wciąż ka-no-na-da, aż głoś-niej nad strza-ły Ryk-nął niedź-wiedz i e-chem na-peł-nił las ca-ły. Ryk o-krop-ny bo-le-ści, wściek-ło-ści, roz-pa-czy; Za nim wrzask psów, krzyk strzel-ców, trą-by do-jeź-dża-czy Grzmia-ły ze środ-ka pu-szczy. Ci strzel-cy w las spie-szą, Tam-ci kur-ki od-wo-dzą, a wszy-scy się cie-szą; Je-den Woj-ski w za-ło-ści krzy-czy, że chy-bio-no.

X. Przestankowanie.

Kropka.

71. **Przepisz te zdania, uważając na kropki.**

Dziś wyjeżdżam do Zakopanego. W Krakowie byłem dzień jeden. Zwiedziłem tylko Wawel i kościół P. Marji. Więcej zobaczę z powrotem.

Kropka stanowi najdłuższy przestanek, oznacza myśl skończoną.

72. **Odpowiedz zdaniami na następujące pytania i połącz, gdzie trzeba, kropkę.**

Gdzie się znajduje węgiel kamienny? Z czego powstał? Do czego służy? Gdzie są u nas kopalnie węgla kamiennego? Kto pracuje w kopalniach?

73. **Przepisz i postaw kropkę, gdzie potrzeba.**

Dzień switał coraz wyraźniej w ciemnej przestrzeni rysowały się drzewa i budynki Pod strzechami i w lesie ozwał się świergot ptactwa Mgła nad łąkami gęstniała w obłoki i kładła się rosą poranną na trawach Niebo na wschodzie bladło, różowiło Powiał lekki wiatr, jakby noc uciekała przed słońcem Już złociste promienie zapaliły w chmurkach różowe i złote blaski Nakoniec z poza lasu wypłynęła kula promienna.

Pytajnik.

74. **Przepisz, uważając na pytajnik.**

— Skąd to jedziesz? — Z nad Dunaju. — Co tam słychać w naszym kraju? — Oj, źle, matko, bieda z nami, trzeba hulać z Tatarami.

— Nikt nie może znać przyszłości, — czyż wiecie, co będzie jutro?

— Ja wiem.
— Cóż takiego?
— Sobota.

Góralu, czy ci nie żal odchodzić od stron ojczystych? Świerkowych lasów i hał, i tych potoków srebrzystych? Góralu, czy ci nie żal?

Pytajnik stawia się dla oznaczenia zapytania.

Napisz sam kilka pytań.

Przepisz i postaw, gdzie trzeba, pytajnik.

A kto mi zapłaci za tę jasność Bożą, co w moje okienko idzie z każdą zorzą

Za ten dach słomiany, co mi głowy strzeże, za ten dzwon, co dzwoni rankiem na pacierze

Za te lasów szumy, za te polne kwiaty, za ten krzyż pochylony, co mi strzeże chaty

A kto mi zapłaci za tę modrą wodę, za ciepłe słońeczko, za cichą pogodę

Za ten wiatr, co wieje, za fujarki granie, za tego świerszczyka, co tam świerka w ścianie

Gdzie mi tak na świecie kto zagra od ucha

Gdzie mi się rozśmieję tak rażno dziewczucha

Gdzie mi pokażecie naszą chatę lichą

Taki bór szumiący, taką łąkę cichą

Kędy ja usłyszę tyle ptactwa wrzasku

Skąd nam modrej Wisły i białego piasku

Wykrzyknik.

Przepisz, uważając na wykrzykniki.

— Jacku! zawołał Klucznik, mądre ty przyczyny wynajdujesz: cóż? one nie zmniejszają twej winy!

Po doktora! Gore! Ratunku! Hej! jest tam kto?

Patrz, jak za nami błyska czerwono!
Ha! — krzyknął jeździec — to stopy płoną!

Hej! naprzód! choć ciężko pod prąd,
Choć mgła nam żre oczy, wir grozi odmętą,
I burza się pastwi nad naszym okrętem,
Tam płynmy, gdzie jasny jest ład!

Wykrzyknik kładzie się po wołaczu i wykrzykniku, na początku lub na końcu zdania i wogóle po zdaniach, wyrażających rozkaz lub żywe uczucie.

78.

Przepisz, kładąc wykrzyknik.

Biada ocknął się olbrzym.

Otwórz nam, panie, dziedziniec,
Niesiemy ci piękny wieniec,
plon niesiemy, plon

A góral jak dziecko płacze:
Och może już ich nie zobaczę
Ha darmo, panie, kiej trzeba
Dla chleba, panie, dla chleba

Pędź, latawce białonogi chmury z drogi sępy z drogi
Szcześć Boże
Bóg zapłać

Smutno mi, Boże Dla mnie na zachodzie rozlałeś tęczę
blasków promienistą; przede mną gasisz w lazuruwej wodzie
gwiazdę ognistą. Choć mi tak niebo Ty złocisz i morze, smutno
mi, Boże

79. **Napisz sam po kilka przykładów na wykrzyknik po wołaczu, po wykrzykniku, po zdaniach wyrażających rozkaz i żywe uczucie.**

Dyktando na kropkę, pytańnik, wykrzyknik.

Oj dola!—szepnął Ślimak. Ileż to ja mam gruntu? Dziesięć morgów, a w tem łąki ani okrucza. Gdybym obsiewał co rok tylko sześć albo siedem morgów, a resztę ugorował, z czegożbym wykarmił moją biedotę? Oj dola! A parobek tyle zjada, co i ja, choć kulawy, i bierze piętnaście rubli zasług. Dziewczyna mniej zje, ale tyle robi, co pies napłakał! Radźże sobie teraz, człowieku! Całe szczęście, że mnie wołają do dworu, albo kobieta masła i jaj sprzedaje, albo wieprzka utuczy. I co z tego razem? Miłosierdzie Boskie, jeśli schowam do skrzyni za cały rok pięćdziesiąt rubli. Dajże tu ziemi nawozu, kiedy ci ledwie chleba dla własnej gęby wystarczy! Niechże więc już idzie, jak szło do tych czasów, kiedy inaczej być nie może. Taka moja dola!

Przecinek.

a) **Przecinek w zdaniach współrzędnych.**

Przepisz, uważając na przecinki.

Okno było otwarte, zapach z ogrodu zalatywał.

Chróst na stosie, ogień bucha, księżyc świeci, a gromada pieśni, gadki opowiada. Ptactwo milknie po kolei, ogień zwolna gasnąć zaczyna, a nam sen powieki klei. Po chwili drzemki oko się przetrze, blisko poranek, znać już po wietrze. Ot i szaro, ot i dnieje, ot i gaśnie blask księżycy, ot i zorza jak dziewczica miłą barwą rumienieje. Rzeźwy chłodek wieje z rzeki, z oczu resztę snu obmywa.

Przecinkiem oddzielamy krótsze zdania współrzędne¹⁾.

¹⁾ Gdy zdania współrzędne są połączone za pomocą spójników: i, a, lub, albo, ani, ni, czy, czyli—rozdzielamy je przecinkami, jeżeli posiadają różne przedmioty i orzeczenia, albo jeżeli spójniki użyte są kilkakrotnie. W przeciwnym razie—nie.

Przepisz i sam połóż przecinki.

a. Biodra Tatr las osłania ponad niemi stoi chmura a po halach wiatr przegania uronione orle pióra. Od liptowskiej strony podmuchują wiatry śnieżek polatuje posiwiwały Tatry. A na Świątki, na Zielone, szumią majem świeże lasy owce w góry wypędzone w halach schodzą się juhasy stary baca rej im wodzi pies liptowski strzeże owiec a przez lato juhas zbodzi każdy potok i manowiec. Odezwał się dzwon dworski i zaraz wśród lasu cichego pełno było krzyku i hałasu. Zaczęło świtać zerwał się wiatr chłodny. Chłopiec dobre miał serce ale w głowie za to okropnie było pstrokato. Albo mi ptaszek swoje skrzydła dajcie albo mi nad głową nocką nie śpiewajcie. Nie falowało już zboże na polach ani śpiew skowronka nad niemi nie rozbrzmiewał. Wtem ciężka marzeniami na piers spadła głowa i tak usnął ostatni klucznik Horeszkowa.

b. Jakies wojsko ciągnie chmurą a konnica naprzód wali. Słychać zdaleka strzelbę armatnią a na pagórku bracia pancerni oddają komuś posługą bratnią. Kształtem namiotu rozpięli płótno stanęli kołem i gwarzą smutno. A pod namiotem z głową u siodła leży dziad siwy w grubej opończy kula mu stare czoło przebodła po białych włosach krew mu się sączy na piersiach stalna błyszczy się łuska a starzec z dumą po wąsach muska.

c. Po drodze stare stoją chałupy nad niemi dymu ciągną się słupy. Przy jednej gruszką lipa przy drugiej i tak tam drzemią po drodze długiej. Po drodze w dali bieli się piassek krzyż nade drogą i zaraz lasek. Słońce dogrzewa ludzkie het orzą skowronek śpiewa na chwałę Bożą.

d. Stanął król za nim stanęli panowie oczom własnym wiary nie dają. Tam kędy dawniej panowała dzicz bezludna srogim zwierzom tylko dająca przytułek teraz leżała wielka równina po zżętem zbożu ścierniskiem okryta. Na ściernisku stały sterty wszelakiego zboża sto par wołów orało pod przyszyły zasiewek a wśród pola na gładkich łąkach hasały stada koni pasły się trzody krów i białych owiec. Na dwóch pagórkach dwa wietrzne młyny łopotały wielkimi skrzydłami a li-

powe gaje rozlegały się od brzęczenia rojów pszczelnych. Sto domów rozciągało się wzdłuż rzeki a z kominów sto dymów podnosiło się prosto do nieba. Na jabłoniach i śliwach liścia widać nie było pod owocem len suszył się po trawach i biegały się sztuki płócien a przed chatami na gałęziach i płotach suszyły się ufarbowane przędzywa wełny.

Napisz sam kilka zdań współrzędnych.

b) Przecinek między zdaniem głównym a pobocznym.

Przepisz, uważając na przecinki.

Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada. Czego się korupka za młodu napije, tem na starość trąci.

Bywało, skoro jutrznia błysnie na lazurze, stary ksiądz już w kościele, ja mu do mszy służę. Potem dziady grzanego piwka nam przynoszą, i ruszamy na łąkę z grabiami i kosą. Idziemy ku zatoce patrzeć, gdzie hula płotka, gdzie szczupak łuchocce. W sercu rzeźwość tak głęboka, ani ujrzyysz, gdy ci oka lzy poleją się jak woda.

Przepisz i połóż przecinki, gdzie trzeba.

a. Kto rano wstaje temu Pan Bóg daje. Wszystkim się dawało że Wojski wciąż gra jeszcze a to echo grało. Czem dla ptaka powietrze tem dla ryby woda. Cześć mężom których imiona żyją w pamięci narodu. Nie czas żałować róż gdy łoną lasy. Gdy się ludzie z sobą dzielą i wadzą najslabsi są. Nie sądź zbyt pośpiesznie gdyż łatwo popełnić możesz niesprawiedliwość. Nikt nie powinien być prawdziwie szanowanym kochanym dla pieniędzy albowiem w takim razie góry czciłby trzeba ponieważ złoto w swych wnętrzościach posiadają. Jaki pan taki kram. Postać Bernardyna wydawała że mnich ale nie zawsze w kapturze chodził.

b. Jak sobie pościelesz tak się wyśpisz. Czego oczy nie wi-

dzą tego sercu nie żal. Ledwie skowronek przywita dzionek oglądam rano co gdzie zorano. Skrył się za górą domek gdzieś młodość przeżył tak błogo. Pomnę raz pierwszy gdy jechał do szkoły jaką się trwożę w sercu przezwycięża. Ujrzałem mury gdzie klasztor i szkoła kędy mnie wiedli. Prefekt wyczytał przestrach z mojej miny bo mię pod brodę poglaskał laskawie. Nie gniewaj się na starca gdy ci prawdę powie. Choćby skonał od boleści nie dopytasz co go boli. Chciałbyś przed zacnym starcem żalić się jak dziecię że w szkole było dobrze dziś ci źle na świecie.

86. Napisz sam kilka przykładów na przecinek między zdaniem głównem a pobocznem.

Powtórzenie.

87. Przepisuj, kładąc przecinki, gdzie trzeba.

a. Walili bór! — Więcej niż czterdzieści chłopów pracowało od samego świtania kieby stado dzieciółów spadło na bór przypięło się do drzew i kulo tak zawzięcie i zajadle że drzewa padały jedno po drugim poręba rosła pocięte olbrzymy leżały pokotem a smukłe nasienniki sterczały na polu jako matki nad pobitemi płaczące.

A rębacze szli naprzód nieustannie rozwiedli się w szeroką ławę i wpierali się w bór który wyniosłą ścianą zastępował im drogę a tak przysłaniał ogromem że ginęli w cieniu konarów jeno topory błyskały w mrokach i były nieustrudzenie. Padały sosny ogromne od starości pozieleniałe padały świerki rozłożyste padały dęby bure brodami siwych mchów porośłe których pioruny setki lat nie zmożły a topory na śmierć powiedły. Któż to wypowie ile i jakich padało?

b. Ptaki zazwyczaj dobrze ukrywają swe gniazda ale gdy się pisklęta wyklują rodzice muszą ciągle wracać z żywnością do jednego miejsca co łatwo ściąga uwagę drapieżnych zwierząt.

Dlatego też ptaki używają rozmaitych sposobów żeby się nie zdradzić. Wymykają się nieznacznie wracają niby do innego miejsca skradają się cichaczem i nagle wpadają w gąszcz w którym gniazdo jest ukryte. Wiele też ptaków zaczyna pisać żeby założyćnie skoro mają zbliżyć się do gniazda jakby błagały o litość. Jeżeli zauważą że w jednym miejscu grozi co ich dzieciom przenoszą je gdzieindziej chociaż z wielkim trudem. Dbają też zwykle o to żeby dzieci były czyste i o porządek w gnieździe.

c. Aż jednego razu znaleźli się ludzie którzy samemu królowi donieśli jakie to dziwy dzieją się gdzieś w kraju litewskim w najgęstszej puszczy nad samym Niemnem. Panował wtenczas król Zygmunt August. Zapaleczywy był myśliwiec i właśnie w tej porze kiedy mu to doniesienie zrobiono bawił się polowaniem w swoich knyszyńskich lasach. Zmiarkował zaraz że od Knyszyna do tego miejsca o którym jemu ludzie rozpowiadali droga była niebardzo daleka więc jechać z sobą panom rozkazał i sam puścił się w drogę. Jechał i jechał aż raptem zobaczyli jakby koniec puszczy. Drzewa rzadniały jakoby z drogi ustępując a kiedy spojrział król przez te otwory aż krzyknął z zadziwienia i zawołał:

„Hej! waszmość panowie! widzi mi się że ktoś tu dla mnie nowe królestwo gotuje!“.

Wy tłumacz, dlaczego tu położyłeś przecinki.

Powtórzenie kropki i przecinka.

Przepisz i połącz, gdzie trzeba, kropkę i przecinek.

Woda i las to największa ozdoba każdej okolicy Miły chłód wiejący z lasu ciągnie do niego, w skwarny dzień letni i ludzi i zwierzęta a ileż to stworzeń znajduje w lesie bezpieczną kryjówkę Wydrażenia w drzewach szerokie konary dostarczają mieszkań rozmaitym ptakom czworonożnym i owadom Tu wiewiórka skacze z gałęzi na gałąź tam dzieciół pracownice kuje Na ziemi uwijają się pracowite mrówki a z pomiędzy liści rozlega się śpiewny głos drozda lub kukulki — słowem

życie w całej pełni. Choć słońce wysoko wzniosło się już na niebie i w polu skwar wielki w lesie nie się prawie nie zmieniło skwar tam nie dochodzi chłodno i zacisznie coś ciągnie każdego ku tej milej zieloności wśród której oko może odpocząć.

89.

Dyktando.

Już chłop szczęśliwie wydostał się z wysokiego lasu, już ino tą karłowatą sośniną a jałowcami się przebierał, już nawet widział pole zielone, już mu plusk szedł od rzeki, skowronki śpiewały, już ludzi zoczył przy plugach, a nawet bocki ciągnęły na bagniska, a nawet poczuł z wiatrem sady wiśniowe, co kwitły, gdy wtem z tych krzów ostatnich wyskoczyli zbójce! Dwunastu ich było i wszyscy z nożami. Bronił się, ale wnet przemogli, a że pieniędzy oddać po dobroci nie chciał, a krzyczał, to powalili go na plecy, przygnietli nogami, podnieśli noże i już chcieli go zgnać, a wtem skamienieli nagle i zostali tak z podniesionymi nożami, i wszystko się w ten mig zatrzymało w miejscu. Ptaki pocichły i wisiały w powietrzu, rzeki stanęły, słońce jakby zakrzepło, wiatr zmartwiał, drzewa ostały, jak je wicher przygiął, bociany jakby wrosły w niebo z rozłożonymi skrzydłami, — świat się cały zalał i skamieniał.

A nad ziemią rozległ się śpiew anielski: „Bóg się rodzi, moc truchleje!“.

c) Przecinek przy skrótach zdań i dłuższem określeniu.

90.

Przepisz, uważając na przecinki.

Jan, pijąc wódkę, zmarnował sobie zdrowie. Powróciwszy szczęśliwie z wojny, Michał zabrał się do gospodarstwa. Paweł, szanowany przez dzieci i wnuki, doczekał się szczęśliwej starości. Jadwiga, królowa polska, była córką Ludwika, króla węgierskiego i polskiego. Chcąc być widzem dzikich bojów, już u zwierzyńca podwojów król zasiada. Bardziej boli od języka, niżeli od miecza.

Ktokolwiek będziesz w Nowogródzkiej stronie, do Płuzyn ciemnego boru wjechawszy, pomnij zatrzymać twe konie, byś się przypatrzył jezioru. Świtez tam jasne rozprzestrzenia łona w wielkiego kształcie obwodu, gęstą po bokach puszcza oczernioną, a gładka jak szyba lodu. Świtez i w sławne orężem ramiona i w kraśne twarze bogata, niegdyś od książąt Tuhanów rządzona, kwitnęła przez długie lata.

Stary Szczepan, wójt od wieku, był jedynym wójtem w świecie.

Cicho Niemen przebiega rodzinne siedziby, niestraszny dla żeglarza i spokojny niby, pozwala sobie łodziom deptać całe lato.

Przepisz i połącz przecinki, gdzie należy.

a. Kasia wracając z kościoła spotkała sąsiadkę.

Powróciwszy z podróży zabiorę się szczerze do roboty. Malarz ceniony przez kraj cały przesłał nowy obraz na wystawę. Pośliznąwszy się na ulicy upadłem i złamałem rękę. Mógłbyś niedaleko szukając zając się młodszym bratem. Pan hrabia zachwycony tym cudnym widokiem stał cicho. Słyszając tętent towarzyszków w dali ręką dał znać ażeby konie zatrzymali. Przez wieś ciągnie się błotnista ulica gdzieniegdzie przedzielona dróżką od chaty do chłopskiego gumna paździerzem lub wiórami usłana. Wojski chlubnie skończywszy łowy wraca z boru. Sędzia od rana pisał zamknąwszy się w izbie. Idzie żołnierz borem lasem przymierając z głodu czasem.

b. Pies wierny przyjaciel człowieka nie opuszcza go w złej doli. Orzeł król ptaków gnieździ się najczęściej na wysokich skałach. Fijołki moje ulubione kwiatki zakwitły w naszym ogródku. Piętrzą się góry olbrzymy stare czoła swe kryją w porannej mgle. Aleksander I cesarz rosyjski zjechał się w Tylży z Napoleonem cesarzem francuskim. Najrańszy kwiatek wiosny błysnął ze złotych obłonek. Największe zwierzę ssące wieloryb przebywa w wodach mórz północnych. Niktby nie oddał zdrowia tego najcenniejszego skarbu człowieka za wszelkie bogactwa świata.

c. Koniom hojnie dano jako w porządnym domu i obrok i siano. Byle żart a już się obrazić gotów. Wróciwszy na dziedziniec Ślimak oddał brony parobkowi a sam zaczął oglądać krowę przywiązaną do płota. Gdy lada komar bzyknie przez siatki pajęczę wnet drży meserce zajęcze tchórząc tchórzliwiej od tchórza. Żaba jak raca drgnąwszy z pod nóg szusła i z góry na łeb w staw plusła. Koza w las idąc zbierać na domu potrzebę rokitę czy lipią skórę na gospodarstwie zostawiła córkę.

Ten osieł nosząc jak zazwyczaj juki szedł w ślad za panem. A za nimi z tyłu mający nad jukami i bydłkiem dozór ledwie widny w kłębach pyłu biegł pies wywiesiwszy ozór. Zrzucił kożuch Szymon stary choć od mrozu idą pary na boisku cepem bije wyciągnąwszy długą szyję.

d. Wieśniaczki niosą dar wiosny świeże snopki ziela. O dwa tysiące kroków zamek stał za domem okazały budową poważny ogromne dziedzictwo starożytnej rodziny Horeszków. Hrabia sąsiad bliski gdy wyszedł z opieki panicz bogaty krewny Horeszków daleki przyjechawszy z wojażu upodobał mury tłumacząc że gotyckiej są architektury. Zrozpaczeni rozbitekowie wybraawszy najbardziej pociętą i najwięcej nierówności mającą opokę zaczęli po niej pięć się w górę wsadzając palce w szczeliny. Ciężko dysząc przyłgnąwszy piersią do skały z rozkrzyżowanemi rękoma posuwali się zwolna jak drobne robaczki po urwisku lękając się spojrzeć w dół gdzie błyszczało pod nimi stalowe zwierciadło jeziora.

e. Wyszedłszy z płonącego gąszczu spojrzny syn wdowi przed siebie aliści wierzch góry blisko. Ucieszył się ale radość krótko trwała kiedy zobaczył skałę jak ścianę prostą sterczącą pośród drogi. U spodu skały czerni się ogromna jama a w niej śpi chrapiąc głośno smok siedmiogłowy. Wdowi syn z cicha podkradać się począł chcąc we śnie groźnego potwora zabić. Ale smok zerwał się ze snu zaryczał siedmiu paszczami aż wstrząsła się góra cała i kłapiąc strasznie zębami ziejąc siarczyste płomienie szedł prosto ku niemu. On też nie czekając poskoczył przeciw bestji siedem razy kosą świsnął a co ciał to spadł łeb smoczy i krwią

pluszcząc w dół się toczy. Gdy ostatni łeb odpadł syn wdowi wszedł w jamę smoczą.

f. Jednego dnia pacholek wartujący z wieży zamkowej dał sygnał że na drodze widać zbliżającego się gościa. Wyszedł więc książę w tę stronę i doszedłszy pola usiadł na kamieniu przy drodze i czeka. Po niedługiej chwili zbliżył się podróżny a nie znając księcia mijał go bez pozdrowienia wprost do zamku kierując drogę.

— Szczęść Boże — uśmiechając się powiedział książę — a skądże Bóg prowadzi?

— Zdaleka jadę — odrzekł młody gość spokojnie a zatrzymawszy się chwilę i patrząc na nieznanomego dodał:

— Pewno waszmość z dworu księcia tam właśnie dąże w swojej sprawie.

— Podobasz mi się waszmość — odparł książę wstając — sam cię wprowadzę do zamku i księciu panu przedstawię.

g. Jeździec zbliżał się powoli wyprawiając dziwne skoki. Każdy mógł łatwo zgadnąć że ten jeździec pierwszy raz dosiadł konia a koń pierwszy raz dźwiga takiego jeźdźcę. Chwilami jakoś zgodnie jechali klusem ale wnet kawalerzysta tracił równowagę i szarpiąc lejce chciał się poprawić na siodle a wtedy koń czuły na każde dotknięcie skręcał w bok lub stawał w miejscu. Wówczas jeździec zaczynał emokać i gnieść siodło kolanami a widząc że to nie skutkuje usiłował wyciągnąć z pod pachy szpicerutę. Wówczas koń domyśliwszy się o co chodzi poczynął znowu biedz klusem pobudzając do nadzwyczajnych ruchów ręce i nogi jeźdźcy który robił się podobny do lalki zszytej z kilkunastu kawałków źle do siebie przypasowanych.

Wytłumacz, dlaczego tu kładziesz przecinki.

Dyktando.

Zafrasował się syn wdowi nad utratą wtórego brata, ale niewiele myśląc, pobiegł co tchu do domu i, wzięwszy bułkę chleba do opalki, kosę sobie naostrzywszy, przewiesił ją przez

ramię i poszedł szukać źródła żywej wody, mającej wrócić żywej zmarłej matce. Przepląnąwszy trzy rzeki i minąwszy trzy bory, stanął pod sobotnią górą. Stanąwszy, spojrzę, aż góra niezmierna, szczytu we mgle nie widać. Wdowi syn podumał chwilę, wspomniął na matkę martwą i, wezwawszy Boga na pomoc, począł się drapać po górze, ani dbając na ostre skały, na zmię, kłające bolesnemi żądł, na zielska trujące, co mu ciało szarpały kolecami.

d) Przecinek, oddzielający wołacz i wykrzyknik.

93.

Przepisz, uważając na przecinki.

Muszę, synu, pozostać wiernym obowiązkom. Słowiczku mój, a leć, a piej! Goń, jesienny wichrze, zeschły liść po drodze. Bądź zdrow, mój drogi synu, niech Opatrzność czuwa nad tobą! Ach, tyś to, pies nasz wierny, nasz pocziwy Kruku? Dumki-gołąbki, bywajcie zdrowe, ja was nie schwyce, człek niepiśmienny!

O, niewiadoma ta boleść nikomu, jaka się w mojem sereu dziś zamyka! Hej, bracia orły, do lotu! Oj, Stachu, miły Stachu, oj, ciecze woda z dachu! A, Twardowski, witam, bracie! No, wygrałeś, panie bisie! Ej, poleciał sokół siwy w bujne stepy Ukrainy!

O grzędo ty nasza, o grzędo rodzona, dla ciebie te serca, dla ciebie ramiona! Czy zima cię zmrozi, czy wiosna okwieci, ty z nami, o matko, my z tobą—twe dzieci.

Leć, już, skowronku, z piosnką spiesz, gdzie pada siewne ziarno. Leć już, jaskółko, leć do strzech, na lubą ci gościnę. I ty, śpiewaku rozgłośnych ech, słowiczku, leć w olszynę.

94.

Przepisz i połóż przecinki.

Szlachetne zdrowie nikt się nie dowie jako smakujesz aż się zepsujesz. Donieś mi kochany Jerzy kiedy zamierzasz przyjechać. Boże kto Ciebie nie czuł w Ukrainy błękitnych polach! Święta miłości kochanej ojczyzny czują Cię tylko umysły pocziwe. Przed oczy Twoje Panie winy nasze składamy. Ludzie ludzie wy nie wiecie gdzie jest szczęście na tym świecie.

Ach jak mi smutno! O czemuż niepodobna wrócić przeszłości! No chodźmy już stąd. Hej zwracaj od komina! Hop hop cwałem koniu wrony! Aj nie gwizdź tak przeraźliwie! Stuk puk w okieneczko. Tyk tak wydzwaniał niezmordowanie zegarek. Panowie bracia dalej na konie!

Oj wy kłosa bujne kłosa padniecie wy od tej kosy co się jako miesiąc pali kiedy Szymon ją nastali. Młodości moja bądź mi zdrowem ziarnem! Serdeczna Matko Opiekunko ludzi niech Cię płacz sierot do litości wzbudzi!

Napisz po 5 przykładów na przecinek, oddzielający wołacz i wykrzyknik.

Powtórzenie.

Przepisz, kładąc przecinki i inne znaki.

a. — Śpijże tu chłopak i nie drzyj się ty jagódko moja najslodsza. A ty Kurta legaj przy nim i pilnuj żeby go kura nie dziobnęła albo pszczoła nie ugryzła. A jak mi się nie będziecie dobrze sprawowali to złapię tyczki i tak wam kości porachuję!

Nie śmieć się ty Kurto sobako kudłata nie przymykaj ślepiów nie wymachuj ogonem bo ty wiesz że jabym prędzej z ciebie trzy skóry zdarła niż na Stasia jeden patyczek ułamała. Tak ty kundlu próżniaku co leżysz na słońcu kiedy cały świat pracuje.

b. — Wio dzieci—wołał Ślimak wywijając batem i oganiając wróble co już czyhały na ziarno. Sio darmozjady—żeby i na was jeszcze nie pracował to zmarnielibyście pod płotem. A one będą mi tu jeszcze wydziwiałły próżniaki żarłoki nienasytne. Oj ziemio ziemio nie skąp urodzaju bo widzisz przecie co się z nami stanie bez ciebie karmicielko ludzi i zwierząt. A ty słońce nie żałuj ciepła a wy chmury pokropcie deszczem moją pracę ale za często się nie pokazujcie bo wszystko dobre w miarę.

e) Przecinek, oddzielający jednorodne części zdania.

97.

Przepisz, uważając na przecinki.

Pan i sługa, bogacz i żebrak, mędrzec i prostaczek zarówno podlegają troskom, nieszczęściom, chorobom i śmierci. Czarny kolor skóry, wystające kości i gęste, kręjące się włosy stanowią cechy charakterystyczne plemienia murzyńskiego. I pszczoła, i osa, i motyl są owadami.

Rodzice pielęgnują dzieci w niemowlęctwie, chowają je, kształcą, strzegą od złych wpływów w wieku dziecięcym, w młodości wspierają radą, budzą szlachetne uczucia, a kochają przez całe życie. Nowy nasz dom nie jest ani ładny, ani wygodny.

Wysoki, szczupły i blady młodzieniec stał z książką w ręku przy stoliku. Wchodziło się na górę po wązkich, ciemnych, niewygodnych schodach. Wynajeliśmy mieszkanie w lesistej, malowniczej i bardzo zdrowej okolicy. Przeczytałem treny Kochanowskiego, satyry Naruszewicza i bajki Krasickiego. Każda doskonalsza roślina ma korzeń, łodygę, liście, kwiaty i owoce. Strusie zamieszkują Afrykę, przeległy jej wyspy, jakoteż część Azji.

Już tobie, boćku, czas już, czas, na gniazdo twe, na broń, klekotem witaj ten łąn, ten las, te łąki uroszone. Hej, szerokie, puste pole, w sinych mgłach stojące, czekaj ty nas, jak zaświeci to majowe słońce.

98.

Przepisz i połącz przecinki.

a. Platyna, złoto i żelazo, nazywają się szlachetnymi kruszcami. Pszenica, żyto, jęczmień i owies, należą do rodziny trawiastych. I owca i koza i wół i antylopa, posiadają rogi trwałe i puste. Było na tej ziemi dosyć chleba i soli i ryb w wodach i dzikiego zwierza w kniejach.

b. Roślina wschodząca rośnie, wydaje owoc i w końcu umiera. Prawdziwy rycerz był odważny, mężny, w boju sprawiedliwy i wierny, danemu słowu. Kazimierz Wielki zagospodarował i oświecił kraj, był sprawiedliwym, rozumnym i przezornym monarchą. Świecący przezroczysty zielony kamyczek zwrócił moją

uwagę. Schorzałych, zgłodniałych rozpaczających pokochaj bliźnich swoich, biednych bliźnich swoich, a zbawion będziesz. I szła muzyka coraz szersza, coraz dalsza, coraz cichsza i coraz czystsza, doskonalsza. Byliśmy na wsi przez czerwiec, lipiec, sierpień i połowę września. Tam na północ, hen daleko, szumią puszcze ponad rzeką. Lekko, cicho, gładko, nieś nas Wisło nasza. Nie mieliśmy na tym pustkowiu ani lasu ani rzeki ani nawet większego stawu. Moja rusznica pali donośnie, bije zające, kaczki, cietrzewie.

c. Coraz wolniej płynie modra rzeka, coraz dalej, dłużej, gdzieś ucieka przez świat, jakiś cichy, zmierzchły, szary, niesie jesień, swe królewskie dary. Idzie cicha, idzie zadumana w leśnych wrzosach, tonąc po kolana i otrząsa na ziemię z korony, chłodne perły, brylantowe szrony.

Stary Szymon wyszedł z rana, świtka na nim, siwa lniana. Stary Szymon czapę wmiął u ramienia, płachtę zwiesił i już rzuca w ziemię czarną, nasze złote, pszenne ziarno. A nad polem, nad szerokim, świeci słońce jasnym okiem.

d. Pod tą cichą, złotą, zorzą, zórawie, leciały z tem szerokim, pustym polem, smutnie się żegnały. Ty szerokie, puste pole, ty czarny ugorze, już my lecimy, odlatujemy za to sine morze.

Na basęti Roch przygrywa śliczna, druchna, cienko śpiewa, klaszczą swatki i z paradą, drabiniastym wozem jadą. Przyjechali, przede, wrota, witała ich, strzecha, złota, złota, strzecha, dach, słomiany, wybielone, cudnie, ściany.

e. Wspomnij sobie, chłopcze, kiedy rankiem wychodzisz z domu, że w tej samej godzinie i w tem samym mieście, kilka tysięcy chłopców, tak samo jak ty, idzie zamknąć się na kilka godzin w szkole. Wspomnij o milionach dzieci, które w tym samym czasie idą do szkoły we wszystkich krajach świata.

Wyobraź sobie, jak ta wielka armja idzie przez ciche wioski i przez gwarne miasta, po brzegach mórz i jezior, pod upalnym słońcem, to znów pod chmurnym niebem, lodziami, gdzie brak ładu, koźmi, gdzie nogi ustają, saniami, po śniegach i lodach, przez doliny, przez wzgórza, wskrósł lasów i potoków, pojeźdźnikiem, gromadą, to znów długim rzędem, wszyscy z książkami, pod pachą, odziani w tysiąc odmian i sposobów, mówiący tysią-

cem języków miliony idą miliony uczyć się tych samych rzeczy tysiącem różnych sposobów.

f. Piękny strój Krakowiaka znany jest wszystkim; stanowią go szerokie spodnie białe w niebieskie lub różowe paski długa kamizela skórzany pasem przepasana i granatowa kierzka z czerwonym kołnierzem naszywanym srebrem i złotem albo biała sukmana z czerwonymi wyłogami czapeczka z pawiem piórkiem i czarnym barankiem u butów podkóweczki a kozik u pasa przy którym brzęczy siedemdziesiąt kólek.

0. Napisz po 3 przykłady na przecinek, oddzielający jednorodną część zdania.

Dyktando.

a. Ten pan, zdaniem mojem, kto przestał na swoim. Za baranem szły woły, trzoda owiec, kozy, za bydłem cztery ciężko pakowane wozy. Kiedy pierwszy raz bydło wygnano na wiosnę, uważano, że chociaż zgłodniałe i chude, nie biegło na ruń, co już umiała grude, lecz kładło się na rolę i, schyliwszy głowy, ryczało albo żuło swój pokarm zimowy. Do zagrody dostał się nowy mieszkaniec, cichy jak mrówka, wierny jak pies i choć kaleka, pracowity za dwa konie. Od tej pory, z wyjątkiem złotego psa Burka, nie już nie przybyło w Ślimakowem gospodarstwie: ani z dzieci, ani ze służby, ani z dobytku. Ślimak był to chłop średniego wzrostu, z szeroką piersią i potężnymi ramionami. Miał twarz spokojną, wąsy krótko podcięte, na czole grzywkę, a z tyłu długie włosy, spadające na kark.

b. — Zmiłujcie się, gospodarzu, i poratujcie nas w nieszczęściu. Pan Bóg, kiedy karę na naród przypuszcza, najprzód odbiera obywatelom rozum. Och, tak źle nie jest przecie! Słońce ostatnich kresów nieba dochodziło, mniej silne, ale szerzej niż we dnie świeciło, całe zaczerwionione, jak zdrowe oblicze gospodarza, gdy prace skończywszy rolnicze, na spoczynek powraca. Jeszcze przez konary błysnęło, jako świeca przez okiennicę szpary, i zgasło. Powiećcie, wiatry, od wschodu.

c. Sklep Mincla znałem od dawna, ponieważ ojciec posyłał mnie do niego po papier, a ciotka po mydło. Zawsze biegłem z radosną ciekawością, ażeby napatrzeć się zabawkom, które były za szybami. O ile pamiętam, był tam w oknie duży kozak, który sam przez się skakał i machał rękami, a we drzwiach bęben, pałasz i skórzany koń z prawdziwym ogonem.

Wnętrze sklepu wyglądało, jak duża piwnica, której końca nigdy nie mogłem dojrzeć z powodu ciemności. Wiem tylko, że po pieprz i kawę szło się na lewo od stołu, za którym stały ogromne szafy, od sklepienia do podłogi napełnione szufladami. Papier, atrament, talerze i szklanki sprzedawano przy stole na prawo, gdzie były szafy z szybami. A po mydło i krochmal szło się w głąb sklepu, gdzie widać było beczki i stopy pak drewnianych.

Powtórzenie.

Przepisz, kładąc przecinki.

a. Około południa najwięcej było w sklepie kupujących. Sprzedawano talerze szklanki żelazka młynki łalki a niekiedy duże parasole szafirowe lub ponsowe. Przychodzili mężczyźni kobiety i dzieci wszyscy dobrze ubrani nie śpieszący się zwykłe rozmowni. Zasiadali na krzesłach wybierali towar kazali pokazywać sobie różne rzeczy targowali się wreszcie jednak kupowali. Była przytem bezustanna bieganina rozkazy spory wykrzykniki i gwar jak w pszczelnym ulu.

b. W przeddzień wesela wszystko było w pogotowiu: chata wybielona wykadzona jałowcem posypana kosaćcem tatarakiem u drzwi powieszono wianki wszystkie naczynia postawiono nowe. Około dziewczyny kręciły się wesołe druchny i stara przybrana matka coś jej szeptała widno nauczwała. W chacie pieśni nie ustawały od rana. Każda godzina miała swoją przeznaczoną śpiewały jedzieńczęta naprzemiany. Kobiety stroiły korowaj weselny piec się dopalał jasno i wesoło ciasto było gotowe.

c. Wieczera była gotowa. Najpierw gospodyni podała

kwas buraczany gotowany na grzybach z ziemniakami całymi a potem przyszły śledzie w mące obtaczane i smażone w oleju konopnym później zaś pszenne kluski z makiem a potem szła kapusta z grzybami olejem również omaszczona a naostatek przysmak prawdziwy racuszki z gryczanej mąki z miodem zatarte i w makowym oleju uprażone. A przegryzali to wszystko prostym czarnym chlebem bo placka ani strucli że z mlekiem i masłem były nie godziło się jeść dnia tego. Cicho też w izbie było ciepło serdecznie nabożne i tak uroczyste jakby między niemi leżało to święte Dzieciątko Jezus.

d. Od świeżo skoszonej łąki powiał wiatr gorący jak dmuchanie słońca. Polaskotał przysadziste kopy siana pogwizdał w dziuple spróchniałym wierzbom które napróżno chciały go machaniem gałązek odstraszyć przecedził się przez pleciony płot i pociągnął po kowalowym sadzie. Zielone liście buraków wysmęły koper i pierzasta pietruszka zaczęły się trząść jak w febrze prawdopodobnie ze złości bo to leniwy naród i nie lubi żeby go dotykano. A rozczochrana nać kartofli jaskrawe słoneczniki i różowe maki kiwały się jak Żydzi w bóżnicy zgorżzone widać lekkomyślnością wiatru który pszczoły od ulów het odpędzał a samej kowalowej czepiec na głowie przekręcał choć ona tutaj pani i gospodyni wszystkiego co jest w sadzie w chacie w oborze i na sześciu morgach pola.

e. Przychodzili ludzie zdaleka zobaczyć jakie w puszczy działa się cuda a kto przyszedł ten już zostawał na długo. Ale gospodarze mieli do pomocy rodzonych już pomocników: dorosli synowie i córki pożenili się i osiedli koło ojców. Jeden pojął sobie żonę z rybaków drugi ją wybrał między sokolnikami trzeciemu przeznaczenie dało bojarkę czwartemu bobrowniczkę piątemu pszczelarkę a szósty przywiózł sobie towarzyszkę aż z miasta Grodna. Skąd synowie pojмовали żony stamtąd przybywali mężowie dla córek i już nie odjeżdżali tylko tu sobie budowali chaty las wycinali uprawiali pola. I tak płynęły lata rosło gospodarstwo powiększała się osada przybywało chat uprawne pola coraz szerzej zalegały a błogosławieństwo Boże widocznie nad niemi czuwało.

f. Czterdzieści lampek górniczych rozświetlało odwieczne ciemnice w których pracował człowiek. Każda pięść tej ziemi każdy załom wklęśnięcie każda szczerba — to ślad pracy zawziętej usilnej nieustającej. Ani twardy granit oporny piaskowiec zdradliwy łupek uparta glina podstępny piasek zawzięta woda — nie wstrzymały postępu pracy ludzkiej. Małe karły uzbrojone w oskard-młot i świder-dłuto pruły wnętrzości ziemi bez przerwy bez wytchnienia bez znużenia z nadzieją że z przepaści wyjdą zwycięzcami. Od czasu do czasu olbrzym-ziemia otrząsał się z niemiłych karłów gruchotał ich kości i marzył o spoczynku. Ale wnet budziły go uderzenia oskardów zgrzyty świderów gwizd maszyn blade światełko lampek i znowu wrzała walka nieustająca nieubłagana zawzięta nieprzejednana.

g. Czterdzieści lampek górniczych palących się chwiejnym płomieniem oświetliło posępne żółtawe twarze ubieliło blizny na czołach i głowach zamajaczyło w oczach wzniesionych do góry zarysowało wyraźnie złożone do modlitwy ręce grube spracowane z szerokimi poczerniałymi szramami. Głosy ich szorstkie bezdźwięczne grube głębokie zabrzmiały wspólną modlitwą powtarzaną nagłos za sztygarem. Dźwięczała w nich nuta prośby i wiary błaganie o ratunek wielka pokora i wielka ufność.

Po skończeniu modlitwy sztygar wstał z lampką w ręku nakrył głowę i zawołał: — Zaczynaj w imię Boże!

Średnik.

102.

Przepisz, uważając na średnik.

Książd Augustyn Kordecki był to człowiek średniego wieku, wzrostu miernego i twarzy wcale nie bohaterskiej; rysy jego znamionowały tylko silną duszę, charakter nieugięty i rozum jasny; dobroduszną łagodność łączyła się w nich z męstwem i wytrwałością.

Już i bocian przyleciał do rodzinnej sosny i rozpiął skrzydła białe, wczesny sztandar wiosny; a za nim, krzykliwymi nadeciągawszy pułki, gromadziły się ponad wodami jaskółki.

Noc była śliczna, cicha, ciepła; pokryte rosą łąki wydawały się jak rozległe jeziora; z łąk dochodziły mię głosy derkaczy; bąk huczał w dalekich trzcinach.

Gnuśnością nikiemniej ludzie, upadają i giną narody; pracą — wszystkie się utrzymują i bogacą.

Blade słońce jesienne w momencie zachodu swego ustroiło się w takie blaski i barwy, jakich, królując nawet na zenicie, nie posiadało nigdy. Tarczy słonecznej widać nie było, bo skryła ją płachta złota, purpurą i fioletem przetykana; wyżej zaś, po całym błękitnie nieba rozsiały się puchy obłoków, szkarłatem i złotem nalanych, podarte, nierówne, krepowe, niby smugi srebra i fioleto.

U skraju ściernisk, pod laskami, wzbijały się z małych ognisk pastuszych nizkie, nikłe, sinawe dymy; polne grusze, topole i wierzby stały jeszcze w zieleni gęstej, lecz szerniałej i bez blasku; a kiedy niekiedy, niewiedzieć skąd się biorąc, żółty liść przelatywał już powietrzem, i gdzieś na polnych krzakach mlecznie białe płatki pajęczyny.

W dni powszednie rozlegały się tu jeszcze przewlekłe i posępne lub ochocze i krótkie wołania oraczy; widać także było szybko przesuające się plugi, z cichym chrzęstem po zaoranej roli wlokące się brony, i powoli, równo, w prostych linjach, z wyprostowanymi postaciami postępujących siewców, których ręce rytmicznymi prawie ruchy rzucały na zagony obfitą rosę ziarna.

Średnik oznacza przestanek dłuższy, niż przecinek; stawia się między zdaniami współrzędnymi, jeżeli te są dłuższe lub jeśli mają zależne od siebie zdania podrzędne.

Przepisz i połów przecinki i średniki.

a. Dasz ubóstwo daj je znosić dasz obfitość daj jej użyć. Bóg rzecze słowo a lody natychmiast tają wionie duch Jego a wnet wody wzbierają.

Tylko w gaju i około rzeczki w łożach błyskały wilcze oczy jako świeczki a dalej z ścieśnionych widnokręgu brzegów

tu i owdzie ogniska pastuszych noclegów nareszcie księżyc srebrny pochodnię zaniecił.

b. Wszyscy się teraz uczą moje dziecko. Pomyśl tylko o robotnikach którzy po całym dniu ciężkiej pracy idą do szkoły wieczornej pomyśl o kobietach i dzieciach które po całym tygodniu zajęcia chodzą do niedzielnej szkoły o żołnierzach którzy chwytają za książki ledwo wróciwszy z ciężkich i mozolnych ćwiczeń pomyśl o dzieciach niewidomych niemych które mimo kalectwa do nauki się garną pomyśl wreszcie o więźniach bo i ci nawet uczą się czytać i pisać.

c. W gąszczach leśnych zwolna budziło się życie: sroki klóciły się zapamiętałe wisiały przyczepione do giętkich gałęzek bujały się z niemi i tak wciąż krzyczały że cały las rozbrzmiewał zbudzony zając wyłaził z pod krzaków stawał słupka ocierał oczy łapkami i kicał w głąb z całych sił tam znów lis pomykał chyłkiem kite spuścił nos wystawił wietrzac na wszystkie strony i migał jak cień i straszył bo ptaki z krzykiem uciekały na drzewa wiewiórka zapamiętałe tańczyła po szczytach po gałęziach po sękach była wszędzie i nigdzie tylko jej rudy korpus migał jak błyskawica wysoko nad lasami ciągnęły stada kawek słyhać było łomot ich skrzydeł i przerywane krakania sarny szły gromadą do zdroju który szemrał pomiędzy kamieniami pomykały tak cicho wśród drzew że najlżejszy szelest nie zakłócał ciszy śpiącego lasu chwiały się tylko gałązki leszczyn pod którymi się przesuwały.

d. Dzień był gorący skwarny świat mienił się w blaskach słonecznych. Między łąkami zbóż we wklęsłych dolinach zieleń się łąki tu i owdzie gdzie w murawach dyszało źródło tam i zieloność była jaśniejsza a cała łąka pokryta żółtymi kwiatami kaczeńca biła o ludzkie oczy nadmiarem złotego blasku na mokradłach ciemniały olchy od których wiało chłodem i wilgocią.

Cały tutejszy kraj zalegała podtenczas nieprzebyta puszcza, tylko Pan Bóg nasiał w niej co niemiara jezior błękitnych i łąk

zielenych, a ludzie pobudowali trochę osad, w których trudnili się różną przemyślnością. W jednych miejscach, nad jeziorem lub rzeczkami, siedzieli rybaki i bobrowniki; w innych, tam gdzie stały lipowe lasy, pszczelniki pracowitym zwierzątkom miód i воск odbierali; niektórym król nakazał, aby dla niego hodowali sokoly, i od tego poszło, że nazywali się sokolnikami; a innych wolnością obdarował, aby tylko wszelkie posyłki jemu sprawiali, dla tej przyczyny mieli nazwanie bojarów.

Dwukropek.

Przepisz, uważając na dwukropek.

W środku karczmy jest podział, jak w żydowskiej szkole: jedna część pełna izbic ciasnych i podłużnych, w drugiej — gromna sala. Życie powinno być szkołą: czerpać zeń trzeba nie tylko te nauki, które gotowe na powierzchni leżą, ale i te głębiej ukryte prawdy, które często bez uwagi bywają opuszczane.

Wakacje nadchodzą: trzeba się wybierać w drogę. Śnieg pada: będzie sanna. Praca jest prawem natury: pracuj, jeśli nagniesz je spełnić. Wisła mocno przybiera: będzie powódź.

Krótkie były sędzięgo z synowcem witania: dał mu poważnie rękę do pocałowania, i w skroń ucałowawszy, uprzejmie ozdrowił; a choć przez wzgląd na gości niewiele z nim mówił, widać było z łez, które wylotem kontusza otarł prędko, jak kochał pana Tadeusza.

Twardowski siadł w końcu stoła, podparł się w boki jak masza: „Hulaj, dusza! hulaj!” woła, śmiesz, tumani, przestrasza. żołnierzowi, co grał zucha, wszystkich laje i potraça, świsnął tablą koło ucha: już z żołnierza masz zajaca. Na patrona z trybunału, co mileżkiem wypróżniał rondel, zadzwonił kieską po ału: z patrona robi się kondel.

O milę w wiosce był dom plebana: mała świetlica w ziemi schowana.

Z długich doświadczeń jego żywota jakby wyrocznie mieli kmiotkowie: drożyzna, pomór, pogoda, słońce, — ksiądz definito zawsze przepowie.

Dwukropek stanowi wyraźniejszy jeszcze przestanek od średnika; stawia się:

- a) przed zdaniem wyjaśniającym,
- b) przed przytoczeniem cudzych wyrazów i
- c) po wyrazie ogólnym przed wyliczeniem szczegółów.

106.

Przepisz, dodając, gdzie trzeba, dwukropek.

Nie przyjdę dziś do ciebie nie mam czasu. Zbłąkana kobieta straciła odwagę wszystko było przeciw niej błędność dróg, ciemność, zwierz.

Wtem nowe widmo wśród blasku oręży siedzą poważnie państwa dostojnicy i w obrzędowej dalmatyce księżej, w koronie, z berłem, na ojców stolicy siadł Zygmunt August z postawą młodzieńczą.

Twarzy dostrzedz nie mogłem nazbyt prędko znikła.

Paweł i Gawel w jednym stali domu Paweł na górze, a Gawel na dole.

Wtem słyhać turkot wozy jadą drogą.

Sternikami żeglarzy były ptaki wieziono je na statkach, gdyż one lotem wskazywały drogę do lądu.

Małą szkoda zbyć się większej stoi za korzyść lepiej zmoknąć, niż utonąć.

Chrystus mówił do uczniów „Błogosławieni, którzy płaczą, albowiem oni będą pocieszeni”. Załamał ręce ksiądz zdziwiony i rzekł „Gdy świat drży cały, to ty myślisz o procesie?” Zapomnieli wszystkiego, nawet Bernardyna, tylko śpiewali, krzyząc „Wódki, miodu, wina!”

Często przychodzili do nas dawni koledzy ojca pan Domański, woźny, i pan Raczek, który na Dunaju miał stragan z zieleniną.

Przeczytałem przez wakacje mnóstwo książek Krzyżaków Sienkiewicza, Placówkę Prusa, Pana Tadeusza i Grażynę Mickiewicza, Chłopów Reymonta i Balladynę Słowackiego.

Przed egzaminem pracowałem szczerze powtórzyłem kursa, przepisałem ćwiczenia, odrabiałem zadania matematyczne.

W następnej klasie przybywało nam kilka przedmiotów algebra, historia, botanika.

Po prawej stronie podwórza były zabudowania gospodarskie obory, stajnie, stodoły. Tam najczęściej bawiła się gromadka dzieci wszystko tu miały, co do zabawy potrzebne i stogi miękkie, gdzie łatwo się schować, i ludzi trochę dobrych, a nie sprzecznych i bydłatka i konie i Brysia na łańcuchu.

7. Napisz po 2 przykłady na dwukropek przed wyjaśnieniem, przed przytoczeniem cudzych wyrazów, po wyrazie ogólnym przed wyliczeniem.

8. Dyktando na dwukropek.

Prawo to święte na ziemi i niebie: „Kochaj bliźniego, jak samego siebie!” Do podróży wszystko gotowe: orszak, straż i konie. Uczę się rozmaitych nauk: gramatyki, geografii, historii, arytmetyki.

Jan Kochanowski mawiał: „To pan, zdaniem mojem, kto przestał na swoim”.

Uśłuchaj rady starego przyjaciela: przestań palić papierosy. Litość bierze patrzeć na ciebie: takiś błady i wynędzniały.

Dzieci zaczęły płakać: obawiały się ciemności. Nagle rozległ się tętent, potem grzmot daleki: widocznie bitwa się zaczęła. Zwolna ciemności nocy zaczęły blednąć, ustępować: ranek się zbliżał. Niebezpieczeństwo rosło z każdą chwilą: wzbierająca woda mogła przerwać groblę, a wtedy zgineliśmy.

Wy tłumacz, dlaczego stawiamy tu dwukropek.

Powtórzenie.

109.

Przepisz i sam kładź znaki przestankowe.

a. Dalsze wychowanie bocianów odbywało się na łące którą dzieci znały dotąd tylko z opowiadania. Tutaj musiały się one nauczyć poznawania niebezpieczeństwa dowiedziały się że nie należy uciekać przed krową koniem swinia ale należy strzedz się rozpustnego psa. Do nauki łowów potrzebna też była pewna znajomość zoologii co innego jest żaba co innego pisklą skowronka jaszczurka wąż młody zajaczek.

Podczas nauki latania zdarzały się różne przypadki niejednen młodzienc spadał na strzechę pochyłą i ślizką a matka wówczas wołała „Ratuj się jak umiesz” Chłopaki wiejskie patrzyły na to z ciekawością i wołały na towarzyszków „Chodźcie popatrzeć bocki uczą się latać!”

b. — Co to za świat — myślał pies — na którym dzieci tylko śpią gospodyni bawi się rwaniem listków na zagonie drzewa zamiast uczciwie pracować kiwają się i szeleszczą bocian na klekotanie zrywa piersi a gospodarz z chłopakami nie robi w kuźni nic tylko ruszają miechem i kują? On małym młotkiem bije w kowadło dyń dyń dyń a chłopcy wielkimi młotami w żelazo łup łup łup aż iskry lecą. Stałem nieraz przed kuźnią tom widział.

c. A oko słońca weszło. Jeszcze nieco senne Przymruża się drżąc wstrząsa swe rzęsy promienne Siedmią barw błyszczy razem szafirowe razem Razem krwawi się w rubin i żółknie topazem Aż rozłśniło się jako kryształ przezroczyste Potem jak brylant światło na koniec ogniste Jak księżyc wielkie jako gwiazda migające Tak po niezmiernem niebie szło samotne słońce.

110.

Dyktando na przecinek, średnik, dwukropek.

a. Każdy, kto w przyjaźń nierozważną wchodzi, nudy i będę pewno sobie kupi: mądry przeciwnik często mniej zaszkodzi, niżli przyjaciel serdeczny, a głupi.

Jeśli na obrazie jest plama czarna, albo w obrazie dziura, tedy lada głupi postrzeże je: ale zalety obrazu widzi tylko znawca.

Gwiazdy, które nam się wydają drobnymi punkcikami na niebie, posiadają własne światło, tak jak słońce; przeciwnie, te z ciał niebieskich, które błędnie uważamy za największe i najpiękniejsze gwiazdy, są tylko planetami, świecącemi, jak księżyc, odbitem światłem słońca.

Kto się nauczy w młodości sumiennie pracować; kto w życiu całem nie trwonił sił i czasu nadaremnie; kto wypełniał zawsze swoje obowiązki względem społeczeństwa i rodziny: — ten w starości doczeka owoców swej pracy; temu widok dzieł własnych radością serce napelni; ten z pogodą w duszy pożegna to życie, w którem spełnił wszystkie zadania i odebrał wszystkie nagrody.

b. Zdu-miał się kró-le-wicz Ju-nak, prze-żeg-nał się, zdjął z pal-ca pier-ścień za-cza-ro-wa-ny i wrzu-cił go do mo-rza; znik-nął pier-ścień w wod-nej ot-chła-ni, a z nim razem znik-nę-ło i woj-sko po-tęż-ne, w mgłę się roz-wia-ło bez śla-du a o-bró-ci-w-szy się na wschód, kró-le-wicz pu-ścił się w dro-gę da-le-ką.

I-dzie dzień, i-dzie dru-gi; na trze-ci dzień przy-cho-dzi na łą-kę zie-lo-ną, a na tej łą-će trzy dę-by ros-ną; mię-dzy dę-ba-mi znaj-du-je w zie-mi drzwi że-laz-ne z mo-sięż-nem kół-kiem; drzwi po-dej-mu-je, aż pod nie-mi krę-te i-dą w dół scho-dy; spu-szcza się w głąb lo-chu i na-po-ty-ka dru-gie drzwi że-laz-ne, na wi-szą-cy pu-do-wy za-mek zamk-nię-te. Nag-le da-ło się sły-szeć rze-nie ko-nia tak sil-ne, że drzwi z ło-sko-tem na zie-mię ru-nę-ły, i w tej-że chwi-li o-two-rzy-ło się je-de-na-ście drzwi po-zo-sta-łych, po-za któ-re-mi od nie-pa-mięt-nych cza-sów stał koń bo-ha-ter-ski, przez cza-row-ni-ka zamk-nię-ty.

Kró-le-wicz na ko-nia gwizd-nął, koń targ-nął się z prze-o-ry-ny, pęk-ło dwa-na-ście łań-cu-chów, na któ-rych stał przy-ku-ty, i wy-biegł lek-ki, pięk-ny i sil-ny: o-czy jak gwiaz-dy, noz-drza pło-mien-ne, grzy-wa jak chmu-ra, — sło-wem koń nie koń, cu-do ko-ni!

Cudzystów.

11.

Przepisz, uważając na cudzystów.

Śpiewaliśmy dziś w kościele: „Kto się w opiekę poda Panu swemu”. „Miej serce i patrzaj w serce” powiedział Mickiewicz. Pamiętajmy na piękne słowa wielkiego poety, Zygmunta Krasińskiego, że „Na ziemi być Polakiem — to żyć bosko i szlachetnie”. „Jam nie z soli, ani z roli, ale z tego, co mnie boli” mawiał Stefan Czarniecki. Przeczytałem piękną książkę pod tytułem: „W pustyni i w puszczy”.

112.

Przepisz i dodaj cudzystów.

Czy znasz tę śliczną piosenkę: Szumią jodły na gór szczycie? Zgoda buduje, niezgoda rujnuje — mówi przysłowie. Czy masz książkę Sienkiewicza pod tytułem Ogniem i mieczem? Stary wojak nucił z cicha: Idzie żołnierz borem, lasem. Naucz się bajki Krasińskiego: Żółw i mysz i wytłumacz jej znaczenie. Co znaczą słowa, wzięte z bajki Krasińskiego: Niósł ślepy kulawego?

113.

Napisz sam kilka przykładów na cudzystów.

Myślnik.

114.

Przepisz, uważając na myślnik.

Stary Wawrzon rozmawia z Marysią na okręcie:

- Maryś!
- O dla Boga!
- Widzisz?
- Widzę.
- A dziwujesz się?
- Dziwuję się.

— Napisz pan — szepnęła — że matka posyła mu swoje błogosławieństwo, o którym zapomniał...

— Panie Rębajło — rzekł ksiądz — już mnie nie zatrwożą gniewy ludzkie.

W lecie słońce nam dokucza, w zimie — mróz.

Wół, co orze, sposobi mię do pracy, uczy cierpliwości; pszczoła — pilności, koń — jak być zręcznym, pies — jak wier-
nym i wdzięcznym.

Gdy kto w biedzie — to zaradzić, gdy dać słowo — to nie zdradzić, stroić żarty — to niewinnie, przyjąć kogo — to gościnnie. Kiedy gardzić — to podłością, kiedy mówić — to z szczerością. Gdy się modlić — to już szczerze, kiedy wytrwać — to w swej wierze, kiedy cierpieć — to wytrwale, kiedy kochać — to już stale.

— Biję raz, dwa, trzy — już północna pora.

Każdy kopiec na gruncie, każdy krzyż przy drodze, stos łomów na gościńcu, kaplica, gospoda — wszystko tu jest pa-
miątką.

Żołnierz jako młyn palny: nabija, grzmi, kręci — aż ręka w ładownicy długo i głęboko szukała — nie znalazła — i żoł-
nierz pobałdzał!

Sęp wisiał w powietrzu, jako plamka szara wielkości wró-
bla — motyla — komara.

a) Myślnik stawia się w rozmowie przed słowami
każdej nowej osoby,

b) oddziela zdania wtrącone,

c) zastępuje opuszczone wyrazy,

d) służy do zatrzymania myśli i zwrócenia uwagi na
to, co dalej następuje.

Przepisz, kładąc myślnik.

Sen mara, Bóg wiara.

Dałby Bóg rzekła matka żeby się wróciły dobre czasy.

Struchlałem prawil kasjer pot mnie oblał.

Są rzekł klucznik ogromne piwnice, ale puste.

Konia zawołał rejent stawię konia z rzędem.

Bądź zdrow, Bartek! woła Magda. A nie leż tam, gdzie
cię nie posłą. Niech cię Matka Boska... Bądź zdrow! O dla Boga!

A chałupy pilnuj! odzywa się Bartek.

Korowód wagonów drgnął nagle, wozy stuknęły jedno o dru-
gie i ruszyły.

A pamiętaj, że masz żonę i dziecko wołała Magda, dre-
pcząc za pociągami. Bądź zdrowy, w Imię Ojca i Syna i Ducha
Świętego. Bądź zdrowy...

Tu blask dym chwila cicho i huk jak stu gromów.

Niegdyś ludzie podróżowali przy pomocy wozów i koni,
potem powstały koleje żelazne elektryczne, statki parowe,
a wreszcie powietrzne.

Z pod Smoleńska nasza wiara żwawym marszem w od-
wrót kroczy; rzadko który miał suchara, a gorzałki ani w oczy!

Burka to okrycie! Lisy to poszycie! Dukat to mi kwitek!
Miodek to napitek! Bigos to potrawa! Kulig to zabawa!

Trzech zbrojnej szlachty otacza łoże: jeden coś pisze pewno
jurysta; drugi puls maca to lekarz może; a trzeci skłonił głowę
do łona to syn żaloszny tego, co kona.

Kropki.

6.

Przepisz, uważając na kropki.

Już miał spokojnie odejść, wtem... Co to się stało?

Postanowiłem wytrwać tu do końca, ale...

Cóż wy myślicie, ludzie, że jabym tu mógł... wymówić
trudno.

Przekłeta broń ognista!... Kto mieczem zabija,

Musi składać się, natrzeć, odbija, wywija,

Może rozbroić wroga, miecz w pół drogi wstrzymać;

Ale ta broń ognista... dosyć zamek imać,

Chwila, jedna iskierka...

Kropki oznaczają myśl przerwana, niedokończona.

117. **Przepisz i połącz kropki, gdzie potrzeba.**

Ratujcie, ludzie, bo i głos mu zamarł.

Pamiętam lepsze czasy: wieś, swoboda, dostatek oh co o tem myśleć

Smutno mi, Boże

Huk armat, kłęby dymu, tętent i gwar głuchy nagle wszystko umilkło

Wszystko to spełnię, matko, jeżeli jeżeli

Nawias.

118. **Przepisz, uważając na nawias.**

Dzień był pogodny i słońce świeciło, ubraliśmy się jednak ciepło (jesień niekiedy zdradza) ze względu na odległość celu naszej drogi. Myśliwi posuwali się zwolna, ostrożnie (nie było między nimi nowicjusza), aby żadnym szelestem nie spłoszyć zwierzyny. Konie stanęły przed domem, wysiadam, lecz nikogo nie widać; więc wchodzę, (dworek znałem wybornie) przebiegam pokoje, szukam gospodarza.

A najstraszniej pan rejent był zaciętrzewiony: jak raz zaczął, bez przerwy rzecz swoją tokował i gestami ją bardzo dobitnie malował, (był dawniej adwokatem pan Rejent Bolesta, zwano go kaznodzieją, że zbyt lubił gesta).

119. **Przepisz te zdania i połącz nawias, gdzie potrzeba.**

Wybiegam w pole, wszędzie już zielono był to początek maja drzewa okryte liśćmi, łąki mienią się od kwiatów. Obiecałeś sprowadzić ludzi do roboty nigdy nie przyrzekałem, a teraz wracasz sam, bez pomocników? Kiedyśmy wyjechali z boru, wieś jak w dzień ukazała się przed nami noc była księżycowa i ujrzelśmy dachy dworu na pagórku, chaty i krzyż kościółka.

Na długich deskach stołów w postać uroczystą kładą ćwiczenia uczniów przepisane czysto, rysunki tuszem, kredą i miernicze plany owoc wspólnymi siły uczniów wykonany, botaniczne zielniki, naszych badań plony.

Powtórzenie wszystkich znaków.

Postaw potrzebne znaki.

a. Pan Kurta miał niemało roboty w podwórku wszystko na jego odpowiedzialności. Pracował też od świtu. Zaledwie kogut zawołał na płocie Dzień dobry sąsiedzie zrywał się Kurta i biegł do drzwi domu żeby skrobaniem zbudzić gospodynię.

Po śniadaniu gospodarz szedł w pole na łąkę a Kurcie przykazywał Pamiętaj żeby mi szkody nie było Kurta rozumie słowa gospodarza podwinął ogon łasi się i naszczekuje jakby też chciał powiedzieć Już się tylko wy nie bójcie gospodarzu wszystko tu będzie dobrze.

Z izby wyszedł Maciuś i dalej do Kurty A moje psisko a cóżes ty w nocy robił Kurta opowiada jak umie A wtem gospodyni krowę z obórki wygania Za krową pędzi cielak zadartszy ogona Kurta za nim wiadome rzeczy cielę głupie w szkodę wpaść może a i krowa też rada uskubnąć co nie dla niej rozsądę albo co.

Poszła gospodyni w pole a Kurta leży na progu i warczy Będę warczał myśli sobie to jak przyjdzie dziad jaki albo kto to pomyśli to jakieś zjadliwe psisko i pójdzie sobie dalej.

Więc warczy i nogi pod siebie podkulił lepiej żeby nie było widać że ma tylko trzy mozeby go się nie bali.

Na drodze kurzawa wóz z daleka jedzie albo swój albo obcy Kurta patrzy choć jednym okiem żeby wiedzieć niema kiedy odpocząć zdrzemnąć.

b. Król Krasnoludków Blystek nie mógł się doczekać wiosny zdawało mu się że przymarzył do swojego tronu Wreszcie przemówił do jednego z dworzan Żagiewki Sługo wierny wyjrzyjno na świat czy nie idzie wiosna A Żagiewka pokornie

odpowiedział Królu panie nie czas na mnie dopóki pokrzywy nie zaczną się zielenić pod płotem Pokiwał Król głową i rzecze Sikorek a może ty wyjrzysz Ale i Sikorkowi nie chciało się na mróz wystawić nosa więc rzeknie Królu panie nie pora na mnie aż pliszka ćwierkać zacznie Pomileczał król nieco a iż mu zimno dokuczało srodze znów skinie i przemówi Biedronek sługo mój a tybys nie wyjrzał Królu panie nie pora na mnie aż pod zeschłym listkiem muszka się obudzi — odpowiedział Biedronek.

Wtedy spuścił król głowę na piersi i westchnął a z westchnienia tego naszła taka mgła śnieżysta że przez chwilę w grocie nie widać nie było.

121.

Dyktando.

a. — Pamiętam raz—mówił—staliśmy niedaleko jakiegś wioski w Krasnostawskiem; noc, pamiętam, była ciemna, choć oko wykol (tu pociągnął dymu z fajki i puścił ponad świecą). Człowiek był zmęczony jak żydowska szkapa. Stoimy tedy sobie cicho, a wtem...

I tu nastąpiło opowiadanie dziwnych i przedziwnych wypadków. Książd Ludwik, który już był je nieraz słyszał, powoli jednak przestawał palić, słuchał coraz uważniej, zakładał okulary na czoło i, kiwając głową, powtarzał: „uhum! uhum!” albo też wykrzykiwał: „Jezus Marja! — no i co?” My z Selimem, oparłszy się o siebie ramionami, z utkwionemi oczyma w ojca, lowiliśmy z cheiwością jego słowa; ale wrażenia na żadnej twarzy nie malowały się tak wybitnie, jak na twarzy Selima. Oczy świeciły mu jak węgle, rumieńce były na twarz, wschodnia gorąca natura wyszła jakby oliwa na wierzch. Trudno mu było dosiedzieć na miejscu.

b. Nazywali go ludzie „Janko muzykant!”... Wiosną uciekał z domu kręcić fajki wedle strugi. Nocami, gdy żaby zaczęły rechotać, derkacze na łąkach derkać, baki po rosie buczec, gdy koguty piał po zapłociach, to on spać nie mógł, tylko słuchał, i Bóg go jeden wie, jakie on i w tem wszystkim

słyszał granie... Do kościoła matka nie mogła go brać, bo jak zahuczą organy lub zaśpiewają słodkim głosem, dziecku oczy tak mgłą zachodzą, jakby już nie z tego świata patrzyły...

Stójka, co chodził nocą po wsi i, aby nie zasnąć, liczył gwiazdy na niebie, lub rozmawiał po cichu z psami, widział nieraz białą koszulę Janka, przemykającą się w ciemności ku karczmi. Ale przecież chłopak nie do karczmy chodził, tylko przed karczmę. Tam przyczaiwszy się pod murem, słuchał. Ludzie tańcowali obertasa, czasem jaki parobek pokrzykiwał: „U-ha!” Skrzypki śpiewały: „Będziem jedli, będziem pili, będziewa się weselili”, a basetla grubym głosem wtórowała z powagą: „Jak Bóg dał! jak Bóg dał!” Okna jarzyły się światłem, a każda belka w karczmi zdawała się drgać, śpiewać i grać także, a Janko słuchał!...

Coby on za to dał, gdyby mógł mieć takie skrzypki, grające cienko! Takie deszczulki śpiewające! Ba, ale skąd je dostać? gdzie takie robią? Żeby mu przynajmniej pozwolili choć raz w rękę wziąć coś takiego!... Gdzie tam! Wolno mu tylko było słuchać, to też i słuchał zwykle dopóty, dopóki głos stójki nie ozwał się za nim w ciemności:

— Nie pójdziesz-że ty do domu, utrapieńcze?

Więc wówczas zmykał na swych bosych nożynach do domu.

c. Woźny patrzy, czuwa —

Cicho wszędzie — w konopie zwolna ręce wsuwa.

I rozchylając gęstwą badyłów, w jarzynie

Jako rybak pod wodą nurkujący płynie;

Wzniósł głowę — cicho wszędzie — do okien się skrada,

Cicho wszędzie — przez okna głąb pałacu bada:

Pusto wszędzie — na ganek wchodzi nie bez strachu,

Odmyka klamkę — pusto jak w zakętym gmachu.

Dobywa pozew, czyta głośno oświadczenie.

A wtem usłyszał turkot, uczył serca drżenie,

Chciał uciec... gdy ode drzwi zaszła mu osoba,

Szczęściem znajoma: Robak!

